

Univerzita Hradec Králové
Fakulta informatiky a managementu
Katedra rekreologie a cestovního ruchu

Management udržitelnosti v horských oblastech
(Kanton Graubünden)
Bakalářská práce

Autor: Karolína Patočková
Studijní obor: Management cestovního ruchu

Vedoucí práce: prof. RNDr. Josef Zelenka, CSc.

Hradec Králové

Duben 2020

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci zpracoval(a) samostatně a s použitím uvedené literatury.

V Hradci Králové dne 27.4.2020

vlastnoruční podpis

Karolína Patočková

Poděkování:

Děkuji vedoucímu bakalářské práce prof. RNDr. Josefu Zelenkovi, CSc. za metodické vedení a za poskytnutí cenných rad při zpracování tématu. Dále bych chtěla poděkovat všem aktérům, kteří poskytli rozhovor k výzkumné části práce. Zároveň bych chtěla poděkovat všem návštěvníkům, hotelovým hostům hotelu Postigliun a místním obyvatelům, kteří se vstřícností a s nadšením spolupracovali při vyplňování dotazníků a rozhovorech k dané problematice.

Anotace

Bakalářská práce je zaměřena na management udržitelnosti cestovního ruchu v horských oblastech v kantonu Graubünden. Hlavním cílem práce je charakterizovat obecné přístupy udržitelnosti ve Švýcarsku a následně sledovat udržitelnost cestovního ruchu v horské oblasti Surselva. V teoretické části byla na základě literární rešerše zpracována obecná udržitelnost strategií, představující programy a projekty udržitelného rozvoje ve Švýcarsku. Následuje vysvětlení udržitelného cestovního ruchu ve Švýcarských Alpách, jeho dopady na přírodní a kulturní sféru a zároveň klíčové přístupy a programy v rozvoji udržitelného CR.

Praktická část se zabývá oblastí Surselva, která má vhodné předpoklady v rozvoji udržitelného cestovního ruchu v kantonu Graubünden. Pomocí rozhovorů vedených v horské oblasti a zjišťování spokojenosti návštěvníků skrz připravené dotazníky a rozhovory bylo zkoumáno, zda se oblast Surselva zaměřuje na dlouhodobý rozvoj udržitelného cestovního ruchu. Závěr práce zhodnotil všechny získané výsledky a doporučil další vhodná doporučení pro rozvoj dlouhodobého udržitelného CR v oblasti Surselva.

Annotation

Title: Sustainable tourism management in the mountain resorts. Graubünden canton.

The Bachelor thesis is focused on the sustainable management in the mountain resorts in Graubünden canton. The main aim of the thesis is to describe general principles of sustainability in Switzerland and subsequently observes sustainable tourism in the mountain resort Surselva.

The theoretical part looks into a general sustainability of strategies. Further the thesis introduces programs and projects in Swiss sustainable development. The next part of the thesis is specialized in sustainable tourism in Swiss Alps, its natural and culture impacts and also key approaches and programs in the sustainable tourism development.

The practical part of the thesis deals with Surselva area which has suitable qualification for the sustainable tourism in canton Graubünden. There were done the interviews among participants of tourism in the mountain area. The results of the interview were analyzed and showed if Surselva area is focused on the long-term sustainable tourism development.

As a conclusion the bachelor thesis evaluates all aspects and recommends further suitable suggestions for the sustainable development of tourism in the mountain area of Surselva.

Obsah

1	Úvod.....	1
2	Cíl práce a metodika zpracování.....	2
2.1	Cíl práce	2
2.2	Metodika zpracování.....	4
3	Teoretická východiska.....	9
3.1	Udržitelný rozvoj.....	9
3.1.1	Implementace udržitelného rozvoje ve Švýcarsku.....	10
3.1.2	Strategie udržitelného rozvoje ve Švýcarsku	11
3.1.3	Místní Agenda 21	15
3.1.4	MA21 a její implementace na Švýcarsko	16
3.2	Management udržitelnosti cestovního ruchu.....	18
3.2.1	Dopady cestovního ruchu	20
3.2.2	Zvolené principy udržitelného cestovního ruchu	21
3.2.3	Management cestovního ruchu v horských a chráněných oblastech .	23
3.2.4	Rozvoj cestovního ruchu v Alpách.....	24
3.2.5	Management cestovního ruchu ve Švýcarských Alpách	26
3.3	Přístup Švýcarska k udržitelnosti cestovního ruchu	31
3.4	Shrnutí teoretické části	35
4	Praktická část.....	39
4.1	Vymezení kantonu Graubünden	39
4.1.1	Územní vymezení horské oblasti Surselva	41
4.2	Kulturní předpoklady oblasti Surselva.....	43
4.2.1	Nehmotné dědictví oblasti Surselva	45
4.2.2	Případová studie – praxe v Hotelu Postigliun.....	49
4.3	Přírodní předpoklady oblasti Surselva.....	52

4.4	Destinační management	57
4.4.1	Organizace destinačního managementu v kantonu GR.....	57
4.4.2	Regionální organizace destinačního managementu	60
4.5	Cestovní ruch v oblasti Surselva.....	62
4.6	Společenská odpovědnost.....	68
4.7	Dotazníkové šetření.....	74
4.7.1	Dotazníkové šetření spokojenosti návštěvníků v oblasti Surselva.....	74
4.7.2	Řízené a polořízené rozhovory s aktéry cestovního ruchu	80
5	Shrnutí výsledků.....	94
6	Závěry a doporučení	98
7	Seznam zdrojů.....	102
8	Přílohy.....	108

Seznam obrázků

Obrázek 1 – Systém ARE a jeho implementace.....	14
Obrázek 2 – Švýcarské horské oblasti.....	27
Obrázek 3 – Speciální fólie k ochraně ledovců.....	28
Obrázek 4 – Autobus – Postauto	32
Obrázek 5 – Vlek Skilift Tenna	33
Obrázek 6 - Gilde brožury s certifikovanými zařízeními.....	34
Obrázek 7 - Mapa Kantonu Graubünden.....	39
Obrázek 8 - Steinbock – kozoroh v horských úpatích.....	40
Obrázek 9 – Mapa oblasti Surselva	41
Obrázek 10 – Klášterní komplex v Ilanz.....	43
Obrázek 11 – Hrad Kropfenstein	44
Obrázek 12 – Alpabzug – „beste Kuh“	47
Obrázek 13 - Ulovená zvěř ve vesnici Andiastr	48
Obrázek 14 – Hochtal Val Frisal	52
Obrázek 15 – Památník am Lag da Pigniu	53
Obrázek 16 – Soutěska Rheinschlucht	54
Obrázek 17 – Pohled svršku Piz Mundau	55
Obrázek 18 – Pohled na most Hängenbrücke Val da Tersnaus.....	56
Obrázek 19 – Brožura Wandern a popis trasy jednoho z výletů.....	61
Obrázek 20 – Značení turistických cest a jejich význam	63
Obrázek 21 – Ukazatel cyklistické trasy.....	64
Obrázek 22 - Koloběh zpracování plastových a kartonových nádob	70
Obrázek 23 - Příklad studny s pramenitou vodou v Breil / Brigels.....	71
Obrázek 24 – Lyžařské středisko Breil / Brigels.....	7
Obrázek 25 – Kostel sv. Martina.....	8
Obrázek 26 – Jezero Caumasee Flims.....	9

Seznam grafů

Graf 1 - V jakém typu ubytování jste se ubytovali?	75
Graf 2 - S kým jsem cestoval/a?.....	76
Graf 3 - Jaké přírodní památky jste v horách navštívili? (100 respondentů, více možných odpovědí).....	77
Graf 4 - Jaké místní tradice Vás v oblasti Surselva nejvíce zaujaly? (100 respondentů, více možných odpovědí)	78
Graf 5 - Co se Vám na oblasti nejvíce líbilo?	79
Graf 6 -Plánujete oblast znovu navštívit?	93
Graf 7 - Celková návštěvnost oblasti Surselva.....	97

Seznam Tabulek

Tabulka 1 – Přehled oblastí Surselva a jejich částí.....	42
Tabulka 2 - Porovnání návštěvnosti regionů GR v zimní sezóně	66
Tabulka 3 – Porovnání návštěvnosti regionů GR v letní sezóně.....	67

1 Úvod

Příroda jako z pohádky, systém fungující jako hodinky a důraz na ochranu vlastního přírodního a kulturního dědictví. To vše vypovídá o krásném a neutrálním Švýcarsku. O zemi, která vyniká svou vysokou životní úrovní, bezpečností a v neposlední řadě také srdečnou a zdvořilou povahou národa. Zejména osobní přátelský přístup, klidná povaha a preciznost charakterizuje každého rodilého Švýcara.

Cestování je stále více potřebnou a neodmyslitelnou součástí lidského života, proto se také Švýcarsko stává jednou z velmi navštěvovaných zemí. Do země nejezdí, jen turisté, kteří obdivují zdejší památky a magickou přírodu, nýbrž také cizinci, kteří zde hledají vhodnou pracovní příležitost, která jim pomůže v budoucnu v jejich kariérním růstu.

Z hlediska zvyšování návštěvnosti země se problematika bakalářské práce zabývá udržitelným rozvojem ve Švýcarsku v kontextu s udržitelností cestovního ruchu (dále jen „CR“) v horských oblastech kantonu Graubünden (dále jen „GR“). Téma udržitelnost cestovního ruchu se poslední dobou stává velmi diskutovatelným předmětem v každé zemi. Díky vysoké ekonomické vyspělosti evropských zemí a potřeby seberealizace každého jedince umožňuje nejen rezidentům Švýcarska, ale také obyvatelům sousedních států i celého světa účastnit se cestovního ruchu. Není tedy divu, že místní obyvatelé v poslední letech zaznamenali příliv turistů do horských lokalit.

Kanton GR, který leží v hornaté jihovýchodní části státu, byl vybrán k realizaci praktické části práce. Vzhledem k celkové rozloze kantonu bude k realizaci empirického výzkumu zpracována pouze horská oblast Surselva. Hlavní pohnutkou bude znázornit horskou oblast Surselva jako modelový příklad destinace se zřetelem kladoucí na dlouhodobý udržitelný CR. Zde budou blíže charakterizovány přírodní a kulturní předpoklady CR. V oblasti Surselva budou s pomocí dlouhodobých návštěv autorky také zkoumány pocity návštěvníků, jejich celková spokojenost i jejich případná opětovná návštěva.

Dalším důležitým motivem výběru tématu byl osobní blízký vztah k horské oblasti Waltensburg/Andiast.

2 Cíl práce a metodika zpracování

2.1 Cíl práce

Cílem bakalářské práce je analýza přístupů udržitelnosti ve Švýcarsku v kontextu s udržitelností CR v horských oblastech v kantonu GR. Teoretická část je zpracována na základě rešerší odborné literatury, článků, propagačních brožur a dostupných internetových zdrojů. Pomocí dostupných zdrojů lze charakterizovat udržitelný rozvoj, strategie a programy, které jsou podkladem pro udržitelnost Švýcarska, kantonální spolupráci, důležité indikátory, které vyhodnocují udržitelnost v zemi, podstatu a dopady spojené s rozvojem CR v horských oblastech Švýcarské konfederace. Dále je důležité objasnit jednotlivé udržitelné přístupy Švýcarska v rozvoji udržitelného CR, mezi které patří příklady dobré praxe v CR, certifikace v gastronomii a turistické programy.

Práce se bude zabírat environmentálním a kulturním prostředím kantonu GR.

Horská oblast Surselva, která je největší v kantonu GR, poslouží k realizaci empirického výzkumu. Zde budou zkoumány nejen pocity návštěvníků, ale i společenská odpovědnost v rozvoji CR ze strany rezidentů a návštěvníků.

Cílem praktické části práce je výzkum, zda daná oblast směřuje k udržitelnému CR. K tomu je zapotřebí zjistit přírodní a kulturní dědictví oblasti a diagnostikovat, zda CR svým působením nepoškozuje či nenarušuje tyto atraktivity. Dále je důležité provést šetření spokojenosti návštěvníků v dané oblasti a zjistit jejich pocity a názory na danou oblast. Poté je nutné provést rozhovory s důležitými aktéry CR v oblasti Surselva. Ze zjištěných údajů bude provedeno celkové zhodnocení udržitelného rozvoje CR v oblasti a případně budou navržena řešení a doporučení k dané problematice.

Pro dosažení stanoveného cíle budou zjišťovány odpovědi na následující výzkumné otázky:

- 1) Jaké jsou obecné přístupy udržitelnosti ve Švýcarsku?
- 2) Jaké jsou principy udržitelného CR ve Švýcarských Alpách?
- 3) Zaměřuje se horská oblast Surselva v kantonu GR na udržitelnost cestovního ruchu dlouhodobě?
- 4) Jakými tradicemi je oblast známá? Nenarušovaly místní tradice a zvyky styl života?
- 5) Jaké přírodní atraktivity oblast nabízí? Jak a v jaké míře jsou využívány v souladu s udržitelností cestovního ruchu?
- 6) Jaká pravidla návštěvníci a místní obyvatelé musí dodržovat, aby zachovávali neporušenost přírody v oblasti Surselva v kantonu GR?
- 7) Jak vnímají oblast návštěvníci a vracejí se sem rádi?

2.2 Metodika zpracování

Teoretická část byla zpracována na základě literární rešerše odborné literatury, odborných článků, propagačních brožur a dostupných internetových zdrojů. Odborné literární zdroje byly vypůjčeny převážně z Univerzitní knihovny, Studijní vědecké knihovny v Hradci Králové nebo vyhledány prostřednictvím databáze UHK. Nejvíce bylo čerpáno z odborné literatury vypůjčené z Univerzitní knihovny, jmenovitě skripta Udržitelnost cestovního ruchu (Pásková 2015), Udržitelný cestovní ruch Management cestovního ruchu v chráněných územích (Zelenka a kol. 2013). Dále z odborných článků byla nejčastěji využívána publikace Sustainable Development in Switzerland (Richard a Wachter 2012), publikace Tourism and Mountains (Charters a Saxon 2007) a Analýza přístupů municipalit k plánování a hodnocení udržitelného rozvoje (Hák a kol. 2016).

Propagační brožury byly získány od aktérů CR přímo z informačního centra Surselva Tourismus, nacházející se v horské oblasti Breil / Brigels nebo z hotelu Postigliun, který je situován ve vesničce Andiast.

Teoretická východiska byla podkladem pro obecné vysvětlení důležitých pojmů a principů, které poslouží k pochopení problematiky. Poté byl daný obsah práce aplikován na zemi Švýcarsko. Tímto způsobem byly koncipovány první dvě teoretické kapitoly práce, kde byl také vystižen obecný geografický kontext Švýcarské konfederace.

Třetí kapitola práce se zaměřila na samostatný přístup Švýcarska k udržitelnosti CR, kde jsou uvedeny nejzajímavější programy a certifikace v CR, které přispívají k udržitelnosti CR.

Záměrem sekundárního výzkumu bylo zjistit hlavní cíle, programy a důležité aktivity směřující k rozvoji udržitelnosti ve Švýcarsku. Dále byl blíže vymezen Federální úřad pro územní rozvoj s názvem ARE (dále jen „ARE“) a indikátorové systémy – Monitoring Nachhaltigen Entwicklungen s označením MONET (dále jen „MONET“) viz. podkapitola 3.1.2. a indikátory udržitelného rozvoje na kantonální a lokální úrovni s názvem CERCLE (dále jen „CERCLE“) viz. podkapitola 3.1.3.

Poté byl blíže představen management udržitelnosti CR a jeho možné dopady na přírodní a sociokulturní sféru. Blíže byly objasněny principy udržitelného CR. Tento

přístup byl poté aplikován na švýcarské horské oblasti, kde byly popsány počátky cestovního ruchu a jeho následný rozvoj, dopady cestovního ruchu na horské oblasti a případná regulace CR formou spolupráce.

Švýcarsko je jedna ze zemí světa, která velmi dbá na udržitelnost CR, proto v další kapitole 3.3. byly zobrazeny příklady dobré praxe v CR a důležité gastronomické a turistické certifikace.

Samotný geografický koncept případové studie kantonu GR a horské oblasti Surselva byl blíže vysvětlen v praktické části práce, kde byla zároveň prováděna výzkumná část práce. V kantonu GR, který je svou rozlohou největším a nejhornatějším kantonem ve Švýcarsku, se nachází jedna z největších horských oblastí Surselva. Tato oblast ztělesňuje důležité a zajímavé faktory rozvoje udržitelného CR. Kanton GR byl vymezen z geografického hlediska a zároveň z aktuální nabídky CR, která byla blíže popsána v příloze 5., kde byly charakterizovány nejzajímavější turistické atraktivity kantonu GR. Po představení kantonu se již obsah zaměřil na samotnou horskou oblast Surselva. Zde byly představeny kulturní předpoklady a nehmotné dědictví oblasti. Nejprve byly popsány nejznámější kulturní památky a vztah veřejnosti k těmto klenotům. Poté byly uvedeny místní tradice. V rámci empirického výzkumu a vlastního pozorování bylo zjišťováno, jakým způsobem a které z nich se dodržují dodnes. Pomocí případové studie – Praxe v Hotelu Postigliun, byl kompletně představen hotel, který je velmi oblíbený mezi návštěvníky a místními obyvateli v oblasti Surselva a zároveň prestižně oceněný gastronomickými certifikace Gilde etablierter Schweizer Gastronomen a Gault Millau viz. kapitola 3.3. Zde byla metodou pozorování prováděna velká část výzkumu, kde proběhlo zkoumání tradičních pokrmů, jejich následný gastronomický servis a seznámení se s místními tradicemi a rétorománským jazykem v oblasti. Následně byly představeny nejzajímavější přírodní atraktivity, které jsou v oblasti Surselva velmi oblíbené a navštěvované. V této části práce byl zhodnocen celkový stav zmíněných přírodních památek, zda jsou koncentrací návštěvníků deformované či nikoliv. Dále bylo popsáno zpracování tras a zjišťováno, jak jsou využívány s udržitelností CR. Celková návštěvnost přírodních památek není v práci sledována.

V kapitole 4.4. byla rozebrána funkce destinačního managementu v oblasti. Hlavní organizací destinačního managementu v kantonu GR je Amt für Wirtschaft und Tourismus, dále hlavní marketingová organizace Grabünden Ferien a známá regionální, turistická a marketingová organizace Surselva Tourismus AG. V této části bylo zjišťováno, zda se v oblasti nacházejí i některé organizace podporující udržitelný CR a dále zda jsou organizace Grabünden Ferien a Surselva Tourismus dostatečným pomocníkem při poskytování důležitých informací, nabízející aktuální nabídku CR a zajišťující mapy, trasy a tipy na přírodní a kulturní památky.

V kapitole 4.5. byl popsán CR v oblasti a představeny organizace, které se zabývají značením turistických cest a jejich následnou údržbou. Dále bylo zkoumáno, zda se organizace snaží o rozvoj CR z dlouhodobého hlediska. Pro zajímavost byla uvedena tabulka s počtem návštěvníků v ubytovacích zařízeních v letní se zimní sezóně v letech 2018 /2019.

Následně byla vysvětlena společenská odpovědnost, ta závisí na různých regulacích pro návštěvníky a místní obyvatele, které pomáhají k rozvoji dlouhodobého udržitelného CR v oblasti Surselva a současně i v kantonu GR.

Výzkumná část práce byla provedena přímo v terénu v oblasti Surselva, která zachycovala veřejná opatření pro regulaci návštěvníků a současně zjišťovala, zda horská oblast Surselva dlouhodobě směřuje k udržitelnému CR. Zároveň zde byla zkoumána spokojenost návštěvníků s nabídkou služeb, přírodními atraktivitami a místními tradicemi. Poté bylo také zjišťováno, jak se návštěvníci při své návštěvě z hlediska udržitelnosti CR chovali, zda využívali místní veřejnou dopravu nebo se pohybovali pouze po vyznačených trasách a jaký typ dopravy u nich po dobu návštěvy převažoval.

K získání odpovědí na stanovené výzkumné otázky budou využity následující metody:

- Pozorování – formou fotodokumentace, dokumentace atraktivit a rozvoje CR v destinaci.
- Vedení řízených rozhovorů s aktéry CR a s rezidenty v destinaci.
- Dotazníkové šetření spokojenosti návštěvníků v oblasti, aplikovaný vlastním dotazníkem. Řízené formou volné odpovědi návštěvníka a přímého dotazování.

- Shrnutí vlastních znalostí, poznatků a zvolení vhodného doporučení.

Primární výzkum byl uskutečněn formou zúčastněného pozorování. V terénu byla pořízena fotodokumentace nejzajímavějších přírodních, kulturních atraktivit a nehmotného dědictví kantonu. Dále také fotodokumentace regulace a koordinování návštěvníků v destinaci (např. informační tabule, značení v přírodě, plánky map atd.).

Nejvyšší koncentrace návštěvníků byla v této oblasti zejména v zimní a letní sezóně, proto byla pořizována fotodokumentace v daném období.

Následně byly vedeny řízené a polořízené rozhovory s hlavními aktéry CR v kantonu GR. Hlavním a cenným zdrojem byla T. S., která pracuje v informačním centru Surselva v horské oblasti Breil / Brigels.

Dále C.S. – majitelka významného Hotelu Postigliun ve vesnici Andiaist, blíže v podkapitole 4.2.2. Pan Q. B. – Patentjagd, který je člen lesní správy a účastník projektů k ochraně přírody. M. B. Š. – Slovenka, žijící v oblasti Surselva v horské vesnici Breil / Brigels, která byla jedním z cenných zdrojů z hlediska lepšího porozumění a zpracování tématu. Současně byla vedena elektronická korespondence s A. B., která je manažerkou v turistické organizaci Surselva, ta byla blíže popsána v podkapitole 4.4.2.

Provedeno bylo dotazníkové šetření zjišťující spokojenost návštěvníků v destinaci s lokalizačními předpoklady, místními tradicemi a způsoby poskytnutí služeb CR. Výzkum sloužil jako doplňkový charakter k rozhovorům, kdy byli respondenti v terénu namátkově tázáni pomocí připraveného dotazníku. Ten se skládal z osmnácti otázek zejména otevřené formy. Respondentům byly předkládány otázky typu, co se jim v oblasti nejvíce líbilo nebo naopak s čím nebyli plně spokojeni. Cílem bylo zjistit motivaci účasti na CR v oblasti, zda jsou v oblasti poprvé, jak dlouho zde byli ubytováni a jejich možná opětovná návštěva, popřípadě doporučení kantonu známým. Důležité bylo diagnostikovat, jakým typům dopravy dávali přednost a zda se po dobu návštěvy a svých výletů pohybovali pouze po vyznačených trasách a dodržovali stanovená pravidla v přírodě.

Závěr práce se zabýval analýzou vlastních a získaných poznatků k dané problematice. Byly porovnány a vyhodnoceny všechny získané informace

z terénních šetření, rozhovorů s aktéry CR, rezidenty a návštěvníky. Hlavním cílem bylo zjistit, zda se oblast Surselva snaží o udržitelnost CR z dlouhodobého hlediska a popřípadě zvolit vhodná doporučení pro další možný rozvoj CR.

3 Teoretická východiska

3.1 Udržitelný rozvoj

Kolektiv autorů institut obchodu a cestovního ruchu (2006) uvádí, že dlouhodobě udržitelný rozvoj má mnoho definic. Mezi hlavní myšlenku udržitelného rozvoje řadí harmonizaci ekonomického a sociálního rozvoje, ochranu životního prostředí s cílem naplňovat aktuální společenské potřeby, aniž by současně byly ohroženy potřeby budoucích generací.

První zmínky o udržitelném rozvoji dle Richard a Wachter (2012) byly zaznamenány v roce 1987 Světovou komisí pro životní prostředí a rozvoj při OSN, kdy norská ministerská předsedkyně Brundtlandová vytvořila zprávu nazvanou „Naše společná budoucnost.“ Popisují, že zpráva navrhovala, aby se problematika ekologie a životního prostředí řešila ve zcela novém hospodářském rozměru tzv. dlouhodobý udržitelný rozvoj. Uvádějí, že jde o takový rozvoj, který zachová fungování přírody, nezmenší biodiverzitu, neohrozí zájmy jiného národa a ani příštích generací. Na Summitu Země v Rio de Janeiru v roce 1992 nabyl termín dlouhodobě udržitelný rozvoj svého významu (Richard a kol. 2012).

Dokument Agenda 21 je strategický plán, který se zaměřuje na celosvětové ekologické problémy lidstva. Dokument apeluje na všechny místní správy, aby vytvořily vlastní Agendu 21 na lokální úrovni. Maturová, Steinzová, Klemšová (2019) představují Místní Agendu 21 (dále jen „MA21“) jako proces, který zvyšuje kvalitu života ve všech aspektech. Mezi hlavní činnosti, které zmiňují, patří strategické plánování, zapojování veřejnosti do činnosti a využívání dosavadních poznatků o udržitelném rozvoji.

Dokument Agenda 21 se aplikuje i do podmínek ČR. Hlavním úkolem pro ministerstva, národní centrály ČR a představitele asociací je zavést systémy a postupy, jak uvádí Hák a kol. (2016), které budou zahrnovat udržitelný vývoj a určovat postup zabezpečující udržitelný vývoj ČR.

Dalším důležitým dokumentem udržitelného rozvoje je Agenda 2030, která jako první globální politická dohoda obsahuje všeobecný a souhrnný akční program v podobě sedmnácti hlavních cílů udržitelného rozvoje viz. Příloha 2 a 169 cílů dílčích podle Hák a kol (2016). Jak dále uvádějí, Agenda 2030 navazuje na proces

implementace Rozvojových cílů tisíciletí, který skončil v roce 2015 a jejím hlavním cílem je stanovení všeobecného a souhrnného akčního programu pro všechny země Organizace spojených národů (dále jen „OSN“), s dopadem na jejich domácí politiku. Tyto cíle dle autorského týmu byly projednány na konferenci OSN o udržitelném rozvoji v Rio de Janeiro v roce 2012 a byly schváleny v roce 2015 v New Yorku.

Jednou z významných novinek Agendy 2030 je podle Hák a kol. (2016) uznání, že snaha o trvale udržitelný rozvoj si žádá rovnovážný pokrok ve třech důležitých odvětvích. Zdůrazňují, že ekonomické, sociální a environmentální otázky je třeba řešit společně a integrovaným způsobem, což napomáhá k plnění cílů, dále je zapotřebí součinnosti všech zemí, přičemž k dosažení cílů je nezbytná mobilizace kompletní škály zdrojů – mezinárodních, národních, veřejných i soukromých.

Popisují, že Agenda 2030 vyžaduje silný mechanismus pro sledování a přezkum, který umožní monitorování pokroku při jejím plnění a zajistí odpovědnost vůči občanům (Hák a kol. 2016).

Z daného obsahu dle Hák a kol. (2016:16) vyplývá, že „Agenda 2030, resp. Cíle udržitelného rozvoje představují politický koncepční rámec, který navíc kompletně vymezuje oblasti, ve kterých má v rámci udržitelnosti dojít k pokroku, včetně řady konkrétních cílů, jejichž plnění bude monitorováno za pomoci sady indikátorů.

Udržitelný rozvoj znamená především rovnováhu mezi třemi základními oblastmi života – ekonomikou, sociálními aspekty a životním prostředím. Představuje též rovnováhu mezi rozvinutými a rozvojovými zeměmi a stabilitu mezi různými společenskými skupinami, jak v přítomnosti, tak také v budoucnosti. Z tohoto důvodu se řada zemí i společenství snaží o uplatnění principů udržitelného rozvoje zejména prostřednictvím různých strategií.

3.1.1 Implementace udržitelného rozvoje ve Švýcarsku

Příkladem vzhledem k dodržování zásad a zákonů v oblasti dlouhodobé udržitelnosti je Švýcarsko. Švýcarská konfederace se skládá z 23 kantonů. Dle Richard a Wachter (2012) má každý z kantonů vlastní parlament, zákony, vládu, rozpočet i ústavu. Zobrazují specifický politický systém Švýcarska, ve kterém mají

občané poměrně velké přímé rozhodovací pravomoci, přináší i specifickou dělbu kompetencí, která se promítá i v oblasti ochrany přírody a krajiny. Dále popisují, že federace spravuje oblasti národní obrany, mezinárodních vztahů, zemědělství a sociálního zabezpečení. Kantony mají pravomoci v oborech soudnictví, zdravotnictví, policii, vzdělání a výzkumu a obce spravují oblasti životního prostředí, kultury a samosprávy.

Podpisem závěrečných dokumentů Konference OSN v Rio de Janeiru v roce 1992 se Švýcarská konfederace zavázala, že bude formulovat udržitelnou strategii a zavádět její odpovídající opatření. Za tímto byla dle Richard a Wachter (2012) zřízena Federální rada Švýcarska s názvem the Interdepartmental Sustainable Development Committee (dále jen „ISDC“), která má za úkol koordinovat udržitelné aktivity přibližně třiceti federálních úřadů Švýcarska. Sdělují, že Švýcarsko je jedna z mála zemí světa, která má udržitelnost od roku 1999 uvedenou přímo ve federální ústavě. V zákoně je dle nich uvedeno, že všechny kantony i obce musí princip udržitelného rozvoje podporovat a dále rozvíjet. V hlavě 2 federální ústavy se uvádí, že udržitelný rozvoj patří k národním cílům státu. Hlava 73 je čistě věnována udržitelnosti. Richard a Wachter (2012) zmiňují, že ústava vyzývá konfederaci a kantony, aby usilovali o vyvážený vztah mezi přírodou a její schopností obnovy v souladu s činností lidské společnosti. Uvádějí, že Federální rada je zodpovědná za naplňování tohoto ústavního požadavku, přičemž hlavním nástrojem jsou Strategie udržitelného rozvoje přijaty v letech 1998, 2002, 2008, 2012 a 2016.

3.1.2 Strategie udržitelného rozvoje vytvořená Federální radou Švýcarska

Po přijetí programu Agendy 21, představila Federální rada Švýcarska strategie udržitelného rozvoje, které byly dle Richard a Wachter (2012) přijaty a vypracovány v roce 1997. Zároveň uvádějí, že v roce 2002 Švýcarská konfederace potvrdila svůj závazek k Agendě 21 týkající se životního prostředí a rozvoje rozvojových cílů tisíciletí – Johannesburgská deklaráce ze summitu v Johannesburgu.

Další důležitý dokument, který je pojmenován Aalborg „inspirující budoucnost“ z roku 2004, dle nich popisuje udržitelný rozvoj na lokální úrovni. Uvádějí, že

dohodu podepsalo celkem 2500 měst, obcí a oblastí Evropy, obsahující 10 závazků, které by podepsané země měli dodržovat.

Závazek k Agendě 2030 přijalo Švýcarsko v roce 2015. Jedná se o program představující globální akční plán, který se zabývá oblastmi udržitelného rozvoje. Uvádí důležité cíle, které definují představu všech členských zemí OSN o tom, jak pokračovat na cestě naplňování myšlenek udržitelného rozvoje. Federální rada Švýcarska znázornila hlavní plány, které chce v daných letech naplnit (Richard a Wachter 2012).

Zde jsou uvedeny dle nich hlavní cíle udržitelnosti Federální rady:

- 1) Uspokojení potřeb dnešní generace nesmí být na úkor budoucí generace.
- 2) Usilují o optimalizaci rovnováhy mezi životním prostředím, hospodářskou výkonností a sociální solidaritou.
- 3) Integrují udržitelný rozvoj ve všech oblastech politiky. Dle federální ústavy je udržitelný rozvoj hlavní vládní cíl a je závazný pro všechny vládní orgány a instituce.
- 4) Chtějí zlepšit soudržnost a koordinaci mezi politickou sférou. Různé politické instituce a orgány musí tvořit celistvost jak na domácí, tak i zahraniční scéně.
- 5) Usilují o dosažení udržitelného rozvoje na základě partnerství. Všechny kantony, města i obce budou zainteresovány v plánech o udržitelném rozvoji. Struktura Švýcarska jako federálního státu znamená, že kantony a obecní správy mají značný vliv v mnoha oblastech významných pro udržitelnost. Hlavní cíl je potenciální zapojení občanské společnosti a soukromého sektoru do plánů udržitelné rozvojové politiky.

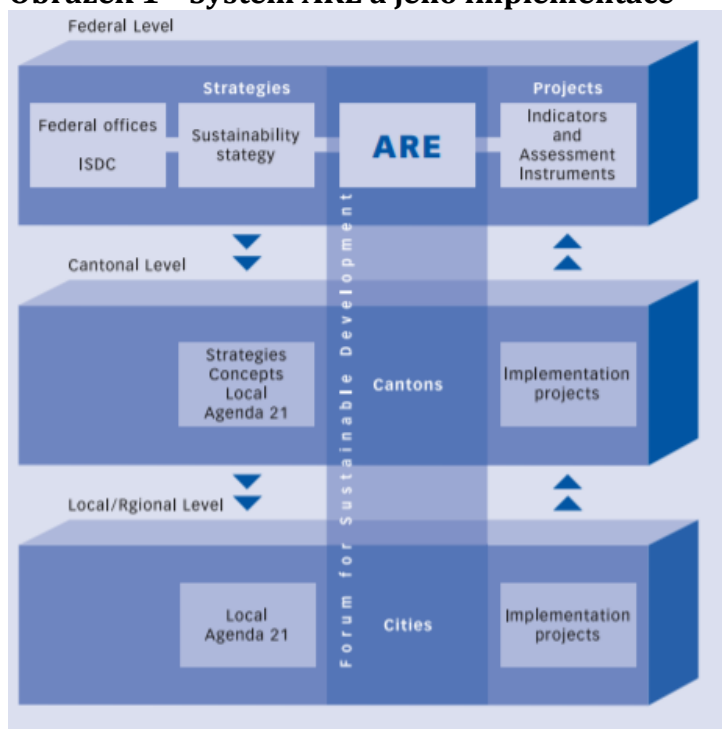
Aby se naplnily výše uvedené cíle, zahrnuje strategie udržitelného rozvoje akční plán se stanovenými činnostmi a opatřeními. Důležité cíle byly dle nich blíže vybrány a popsány.

- 1) **Podnebí a přírodní riziko** – V důsledku neustálých změn klimatu, kterými je Švýcarsko zatěžováno v podobě extrémního sněžení, deště, záplavami, sesuvy půdy, ale také častým suchem a vlhkem, je důležité snižovat emise a

- přijmout důležitá opatření, která budou vést ke snížení dopadu na životní prostředí.
- 2) **Energie** – Udržitelný přístup energie znázorňuje uspokojování potřeb podniků a sociální sféry v souladu s využíváním obnovitelných zdrojů energie. Občané by tedy měli ve větší míře začít využívat obnovitelné zdroje energie.
 - 3) **Udržitelné územní plánování** – Prostorové plánování musí zajistit řádné podmínky pro podnikání, efektivní infrastrukturu, hospodárné využívání půdy a ochranu přírodních zdrojů.
 - 4) **Ekonomika, výroba a spotřeba** – V souladu s konkurenceschopností Švýcarska bude snaha o propagování hospodárné udržitelné politiky. Je zapotřebí modernizace přístrojů na environmentálním základě.
 - 5) **Využívání přírodních zdrojů** – Přírodní zdroje jsou stále pod neustálým a rostoucím tlakem z důvodu hospodářského růstu, jsou využívány např. v infrastruktuře, ve sféře obchodu a cestovním ruchu. Prioritními cíli jsou ochrana klimatu, zachování biodiverzity, ochrana vody, půdy a čistého vzduchu.
 - 6) **Životní styl** – Pro zlepšení kvality života je důležité zajištění tělesného a psychického zdraví každého jedince. Hlavní faktor, který ovlivňuje tuto situaci je životní prostředí.
 - 7) **Globální a environmentální výzvy** – Udržitelný rozvoj čelí výzvě způsobenou rostoucí globální, ekonomickou a sociální nerovností. Tyto nerovnosti jsou často doprovázeny nadměrnou spotřebou zdrojů. Mezinárodní společenství vyzývá, aby se zavedla a byla následně prosazována zásada – ten, kdo záměrně znečišťuje prostředí, musí přijmout odpovídající platební odpovědnost.
 - 8) **Vzdělání, výzkum a inovace** – V oblasti vzdělání, výzkumu a nových technologií je zapotřebí lepší kvality vzdělání, větší otevřenosti vůči vnějším vlivům, zlepšení mezikulturní dovednosti a zajištění celoživotního vzdělávání.

Obrázek 1 vysvětluje funkci systému ARE, který byl zmocněn pro koordinaci aktivit souvisejících s udržitelností a uplatňování strategie udržitelného rozvoje. Daný úřadu je vázán ke spolupráci s kantony a obcemi, zároveň monitoruje a vyhodnocuje naplňování cílů udržitelnosti ve Švýcarské konfederaci.

Obrázek 1 – Systém ARE a jeho implementace

Zdroj: Richard a Wachter (2012)

Další důležitá organizace ISDC dohlíží dle Richard a Wachter (2012) na funkci třiceti federálních úřadů ve Švýcarsku. Z jejich hlavních cílů vyplývá rozvoj a koordinace politiky v konceptu k udržitelnému rozvoji. Uvádějí, že pod vedením ARE, Federálního úřadu pro veřejné zdraví (dále jen „FOPH“), Federálního úřadu pro zemědělství (dále jen „FOAG“), Federálního úřadu pro životní prostředí (dále jen „FOEN“) a Švýcarskou agenturu pro rozvoj a spolupráci (dále jen „SDC“) je společně tvořen vedoucí orgán ISDC, jejíž místopředsedové zastupují Švýcarsko v mezinárodní aktivitách např. v účasti na mezinárodních konferencích udržitelného rozvoje.

Podle Hák a kol. (2016) jsou definovány dva indikátorové systémy, které byly vyvinuty pro monitoring udržitelného rozvoje – MONET a CERCLE. Popisují, že

indikátorový systém MONET, byl vytvořen na federální úrovni, a kromě ARE společně zajišťuje a naplňuje daty Federální statistický úřad (dále jen „FSO“), FOEN a Agenturu pro rozvoj a spolupráci (dále jen „SC“). Indikátorový systém dle nich poskytuje zájemcům především občanům, politikům a federálním úřadům informace o současném stavu a vývoji v sociálním, ekonomickém a environmentálním odvětví udržitelného rozvoje. Systém zahrnuje metodu (benchmarking), která srovnává pozici Švýcarska vzhledem k ostatním státům. Výsledky indikátorů jsou součástí databázového systému MONET, který je veden pouze ve francouzštině a němčině. Kromě dat obsahuje systém MONET také grafy a komentáře k jednotlivým indikátorům, včetně celkového hodnocení strategie udržitelnosti, jak uvádí Hák a kol. (2016).

V roce 2016 proběhla revize systému z důvodu lepšího zachycení současné švýcarské strategie udržitelnosti a daných cílů Agendy 2030, která obsahuje celkem 17 klíčových indikátorů. Hák a kol. (2016) pomocí indikátorového systému MONET, hledají odpovědi na základní otázku: „Rozvíjí se Švýcarsko udržitelným způsobem?“ Indikátory dle nich sledují následující oblasti:

- Naplňování potřeb – Jak dobře si obyvatelé žijí?
- Spravedlnost, rovnost – Jak spravedlivě jsou zdroje distribuovány?
- Ochrana zdrojů – Co bude příští generaci zanecháno?
- Jak efektivně jsou využívány přírodní zdroje?

3.1.3 Místní Agenda 21

Důležitou roli na rozvoji a podpoře udržitelnosti hrají města, regiony a obce. Důležitým faktorem k naplňování vytyčených cílů je jejich vzájemná spolupráce. Celkově se dá jejich činnost shrnout do programu se jménem MA21.

MA21 dle Hák a kol. (2016:33) *„je programem obcí, měst anebo regionů, jejichž cílem je zavádění principů udržitelného rozvoje do praxe“*. Hlavním cílem programu je dle nich zajištění dlouhodobé vysoké kvality života v oblasti ekonomické a sociální v kontextu zachování kvalitního životního prostředí v daném místě. Dále popisují, že MA21 vychází z dokumentu OSN Agenda 21 Rio de Janeiro z

roku 1992, který představuje základní principy s konkrétními postupy vedoucími k udržitelnému rozvoji.

Klíčové prvky podle Háka a kol. (2016:33) jsou zmíněny níže.

- *Výkon a provoz místní správy směřující k udržitelnému rozvoji.*
- *Zvyšování povědomí o udržitelném rozvoji pomocí programů vzdělávání a osvěty.*
- *Začleňování principů udržitelného rozvoje mezi priority samospráv, do strategických dokumentů (např. místní strategie udržitelného rozvoje a akčního plánu) a dalších dokumentů pro krátkodobé, střednědobé i dlouhodobé směřování obce či regionu.*
- *Participace při tvorbě programů a politik zapojováním veřejnosti do rozhodovacích procesů.*
- *Spolupráce a partnerství se subjekty na lokální, národní i mezinárodní úrovni.*
- *Monitoring a reporting stanovených cílů udržitelného rozvoje na základě propracovaných hodnotících systémů (indikátorů).*

Existuje řada indikátorů, které vyhodnocují spolupráci mezi obcemi, regiony a městy. Zhodnotí chování lidské společnosti v souvislosti vzhledem k místním zdrojům, ochraně přírody a životního prostředí. Švýcarská konfederace se snaží o různé formy spolupráce, které vedou k udržitelnému rozvoji a zároveň využívá jeden z hlavních indikátorových systémů k hodnocení lokální udržitelnosti, jenž je uveden níže.

3.1.4 MA21 a její implementace na Švýcarsko

Dle švýcarské ústavy jsou již kantony zavázány k podpoře a spolupráci v oblasti udržitelného rozvoje. Richard a Wachter (2012) popisují blíže jednotlivé předpoklady.

- Kantony, města a obce, podporující udržitelný rozvoj, mohou sloužit jako vhodný předobraz pro budoucnost. Roli zde hraje i ekonomický charakter, protože láká nové obyvatele, firmy a společnosti do lokality.

- Sjednocení lokální spolupráce slouží k efektivnějšímu rozmístění finančních zdrojů. Tento princip poté pomáhá v čerpání finančních zdrojů – jasné společné priority a plány.
- Integrace dále přispívá ke zlepšení komunikace mezi politiky, úředníky a místními obyvateli. Veřejnost má možnost vyjádřit své názory prostřednictvím referenda, proto je spolupráce na lokální úrovni velmi důležitá.

Udržitelný rozvoj není tedy zodpovědností pouze konfederace nebo jiných státních institucí. Richard a Wachter (2012) uvádějí, že kantony, obce, města, nevládní a jiné zájmové skupiny jsou vyzývány ke spolupráci a rozvoji svých vlastních činností. Zavedené demokratické tradice ve Švýcarsku mají dle nich tendenci více zapojovat obyvatelstvo i do regionálních otázek, jež mohou taktéž přispívat k realizaci procesu udržitelnosti.

Počet kantonů a obcí, které se zavázaly k udržitelnému rozvoji, od počátku 90. let neustále roste. Richard a Wachter (2012) popisují, že do konce roku 2011 vypracovalo 16 z 26 kantonů odpovídající strategie a nástroje nebo vydalo pravidelné zprávy o udržitelnosti, dále 218 obcí se oficiálně zapojilo do procesů udržitelnosti. Je dané, že více než třetina švýcarské populace žije v obci, která aktivně sleduje udržitelný rozvoj. Mimořádně důležitou roli hraje osm největších měst v zemi jmenovitě Curych, Ženeva, Basilej, Lausanne, Bern, Winterthur, Lucern a St. Gallen. Jejich MA21 zpracovává podrobně oblasti energetiky, dopravy a mobility, územního plánování, komunikace, přírody a krajiny (Richard a Wachter 2012).

Počet obcí ve venkovském sektoru zejména v horských oblastech, které se integrovaly k udržitelnému rozvoji, se více než zdvojnásobil. Venkovské obce mají dle Richard a Wachter (2012) zásadní význam pro cestovní ruch, zemědělství a lesnictví Švýcarska, proto se stále více malých obcí ve venkovských oblastech spojuje, aby řešily udržitelný rozvoj jako součást regionální Agendy 21 nebo společně řídily parky národního významu. Dále jsou uvedeny projekty spolupráce, které existují například v oblasti územního rozvoje, zemědělství, podpory regionálních produktů a ekoturistiky.

CERCLE – Indikátory udržitelného rozvoje na kantonální a lokální úrovni

Indikátorový systém CERCLE slouží k hodnocení udržitelnosti na kantonální a municipální úrovni. Systém CERCLE, podobně jako systém MONET, řídí ARE ve spolupráci s kantony, obcemi a Federálním statistickým úřadem. Na vývoji systému CERCLE se od roku 2005 podílely současně obce i kantony.

Mezi hlavní cíl systému CERCLE řadí Hák a kol. (2016) vyhodnocení současného stavu udržitelného rozvoje na místní a regionální úrovni a posuzuje vývoj základních trendů v návaznosti na strategické dokumenty a politická rozhodnutí. Jako sekundární cíl zahrnují porovnání (benchmarking) obcí a kantonů, jehož účelem je podněcování debat mezi různými aktéry v obcích a kantonech o cílech udržitelného rozvoje. Dodávají, že zapojení do systému CERCLE je dobrovolné, a proto se k roku 2015 zapojila pouze některá území, konkrétně 17 z 26 kantonů a 19 z přibližně 150 větších švýcarských měst.

Indikátor CERCLE, pokrývající zhruba 30 témat důležitých z hlediska udržitelnosti obcí a kantonů, se zaměřuje na tři hlavní oblasti – životní prostředí, společnost a ekonomika. Hák a kol. (2016) popisují, že obce si vybere indikátory takové, které bude chtít sledovat, a proto systém zahrnuje tematické priority pro všechny oblasti udržitelného rozvoje (například kvalita ovzduší, využití území, rozdělení příjmů atd.). Sdělují, že pro každé téma je definován jeden klíčový indikátor, jak pro obce, a tak i pro kantony.

3.2 Management udržitelnosti cestovního ruchu

V dnešní době se cestování stává velmi populární aktivitou. Pásková (2014) uvádí, že někdo cestování prožívá formou aktivního či pasivního odpočinku, jiní zase v cestování hledají hlubší význam prostřednictvím poznávání místní kultury a přírody. Dodává, že cestování se stále postupně vyvíjí a zahrnuje různé činnosti, které přispívají k narůstající motivaci účasti na cestovním ruchu.

CR je vědní disciplína, která dle United Nations World Tourism Organization (dále jen „UNWTO“) (1991) zahrnuje: *„souhrn aktivit osob cestujících do míst mimo jejich obvyklé prostředí a pobývajících v těchto místech po dobu ne delší než jeden rok, za účelem trávení volného času, podnikání či jiným účelem“*.

Zelenka a Pásková ve svém výkladovém slovníku (2012:45) sdělují, že CR je komplexní společenský jev, který je vnímán jako souhrn aktivit účastníků CR. Dále zahrnuje souhrn aktivit osob, budování a provozování zařízení se službami, které poskytují a nabízejí služby CR pro účastníky CR. Tvrdí, že součástí CR je také souhrn politických a veřejně správních aktivit, jako jsou politika CR, propagace CR, regulace CR a mezinárodní spolupráce. Zároveň by měl dle nich zohledňovat reakci místních komunit a ekosystému na rozvíjené aktivity CR.

Udržitelný cestovní ruch má dle Zelenky a Páskové (2012:42) hlavní základní cíl – poskytování služeb a aktivit návštěvníkům a zároveň vlastní chování návštěvníků. Aspekty platí pouze do takové míry, kdy neobnovitelně nemění globální ani lokální životní prostředí, místní komunitu, biosféru a neomezují rozvoj cestovního ruchu a další antropogenní využití destinace v budoucnosti.

Jedná se dle nich o formu CR, která díky koncepčnímu rozvoji a plánování dlouhodobě nenarušuje přírodní, kulturní a sociální sféru. Stanovují si zásadní cíle – ochrana a zachování biodiverzity, péče o životní prostředí a respektování zachování životního stylu místních obyvatel s důrazem na přínosy CR v oblasti. Dále uvádějí, že realizace udržitelného CR je založena na kontinuálním nalézání souladu mezi různými zájmy odlišných aktérů CR o využívání destinace CR a na optimalizaci dopadů CR. Zmiňují důležité aktéry CR, mezi které se řadí návštěvníci, místní obyvatelé a podnikatelé v CR v destinaci.

Prioritou udržitelného CR je ochrana, zachování a rozvoj přírodních a kulturních hodnot daného území. Zelenka a kol. (2013) dále podotýkají, že koncept udržitelnosti CR je také základem konceptu rozvoje některých forem CR jako např. ekoturismus.

Palatková (2011:147) dodává, že udržitelný CR představuje filozofii a koncepční přístup k rozvoji CR. Vysvětluje, že koncept udržitelného CR vychází z konceptu udržitelnosti podporující myšlenku, že přírodní a kulturní zdroje jsou do jisté míry limitované, a proto je potřeba s nimi nakládat šetrným způsobem. Optimální využívání zdrojů má dle ní přispívat k zachování biologické diverzity, minimalizovat ekologické, kulturní a sociální vlivy a maximalizovat užitek pro zachování životního prostředí a místních komunit.

Rozvojem CR a koncentrace návštěvníků v různých destinacích s sebou přináší nežádoucí dopady na přírodní a sociokulturní sféru.

3.2.1 Dopady cestovního ruchu

Dle Páskové (2014:55) „CR přispívá přímo (dopady jeho aktivit), ale i nepřímo (spotřeba zdrojů, které byly předtím někde vytěženy, vypěstovány, zpracovány, vyrobeny, upraveny) ke znečišťování všech složek přírodního prostředí.“

Pedersen (2002) cit. v Zelenka a kol. (2013:53) konstatuje, že dopady CR na přírodu a krajinu se liší podle typu vlivu, např. dle aktivit návštěvníků a jejich dopadů v oblasti a podle odolnosti ekosystému.

Environmentální efekty CR na životní prostředí dle Páskové (2012) lze členit podle působení na jednotlivé složky životního prostředí, podle typu destinačního prostředí, podle geografické úrovně působení, podle časového hlediska a podle charakteru změny – vratné, nevratné.

Mezi environmentální vlivy CR patří dle ní emise, znečišťování povrchových i podzemních vod, eroze cest, sešlapy, efekt turistické pasti, zavlčení nepůvodních druhů do ekosystému, poškozování přírodních hodnot a biodiverzity, grafity na památkách, nepřiměřená hluchost aj. Tyto vlivy CR jsou podrobněji rozepsány v Příloze číslo 3.

Vlivy CR na sociokulturní prostředí se z pravidla dle Páskové (2014:64) identifikují velmi obtížně, jelikož jsou hůře identifikovatelné, měřitelné, méně medializované a současně i velmi obtížně monitorovatelné. Uvádí, že nežádoucí vlivy CR na přírodní a sociální prostředí a zejména nevíтанý vliv návštěvníků na hostitelskou komunitu se nazývá efekt turistické pasti, který zahrnuje kongesci veřejných prostor a komunikací, stres místních obyvatel z nadměrného počtu návštěvníků, fyzické znečištění životního prostředí a akulturaci. Podotýká, že vlivy přírodního prostředí jsou velmi úzce provázány s vlivy v sociokulturním prostředí.

Mezi sociální efekty jsou dle ní řazeny demonstrační efekt, dualizace společnosti, marginalizace obyvatel a turistická iritace. Vlivy jsou podrobně popsány v Příloze číslo 4. Dále popisuje, že etnické efekty souvisejí s vlivy na sociokulturní prostředí, spadá sem etnocida, která je označovaná za proces vyhlazování prvků typické pro místní etnikum a jako výsledek globalizace je často spojována s

uspokojením potřeb zahraničních návštěvníků na úkor místních obyvatel. Xenofobii pak vykládá jako strach a obavu z cizinců, jiných ras či neznámých míst. Dodává, že cestovní ruch přispívá k překonávání xenofobie, zároveň ji ale zvyšuje pomocí vysokého rozdílu v životních úrovních návštěvníků a hostitelských komunit.

Mezi kulturní efekty řadí akulturaci, inscenizaci, folklorizaci, komercializaci zdrojů cestovního ruchu a komodifikaci místních řemesel viz. Příloha 4.

3.2.2 Zvolené principy udržitelného cestovního ruchu

Aby se CR mohl na určitém území vyvíjet udržitelným způsobem, je zapotřebí stanovit určité principy, metody a přístupy, které svým působením přispívají k dlouhodobě udržitelnému CR. Níže bude souhrnně charakterizován koncept únosné kapacity území, model LAC a monitoring se zvolenými hlavními indikátory.

CR je jako každé jiné odvětví dle Páskové (2014) závislé na akceptované míře zatíženosti geografického prostředí, který se rozvíjí v podmínkách vzájemné spolupráce s ostatními funkcemi lokality.

Z hlediska CR uvádí, že se jedná o maximální zatížení daného území aktivitami CR, při němž nejsou ještě nenávratně zničeny přírodní ani sociální aspekty v destinaci. Jedná se dle ní o ukazatel, který vyjadřuje míru kvantity, kvality a citlivosti přírodních a antropogenních zdrojů na území dané destinace.

Mezi hlavní cíle se dle Páskové (2014) řadí schopnost odhadnout mezní hodnoty rozvoje potenciálních a současně provozovaných forem CR v destinaci. Podotýká, že meze fyzické a společenské únosnosti rozvoje CR v území záleží na intenzitě a kvalitě místního destinačního managementu, respektive návštěvnického managementu.

Koncept únosné kapacity území dokáže identifikovat míru zranitelnosti území, které je zatíženo stávajícími a potenciálními aktivitami CR, při nichž nedochází nenávratně k poškození přírodní a kulturní sféry daného území. Getz (1992) cit. v Pásková (2014:169) zmiňuje, že koncept únosné kapacity území pro rozvoj CR představuje plánovitý koncept, který se nesnaží pouze o hledání konečných limitů rozvoje, ale vede také ke koordinaci rozvoje a obnovení úsilí a snah

ke zvyšování kvality životního prostředí. Bylo zjištěno, že tento koncept nedokáže zcela identifikovat hranici únosnosti pouze na základě objektivních ukazatelů.

Zároveň je představen subjektivnější přístup, který se nazývá model Limits to Acceptable Change (dále jen „LAC“). Model dle Páskové (2014:170) zobrazuje plánování a usměrňování vlivů člověka na biosféru, proto pracuje s popisem přijatelných parametrů biosféry a následně je sleduje a monitoruje. Výsledkem je dle ní stanovení hranice, od které již není možné dále rozvíjet dané formy CR v oblasti, jelikož by nebyl přijatelný pro všechny skupiny aktérů v destinaci.

Pásková (2014) uvádí metody modelu LAC:

- EIA = posuzování dopadů projektů na životní prostředí.
- SEA = posouzení dopadů strategií na životní prostředí.
- Dotazníkové šetření obyvatel, návštěvníků a klíčových aktérů.
- Indikátory udržitelného rozvoje.
- Delphi metodu.

Alternativní model tzv. „ekologická stopa“ představuje dle Třebického (2002) cit. v Pásková (2014:170) plochu území, která musí zajistit spotřebu jednoho uživatele a absorbování jeho odpadu. Pásková (2014:170) dodává, že velikost spotřeby se mění v důsledku životního stylu dané komunity. Závěrem zmiňuje, že při zjišťování konceptu únosné zátěže území je vhodné kombinovat koncept únosné kapacity založené na expertním určování přesných limitů rozvoje CR s přístupem společensky i odborně přijatelných změn, které poskytuje model LAC.

Přístupy únosné kapacity, model LAC praktická realizace monitoringu CR souvisí s určením indikátorů udržitelného rozvoje CR, jak popisuje Zelenka a kol. (2013).

Monitoring CR slouží dle Zelenky a Páskové (2012:182) *„k pravidelnému sledování a vyhodnocování vybraných veličin a ukazatelů v prostoru a čase, ke sledování stavu životního prostředí a zdravotního stavu lidské populace. Pro efektivnější vyhodnocování monitoringu jsou využívány různé indikátory“*.

Udržitelný indikátor CR je dle Zelenky a kol. (2013:182) definován jako *„vhodně zvolená entita, měřená nebo získaná výpočtem, která má vztah*

k vyhodnocování vývoje cestovního ruchu, vývoje ekosystémů v území a k místní komunitě ve vztahu k dlouhodobě udržitelnému cestovnímu ruchu.“

Pásková (2014:189) se podrobně zabývá deseti klíčovými indikátory udržitelného rozvoje, které byly zpracovány Mezinárodní skupinou pro indikátory udržitelného CR při UNWTO v roce 1992. Rozlišuje dvě formy – klíčové a specifické. Klíčové indikátory slouží dle ní jako univerzální nástroj, který se dá využít ve všech destinacích. Naopak uvádí, že specifické indikátory jsou použity ve vybraných typech destinací. Mezi ně řadí například horské oblasti, které jsou důležitým ukazatelem pro rozmnožování vybraných druhů, pokračující přítomnost volně žijících živočichů v obvyklých oblastech, rozsah eroze způsobené návštěvníky, dopravní dostupnost, podíl alternativní dopravy v oblasti a spokojenost návštěvníka.

3.2.3 Management cestovního ruchu v horských a chráněných oblastech

Dle Zelenky a kol. (2013:85) je základní vizí CR v chráněném území (dále jen „CHÚ“) *„rozvinutí zážitkového, výchovného, kulturního i ekonomického prosperujícího CR s minimálními environmentálními dopady v CHÚ“*. Vysvětlují, že CR by se měl stát významnou součástí udržitelného rozvoje regionu, pozitivně působit na návštěvníky, iniciovat spolupráci mezi aktéry, neustále rozvíjet jejich vědecké poznatky a spolupracovat s klíčovými aktéry podílející se na CR. Zároveň by měl dle nich rozvíjet znalosti a schopnosti místní komunity. Zároveň by měl dle nich rozvíjet znalosti a schopnosti místní komunity.

Pásková (2014) konstatuje, že spolupráce se všemi aktéry CR v destinaci je velmi důležitá, protože pomáhá přispívat k ochraně přírody, krajiny i kvality života místních obyvatel.

Zachování biodiverzity a dalších hodnot chráněného území je dle Zelenka a kol. (2013:85) zásadní funkcí managementu CHÚ, a proto popsali jejich hlavní přístupy v následujících vybraných bodech.

- *Zachování struktury a funkcí ekosystémů a prevence škod na biodiverzitě, ekosystémech, přírodních zdrojích, sociálním a kulturním systému, případně obnova jejich narušení.*
- *CR by měl být slučitelný s ochranou biodiverzity a s udržitelným užíváním přírody a krajiny.*
- *Integrace, vzájemné propojení CR a dalších plánů rozvojových aktivit v chráněném území i v jeho okolí.*
- *Soustavné získávání informací, výzkum a vytváření kapacity managementu chráněného území i klíčových aktérů CR.*
- *Ochrana životního stylu, kultury, tradic a řemesel místních obyvatel a jejího přiměřeného přístupu ke zdrojům v chráněném území.*
- *Podpora efektivního zapojení místní komunity na ochraně přírody a krajiny, rozvoji CR a monitorování jeho aktivit včetně jejího podílu na rozhodování.*

Některé horské oblasti jsou zároveň přírodní CHÚ, proto je důležité řádně dodržovat v této krajině pravidla. Návštěvníci se musí pohybovat pouze po vyznačených trasách a neměli by z nich scházet, aby nenávratně nenarušili život některých rostlinných a živočišných druhů. Následující podkapitoly charakterizují postupný rozvoj CR v Alpách a hlavní dopady CR na tyto oblasti. Poté bude obsah převeden na švýcarské alpské oblasti, kde budou představeny aktuální problémy způsobené globálním oteplováním a některými formami CR. Vzájemnou mezinárodní a vnitrostátní spoluprací vznikají programy a projekty, které se snaží chránit horský ekosystém, proto budou blíže popsány.

3.2.4 Rozvoj cestovního ruchu v Alpách

Alpskou zónu charakterizují Chapters a Saxon (2007) jako vyšší, chladnější a více zasněžené části hor, kde je vegetace z důvodu krátkého vegetačního období a extrémních podmínek prostředí řídká. Popisují, že v subalpínské zóně, která zahrnuje oblasti středních nadmořských výšek, pokrývá vegetace větší část krajiny. Naopak tvrdí, že horská zóna pokrývá dolní část hor, kde rostou husté lesy. Biologická rozmanitost horských ekosystémů a jedinečnost mnoha krajin,

živočišných a rostlinných druhů dle nich představuje důležité hodnoty ochrany. Hory poskytují lidským společnostem důležité zdroje a přínosy. Mezi které patří 80 % celosvětových zásob sladké vody, mimo jiné také značné množství potravin, vodních elektráren, zásob dřeva a minerálních produktů, jak uvádí Chapters a Saxon (2007).

CR v alpských oblastech se začal vyvíjet až v druhé polovině 19. století. S vybudováním prvních alpských hotelů a lyžařských středisek se návštěvnost Alp stále zvyšovala. Zelenka a kol. (2013) uvádí, že návštěvnost CHÚ výrazně vzrostla a další růst je očekáván i v 21. století. Dle něj budou stále zahraniční návštěvníci tvořit významný podíl nárůstu CR v mnohých chráněných oblastech, proto je za potřebí kvalitního destinačního managementu.

3.2.4.1 Dopady cestovního ruchu na alpské oblasti

CR může vyvolat řadu dopadů na horské ekosystémy, komunity a ekonomiku dané oblasti, jak uvádí Chapters a Saxon (2007). Na druhou stranu cestovní ruch dle nich vytváří i pozitivní efekty, neboť může sloužit jako podpůrná síla pro mír, podporovat hrdost místních kulturních tradic, vytvářet místním obyvatelům pracovní místa, zvyšovat povědomí návštěvníků a oceňovat přírodní, kulturní a historické hodnoty.

Za nejvýznamnější primární zdroje CR, kterými jsou často ovlivňovány dopady CR, Pásková (2014) jednoznačně označuje přírodní a kulturní „dědictví“ lidstva, které je možno také označit jako primární atraktivita CR. Podotýká, že z hlediska turistické přitažlivosti tvoří autenticita, jedinečnost a originalita základní stavební kámen rozvoje CR. Horské krajiny jsou dle Chapters a Saxon (2007) obzvláště křehké a náchylné ke změnám a degradaci, např. náhlé sesuvy půdy, laviny, lávové proudy, zemětřesení a skalní útržky mohou změnit krajinu zcela nečekaně. Uvádějí že, horské ekosystémy zahrnují širokou škálu malých a jedinečných míst s unikátní faunou a flórou, které mohou být velmi citlivé na přítomnost lidské společnosti. Aktivita CR zahrnují dle nich často rozvoj a intenzivní využívání tratí, stezek, svahů, nemotorové dopravy a pěší turistiky. Návštěvníci se také obvykle koncentrují v malých oblastech nebo místech, což přispívá ke zvýšenému hluku a narušování místních ekosystémů. Mezi negativní dopady CR na životní prostředí patří ničení vegetace, a to zejména eroze půdy, odstraňování

vzácných stanovišť, změna krajiny a vodních toků, znečištění vody a ovzduší, přemístění volně žijících živočichů, což může vést ke změnám jejich chování. Hlavní negativní dopad označují jako zavlékání a šíření alochtonních druhů, které narušují život místních ekosystémů. Sdělují, že zejména horské komunity mohou být velmi náchylné k dopadům a změnám z aktivit CR. Mezi negativní sociální dopady špatně řízeného CR zahrnují nadměrnou koncentraci hluku. Nežádoucí aktivity návštěvníků dle nich mohou vést ke snížené dostupnosti omezených společných zdrojů, jako je např. palivové dřevno, ryby a sladká voda. Největší hrozba představuje znárodnění místních tradic, životního stylu a produktů horské populace (Chapters a Saxon 2007).

3.2.5 Management cestovního ruchu ve Švýcarských Alpách

Předpoklady pro rozvoj CR ve švýcarské alpské oblasti jsou z hlediska lokalizačních předpokladů hojně zastoupeny. Přibližně dvě třetiny švýcarského území tvoří totiž Alpy. Štyrský (2015:38) charakterizuje západní Alpy, které jsou reprezentovány Bernskými Alpami s masivy Jungfrau, Mönch a Eiger. Dodává, že světoznámý Aletschský ledovec a významné lyžařské středisko Grindelwald se řadí do této oblasti a jsou zapsány na seznamu světového dědictví UNESCO. Mezi Walliské Alpy, které leží též v západní části alp v masivu Monte Rosa řadí nejvyšší horu země Dufourspitze se slavnou horou Matterhorn. Na jihu Švýcarska uvádí, že se rozkládá historický Svatobernardský průsmyk, jehož území je modelováno horním tokem řeky Rhony, která pramení v Lepontských Alpách. V masivu Rhaetských Alp s vrcholem Piz Bernina se nacházejí východní Alpy, kde se rozkládá Švýcarský národní park. Švýcarské ledovce podle Štyrského (2015) pokrývají přibližně plochu o velikosti 1140 km², avšak led z ledovců z důvodu velkého oteplování neustále ubývá, a proto jsou přijímány různá ochranná opatření. Obrázek 2 geograficky vymezuje území Švýcarských Alp včetně vodstva a známých jezer.

Obrázek 2 – Švýcarské horské oblasti

Zdroj: GORUMA (2019)

3.2.5.1 Dopady cestovního ruchu na Švýcarské Alpy

Alpy jsou považovány za nejnavštěvovanější oblasti celého Švýcarska. V minulosti byl CR v horských oblastech pouze letní záležitostí, jelikož v zimě byly alpské cesty pokryty hustým a těžkým sněhem.

Dle Swissinfo.ch (2017) začala expanze zimních sportovních aktivit na konci 19. století, kdy Britové přišli s nápadem zimní dovolené, která je v současnosti stále velmi oblíbená. Zmiňují, že díky rozsáhle sněhové pokrývce si návštěvníci mohou užívat různé druhy zimních sportů. Letní dovolené jsou v dnešní době také velmi populární, protože vršky hor nabízejí krásné a nezapomenutelné výhledy. Až donedávna, jak popisuje Swissinfo.ch (2017), byla švýcarská zimních střediska „zasněžená“. Dodávají, že dnes v důsledku globálního oteplování jsou nižší střediska do výšky 1000 metrů téměř bez sněhové pokrývky a je zapotřebí využívání sněhových děl, aby byl zajištěn sníh na sjezdovkách.

Dalším problémem je tání ledovců ve Švýcarských Alpách. Ket (2018) jmenuje například Rhônský ledovec, který ustoupil za sto let téměř o 1,5 km. Popisuje řešení, se kterým přišli švýcarští experti, jenž spočívá ve speciální bílé plachtě.

Obrázek 3 zobrazuje danou fólii, díky níž se led tolik neohřívá od slunečního záření a pokrývka ledovce je tak chráněna. Ket (2018) dále uvádí, že od začátku října 2016 do konce září 2017 zaznamenala Švýcarská akademie přírodních věd nejvyšší úbytek ledu za posledních sto let.

Obrázek 3 – Speciální fólie k ochraně ledovců

Zdroj: Ket (2018)

Lyžování a další formy CR mají dle Swissinfo.ch (2017) velký vliv na životní prostředí, které se v poslední době stalo problémem. Uvádějí, že v horských oblastech se stává udržitelný CR hlavní prioritou a snaží se ho respektovat v hlavních turistických sezónách. Vzhledem k faktu, že CR je pro místní ekonomiky klíčový, je třeba podniknout odpovídající kroky k zachování této jedinečné krajiny pro budoucí generace. Jedním z těchto kroků je aktivní spolupráce mezi klíčovými aktéry.

Spolupráce v Alpských oblastech může přispět k ochraně daných ekosystémů, proto je participativní management podle Zelenky a kol. (2013) součástí konceptů managementu v CHÚ, zejména ve spolupráci s aktéry CR nabízí velké možnosti pro vytváření povědomí a společné sdílení hodnot CHÚ. Uvádějí, že díky této spolupráci se zvyšuje efektivita ochrany přírody a krajiny v CHÚ a napomáhají k tvoření společných projektů udržitelnosti CR. Význam participativního managementu a spolupráce s aktéry CR dle nich spočívá ve využití potenciálu různých aktérů CR, rozvíjení aktivit související s udržitelností CR a předáváním si vzájemných zkušeností. Vše také souvisí se snižováním negativních

dopadů jejich aktivit, chování, rozhodování a vzájemných investic (Zelenka a kol 2013).

Švýcarské horské oblasti jsou zapojeny do různých aliancí spolupráce o ochraně Alp a jejich přírodního dědictví.

Prvním hlavním pramenem je **Alpská úmluva**, která dle alpconv.org (2019) představuje mezinárodní smlouvu mezi alpskými zeměmi (Rakouskem, Francií, Německem, Itálií, Lichtenštejnskem, Monakem, Slovinskem a Švýcarskem). Organizace dále zmiňuje akční skupinu 6 EUSALP (akční skupina 6), která se zabývá tématem „Ochrana a zhodnocování přírodních zdrojů, včetně vodních a kulturních zdrojů“.

Tato akční skupina zaměřuje své aktivity na 3 dílčí témata:

- Prostorový vývoj a ochrana půdy.
- Budoucí zemědělství a lesnictví (ochrana přírody, socioekonomické a kulturní aspekty).
- Integrované a udržitelné vodní hospodářství.

Dále je Švýcarsko zapojeno do programu Alliance in the Alps, který navazuje na zásady Alpské úmluvy. Alliance (2019) uvádí, že dané společenství se snaží více rozvíjet svůj program v oblastech ochrany a rozvoje přírody, životního prostředí a krajiny. Uvádějí, že se program snaží i o posílení kvality života lidí v Alpách a také o přitažlivost komunit v hospodářských oblastech. Program zahrnuje široké množství vedlejších projektů jako např. projekt Be Aware!, který chce inspirovat komunity v Alpách, aby chránily včely a zlepšily tak obživu těchto důležitých tvorů.

Be Aware! Projekt realizuje dle Alliance (2019) různá opatření na ochranu včel v oblastech, snaží se zvyšovat povědomí udržitelného včelařství a rozšiřovat stanoviště včel. Projekt je navíc doprovázen rozsáhlou komunikací a prací s veřejností. Opatření a metody vyvinuté v projektu mají sloužit jako nástroj k motivaci ostatních komunit a regionů k jejich ochraně.

K dalším zajímavým nevládním organizacím patří **CIPRA Švýcarsko**, která podle CIPRA leben in den Alpen (2019) byla založena v roce 1997 z iniciativy švýcarských ekologických a alpských organizací. Je uvedeno, že mezi hlavní činnosti

společnosti se řadí ochrana Alp a řešení problematiky přeshraničních alpských oblastí. CIPRA Švýcarsko se dále zabývá i projekty směřující k udržitelnému rozvoji Alp a účastní se národních a mezinárodních projektů. Zaměřuje se na projekty ve spolupráci s CIPRA International, národními zastoupeními CIPRA a členskými organizacemi, jako jsou projekty pro přizpůsobení se změně klimatu nebo v oblasti přírodního CR. CIPRA Švýcarsko chce dále posílit svou roli partnera projektu na národní i mezinárodní úrovni.

Následující neziskové sdružení **Mountain Wilderness Schweiz** je společnost složená pouze z dobrovolníků a z dobrovolných finančních darů. První myšlenky tohoto hnutí, jak uvádí sama společnost vznikaly již v roce 1987, kdy horolezci z celého světa sepsali manifest o ochraně přírody tzv. „teze Bielly“, poté o sedm let později založili sdružení Mountain Wilderness Schweiz. Sdružení se dle členů soustřeďuje hlavně na turistiku, které je k přírodě přátelská a udržitelná, proto horské aktivity musí respektovat hranice přírody. Zde jsou dle sdružení uvedeny některé hlavní zásady asociace.

- Rozvoj cestovního ruchu má vážný dopad na citlivé přírodní oblasti Alp. Mountain Wilderness Schweiz se snaží o cílené řízení toků turistů, např. budují a rozmisťují větší počet odpočívadel v CHÚ. To by mělo pomoci zachovávat a podporovat přirozené a dynamické procesy v přírodě.
- Nabídky pro podporu veřejné dopravy, stejně jako snížení místní dopravy, jsou vítány a podporovány společností Mountain Wilderness Switzerland. Patří mezi ně zejména regulace motorizované dopravy, což dokládají kolektivní taxíky nebo autobusové linky. S projektem AlpenTaxi Mountain Wilderness Švýcarsko nabízí mobilní aplikační mapu, na které mohou být lokalizovány místní dopravní nabídky.

Formou spolupráce vznikají v CR různé organizace a certifikace, které svým působením přispívají k udržitelnosti CR. V další kapitole budou uvedeny hlavní příklady dobré praxe udržitelného rozvoje CR ve Švýcarsku.

3.3 Přístup Švýcarska k udržitelnosti cestovního ruchu

Švýcarsko je jednou ze zemí světa, které se snaží o udržitelnou politiku, podněcuje různé formy spolupráce mezi kantony, vládou a obyvateli a zároveň usiluje o udržitelný CR.

Ve Švýcarské konfederaci je přímo několik šetrných služeb CR, které přispívají k dlouhodobému udržitelnému CR.

Schweizerische Bundesbahnen „SBB“ – Švýcarské spolkové dráhy jsou považovány za jedny z nejšetrnějších železnic v celé Evropě. Cestování veřejnou dopravou šetří energii a emise CO² ve srovnání s motorovou dopravou. Dle SBB (2019) je zapotřebí k přepravě osoby vzdálené 100 kilometrů jen tolik energie, kolik je obsaženo v jednom litru benzínu. Zároveň odjezdy vlaků jsou vždy dle jízdního řádu. Díky husté železniční síti organizace uvádí, že se návštěvníci pomocí vyhlídkových vlaků mohou dostat i do různých chráněných oblastí. Mezi nejznámější vyhlídkové vlaky patří Bernina Express, Glacier Express, Gotthard Panorama Express a Voralpen Express.

Postauto Schweiz – Společnost Postauto zajišťuje veřejnou přepravu osobám do alpských údolí, turistických destinací, oblastí bez železničního spojení, ale také dopravu ve městech. Postauto Schweiz je dle Postauto AG (2019) zapojeno do ekologického programu s názvem pro Clima a usiluje o snížení posilových paliv. Za tímto účelem investuje společnost do nových vozidel, jako jsou elektrické a hybridní autobusy, elektrická dodávková vozidla, elektrická nabíjecí infrastruktura, bioplyn, bionafta, výměna fosilních ohřívačů a LED osvětlení.

Cílem společnosti je snížení emisí CO² v celém Švýcarsku. Společnost přepravuje také dopisy, balíky a zboží skrz společnost Promopost, a tímto způsobem při jedné cestě dopraví obyvatelé, návštěvníky, ale také dopisy a balíky se zbožím do horských a městských oblastí. Model zajistí, že skrz tento jedinečný portál Promopost jsou doručeny všechny dostupné výrobky na trhu ve Švýcarsku pro zákazníky. Nestane se tedy, že by po ulicích Švýcarska jezdili jiné firemní dopravní společnosti jako např. v České republice (dále jen „ČR“) – PPL s.r.o., Geis aj.

Obrázek 4 zachycuje autobus – Postauto, který jezdí do horských oblastí kantonu GR. Na stejném designu a principu jsou zhotovena všechna vozidla, díky kterým se obyvatelé z horských oblastí mohou dopravit do měst a naopak.

Obrázek 4 – Autobus – Postauto

Zdroj: Patočková, K. (2018): archiv vlastních fotografií ze Švýcarska

Solarskilift Tenna – Solární vlek Tenna je jako první vlek na světě poháněn slunečním zářením, a to pomocí technologie nazývajícím se Solarwings. Pražanová (2015) popisuje systém Solarwings neboli natáčecí systém solárních křídel zavěšených na lanové konstrukci. Solární křídla charakterizuje, tak že jsou rozložena 4 metry od sebe a proudí vzduchem vedle sedaček lanovky, což prokazuje obrázek 5. Vysvětluje, že každé křídlo se skládá ze tří standartních 240 W polykrystalických křemíkových modelů na hliníkovém profilu a zároveň uvádí, celkový výkon lanovky 60 kW.

Je dokázané, že vlek produkuje více elektřiny, než které spotřebuje, proto se prodejem přebytků vracejí provozovateli náklady, které do zřízení lanovky investoval. Solární lanovka dle Pražanové (2015) snižuje svou produkcí emise CO² o 48 tun ročně, proto provozovatel lanovky Solarskilift Tenna obdržel za svůj odpovědný přístup ocenění Umweltpreis Schweiz 2012 v kategorii ochrana životního prostředí a rovněž ocenění Schweizer Solarpreis 2012.

Obrázek 5 – Vlek Skilift Tenna

Zdroj: Naß (2012)

Langsame Mobilität – Švýcarsko je jako stvořené pro rozvoj tzv. „pomalé mobility“. Dle STV FST (2019) nadace SwissMobil Foundation koordinuje a podporuje rozvoj pěší turistiky, cyklistiky, jízdy na horských kolech, bruslení a kanoistiky. V celém Švýcarsku je k dispozici 65 000 km turistických tras a dále také síť 23 národních, 151 regionálních a 535 místních tras, což celkem tvoří 35 800 km, které jsou značeny 150 000 značkami a 520 informačními tabulemi.

Der Verband Schweizer Wanderwege – Asociace švýcarských turistických cest je organizace, které se snaží o údržbu sítě turistických stezek. Od roku 1934 se aktivně angažuje v bezpečném a jednotném značení sítě turistických stezek.

Mezi významné programy ve švýcarském CR patří **Quality Our Passion**, který sdružuje švýcarské organizace CR a zvyšuje povědomí o kvalitě podniků v CR. Graubünden Qualität (2019) uvádí třístupňový program umožňující firmám v oblasti CR testovat, zabezpečovat a optimalizovat kvalitu služeb pomocí osvědčených nástrojů. Organizace vysvětluje, že za pomoci Q-Label podporuje povědomí, kvalitu a spolupráci ve společnosti. Pokud zákazník uvidí štítek s tímto nápisem, tak má zaručenou určenou kvalitu služeb. Tento program napomáhá ke spolupráci jednotlivých poskytovatelů služeb v CR.

Další zajímavý program v oblasti cestovního ruchu se nazývá **Mit Sicherheit mehr Spass** neboli Bezpečnost v dobrodružstvích. Tuto certifikaci mohou obdržet subjekty v CR, kteří podnikají v komerčních outdoorových aktivitách – Canoeing, Buny – Jumping, Mountainbike, Trekking, Paragliding aj. Dle Graubünden Qualität

(2019) jsou standardy každoročně revidovány a společnosti provozující tyto aktivity, musí dodržovat specifické bezpečnostní koncepce.

V oblasti gastronomie jsou nejhodnotnější certifikace **Gilde etablierter Schweizer Gastronomen a Gault Millau**. Švýcarská gastronomie není ve světě tak známá jako například gastronomie francouzská, právě proto v sobě skrývá opravdové kouzlo. Švýcaři jsou považováni za utajené gurmány. Jejich pokrmy jsou vyráběny z prvotřídních, domácích a vlastnoručně zpracovaných surovin.

Certifikace Gilde etabliert Schweizer Gastronomen je asociace dle Grabünden Qualität (2019) profesionálních certifikovaných kuchařů a restaurátorů, kteří jsou současně majiteli podniku nebo hotelu. Sdružení vytváří jasné gastronomické struktury a zaručuje kvalitu, tvořivost a pohostinnost. V současné době patří do sdružení 275 švýcarských restaurátorů.

Obrázek 6 zobrazuje brožury asociace, které jsou každý rok obohaceny o nové členy. Mezi kritéria získání značky patří – pečlivě připravené a trhově čerstvé produkty, kreativní kuchyně, pozorná péče o hosty, osobní a přátelská péče hostitele.

Obrázek 6 - Gilde brožury s certifikovanými zařízeními

Zdroj: Zdroj: Patočková, K. (2019): archiv vlastních fotografií ze Švýcarska

Gault Millau je ocenění pro gastronomické zařízení, jež převzalo název po svých zakladatelích – Henri Gault a Christian Millau. Toto ocenění je velice podobné Michelin Star a oceňuje zařízení za skvělou kuchyni a prvotřídní gastronomický zážitek.

3.4 Shrnutí teoretické části

Hlavním východiskem dlouhodobého udržitelného rozvoje byl summit v roce 1992 v Rio de Janeiru, kde se prosadil program zvaný „Naše společná budoucnost“ z roku 1987, a poté byl vyvinut akční plán označovaný Agenda 21, který je aplikován i do podmínek ČR. Hlavním cílem Agendy 21 v ČR je ochrana přírodních a kulturních zdrojů, účast na udržitelném vývoji společenství v zemi a posilování ekologické a sociálně ekonomické záležitosti. Z daného podkladu byla v roce 2015 založena Agenda 2030, která rozšiřuje Agendu 21 a dále stanovuje všeobecný a souhrnný akční program pro všechny země OSN. Kromě toho chce dané ekonomické, sociální a environmentální otázky řešit společně a integrovaným způsobem, což napomáhá k plnění dílčích cílů. Udržitelný rozvoj znamená především rovnováhu mezi třemi základními oblastmi života – ekonomikou, sociálními aspekty a životním prostředím. (podrobněji viz. kapitola 3.1. Udržitelný rozvoj)

Švýcarská konfederace je jako stvořená pro dlouhodobý udržitelný rozvoj. Její předpoklad vyplývá již ze samotné Ústavy, ta ukládá povinnost všem kantonům, městům a obcím princip udržitelného rozvoje podporovat a dále ho rozvíjet. Kromě výše zmíněných programů Švýcarsko podepsalo také dokument Aalborg „Inspirující budoucnost“, který představuje udržitelný rozvoj na lokální úrovni. Bližší popsání cílů vyplývajících z Agendy 2030 (viz. 3.1.2. Strategie udržitelného rozvoje vytvořená Federální radou Švýcarska).

Mezi hlavní instituce v oblasti patří Federální rada Švýcarska a Federální úřad pro územní rozvoj ARE. Federální rada Švýcarska koordinuje udržitelné aktivity federálních úřadů v zemi. ARE řídí aktivity související s udržitelností a je zavázán ke spolupráci s kantony a obcemi, zároveň monitoruje a vyhodnocuje naplňování cílů udržitelnosti ve Švýcarsku. Pro monitoring udržitelného rozvoje jsou definovány dva indikátorové systémy – MONET a CERCLE. Systém MONET poskytuje informace o současném stavu a vývoji v sociálním, ekonomickém a environmentálním odvětví udržitelného rozvoje. Indikátor pomáhá hledat odpověď na základní otázku: „Rozvíjí se Švýcarsko udržitelným způsobem?“ (bližší vymezení 3.1.2. ARE a indikátorový systém MONET).

M21 zapojuje veškeré obyvatelstvo z celého Švýcarska a tím přispívají k realizaci procesu udržitelnosti. Počet kantonů a obcí, které se snaží o udržitelný rozvoj neustále roste. Důležitou roli hrají největší města v zemi – Ženeva, Curych, Freiburg, Basilej, Bern, Lausanne a Winterthur. Jejich MA21 zpracovává podrobně oblasti energetiky, dopravy a mobility, územního plánování, komunikace, přírody a krajiny. Zajímavé je, že více než třetina švýcarské populace žije v obci, kde se aktivně sleduje udržitelný rozvoj. Počet obcí v horských oblastech, které se integrovaly k udržitelnému rozvoji se více než zdvojnásobil. To napomáhá k ochraně zemědělství a lesnictví Švýcarska. Snaží se budovat spolupráce a projekty na regionální úrovni a společně také zřizují chráněné parky národního významu. Tímto způsobem podporují regionální produkty a místní ekoturistiku. Indikátorový systém CERCLE vyhodnocuje současný stav udržitelného rozvoje na místní a regionální úrovni a zároveň posuzuje vývoj základních trendů a politických rozhodnutí. CERCLE podněcuje spolupráci mezi různými aktéry v obcích a kantonech o cílech udržitelného rozvoje. Zapojení do systému je zcela dobrovolné a momentálně se v něm angažuje 17 z 26 kantonů. Do budoucna se tento počet bude snad stále zvyšovat (hlavní cíle a sledující oblasti indikátoru CERCLE viz. 3.1.4. MA21 a její implementace na Švýcarsko).

CR v alpských oblastech se vyvíjel od druhé poloviny 19. století, pomocí vynálezu zubačky, rozvoje autobusové dopravy a vybudování ubytovacích zařízení se staly Alpy postupně navštěvovanými místy veřejností.

Dle Chapters a Saxon (2007) CR může vyvolat řadu dopadů na horské ekosystémy, komunity a ekonomiku dané oblasti. Na druhou stranu popisují, že CR vytváří i pozitivní efekty, neboť může sloužit jako podpůrná síla pro mír, podporovat hrdost místních kulturních tradic, vytvářet místním obyvatelům pracovní místa, zvyšovat povědomí návštěvníků o lokalitě a oceňovat přírodní, kulturní a historické hodnoty (bližší popsání dopadů CR viz. 3.2.1. – obecné vysvětlení dopadů CR, 3.2.4.1. – Dopady CR na Alpské oblasti).

Předpoklady pro rozvoj CR ve švýcarské alpské oblasti jsou z hlediska lokalizačních předpokladů hojně zastoupeny. Přibližně dvě třetiny švýcarského území tvoří Alpy (rozdělení Alp viz. 3.2.5. – Management cestovního ruchu ve Švýcarských Alpách).

Alpy jsou považovány za nejnavštěvovanější oblasti celého Švýcarska. CR se zde vyvíjel též od konce 19. století a postupně začalo vznikat rozdělení na zimní a letní dovolené. Mezi aktuální dopady CR se řadí zejména zasněžování sjezdovek pomocí sněhových děl. V důsledku globálního oteplování nemají střediska do 1000 metrů téměř žádnou sněhovou pokrývku, proto využívají této techniky. Dalším velkým problémem je tání místních ledovců. Švýcarští experti se snaží najít různé opatření jako je např. speciální bílá plachta, která chrání ledovce před slunečním zářením (viz. obrázek 4 – Speciální fólie k ochraně ledovců).

V horských oblastech se stává udržitelný CR hlavní prioritou. Jedna z hlavních klíčových metod je spolupráce v Alpách. Švýcarské horské oblasti jsou zapojeny do mezinárodní spolupráce – Alpská úmluva, která se zaměřuje na ochranu a vývoj půdy, zemědělství a lesnictví a integrované udržitelné vodní hospodářství.

Dále je Švýcarsko členem programu Alliance in the Alps, který navazuje na zásady Alpské úmluvy a je rozšířen o ochranu a rozvoj přírody, životního prostředí, krajiny a usiluje o posílení kvality života obyvatelstva v Alpách. K dalším zajímavým nevládním organizacím patří CIPRA Švýcarsko, která se zabývá projekty směřující k udržitelnému rozvoji Alp. Zaměřuje se na projekty ve spolupráci s CIPRA International, národními zastoupeními CIPRA a členskými organizacemi, jako jsou projekty pro přizpůsobení se změně klimatu nebo v oblasti přírodního cestovního ruchu. Dalším neziskovým sdružením Mountain Wilderness Schweiz je společnost založená pouze na dobrovolné bázi a z dobrovolných finančních darů. Sdružení se soustřeďuje hlavně na turistiku, které je přátelská k přírodě a je udržitelná, proto horské aktivity musí respektovat hranice přírody (bližší popsání každé spolupráce viz. 3.2.4.1. – Spolupráce).

V kapitole 3.3. jsou charakterizovány příklady dobré praxe udržitelného CR ve Švýcarsku. Z oblasti hromadné dopravy – Schweizerische Bundesbahnen „SBB“ a Postauto Schweiz, první vlek na světě poháněný pouze slunečním zářením – Solarskilift Tenna. Dále turistický program – Langsame Mobilität, který podporuje rozvoj a koordinuje pěší turistiku, cyklistiku, jízdu na horských kolech, bruslení a kanoistiku. Der Verband Schweizer Wanderwege – Asociace švýcarských turistických cest je organizace, která se snaží o údržbu sítě turistických stezek. Od

roku 1934 se aktivně angažuje v bezpečném a jednotném značení sítě turistických stezek. Mezi významné programy ve švýcarském CR patří Quality Our Passion, který sdružuje švýcarské organizace CR a zvyšuje povědomí o kvalitě podniků v CR. Další zajímavý program v oblasti CR se nazývá Mit Sicherheit mehr Spass neboli Bezpečnost v dobrodružstvích. Tuto certifikaci mohou obdržet subjekty v CR, kteří podnikají v komerčních outdoorových aktivitách – Canoeing, Bungee – Jumping, Mountainbike, Trekking, Paragliding aj. V oblasti gastronomie jsou zásadní certifikace Gilde etablierter Schweizer Gastronomen a Gault Millau (podrobnější popis každé aktivity viz. 3.3. – Přístup Švýcarska k udržitelnosti cestovního ruchu).

Z dané teoretické části vyplývá, že Švýcarská konfederace má obecné přístupy udržitelnost zakotveny přímo v Ústavě a dalších důležitých politických dokumentech. Místní obyvatelstvo se v poslední době stále více aktivně zapojuje do této problematiky a odhaduje se, že počet angažovaných lidí bude nadále stoupat. Švýcarsko se také snaží různými způsoby o udržitelný CR v Alpách. V této oblasti je stále potřeba něco zlepšovat a inovovat, avšak Švýcarsko má správný rámec k udržení CR.

4 Praktická část

4.1 Vymezení kantonu Graubünden

Kanton GR, ležící v jihovýchodní části Švýcarska, se řadí mezi největší území ve Švýcarsku. Zároveň je jedním z nejméně osídlených kantonů. Krajina oblasti se vyznačuje horami, proto je GR znám jako Alpský region. Graubünden Ferien (2019) uvádí, že kanton pokrývá se svou celkovou rozlohou 7 105 km² jednu šestinu švýcarské území. Popisuje že, kanton GR tvoří kantonální hranici s kantonem Ticino na jihozápadě, Uri na západě s Glarusem a St. Gallenem na východě. Státní hranice jsou tvořeny s Lichtenštejnskem a Rakouskem na severu, na východě poté s italským Jižním Tyrolskem a Lombardií na jihu. Marketingová organizace propaguje kanton GR hlavně kvůli jeho geografickým podmínkám, jelikož 90 % území se nachází ve více než 1200 m. n. m., proto vytvářejí nabídku pro milovníky letních a zimních sportů. Nejvyšším bodem kantonu je Piz Bernina s nadmořskou výškou 4 049 metrů s zároveň nejmenším údolím San Vittore ležící v 279 m. n. m. (Graubünden Ferien 2019).

Obrázek 7 - Mapa Kantonu Graubünden

Zdroj: welt – atlas.de (2019)

Blažková (2019) charakterizuje horskou krajinu kantonu jako mnohotvárnou a rozmanitou oblast, pyšnicí se stovkami jezer, jedinečným a největším národním parkem v celém Švýcarsku a množstvím alpských hor. Podtrhuje, že v Engadinu se nachází nejdelší údolí v Alpách a pramení zde řeky Inn a Rýn, které odvádějí vodu do třech světových mořích – Severního, Černého a Jaderského. Obrázek 7 zobrazuje geografické vymezení kantonu GR.

Hlavní město kantonu, Chur známé, jako nejstarší město v zemi, sahá svojí historií až k roku 3000 př. n. l., dle Blažkové (2019). Mezi další větší města kantonu patří Davos, Landquart, Domat/Ems, St. Moritz, Ilanz/Glion a Scuol.

GR je znám jako kanton hovořící třemi hlavními jazykovými skupinami. Nejvíce používaným jazykem je němčina, poté rétorománština, která je specifická pro horské oblasti a místní ji označují za svůj mateřský jazyk. Posledním jazykem je italština, kterou hovoří zhruba 10% obyvatelstva kantonu.

Nejznámějším symbolem kantonu je kozoroh, který se nalézá na oficiálním znaku kantonu nebo jako malovaný erb na stěnách domu, restauracích a hotelů. Graubünden Ferien (2019) vysvětluje, že tyto zvířata se nacházejí ve vysokých horských úpatích a patří mezi chráněné druhy, což znázorňuje obrázek 8.

Bližší vymezení turistických atraktivit kantonu GR jsou popsány v příloze č. 5.

Obrázek 8 - Steinbock – kozoroh v horských úpatích

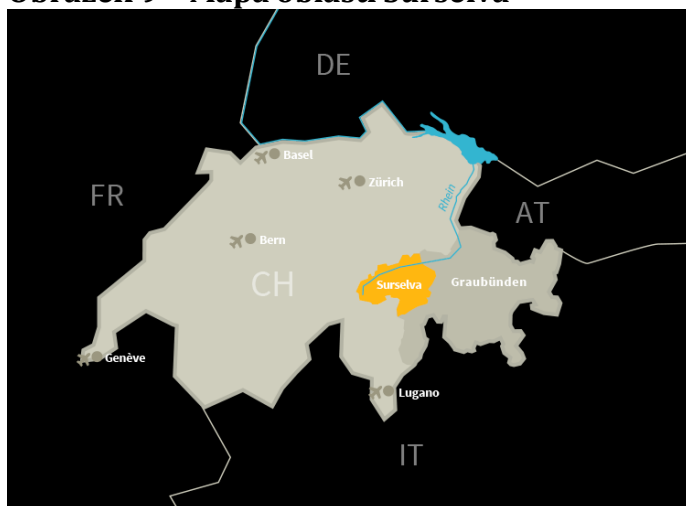

Zdroj: Ueuaphoto (2015)

4.1.1 Územní vymezení horské oblasti Surselva

Surselva se řadí mezi nejoblíbenější prázdninové oblasti v kantonu GR. Oblast se dle Surselva Tourismus (2019) nachází na severozápadě přibližně hodiny od města Curych a St. Gallen a zároveň zde pramení řeka Rýn tzv. „Rheinschlucht“.

Obrázek 9 – Mapa oblasti Surselva

Zdroj: Surselva Tourismus, (2019)

Hlavní města oblasti se nazývají Ilanz a Disentis / Muster. Oblast Surselva zahrnuje celkem šest prázdninových oblastí, označujících se dle Surselva Tourismus (2019) Breil / Brigels, Ilanz/Glion, Obersaxen Mundaun, Val Lumnezia, Safiental a Trun. Každá z oblastí nabízí velké množství sportovních aktivit jako jsou zimní sporty, pěší turistika, cykloturistika a canoeing.

Na své si přijdou ale i milovníci kulturních památek. V oblasti se nachází řada kostelů, muzeí a kaplí. Návštěvníci se mohou účastnit také různých tradičních zvyklostí, protože horské oblasti poskytují svá typická řemesla, dodržují různé svátky a pyšní se přípravou tradičních horských pokrmů.

Tabulka 1 – Přehled oblastí Surselva a jejich částí

Zdroj: Surselva Tourismus (2019)

Oblasti Surselvy	Resorts		
Breil / Brigels	Breil – vitg		
	Waltensburg / Vuorz		
	Tavanasa		
	Dardin		
	Andiast		
Ilanz / Glion	Ilanz	Pitasch	Sevgein
	Castrisch	Riein	Siat
	Duvin	Rueun	
	Ladir	Ruschein	
	Pigniu	Schanus	
Obersaxen Mundaun	Meierhof	Misanenga	
	Affeier	St. Martin	
	Flond	Surcuolm	
	Giraniga		
	Miraniga		
Val Lumnezia	Vella	Morissen	Vattiz
	Camuns	Peiden	Vignogn
	Cumbel	Surcasti	Vrin
	Degen	Tersnaus	
	Lumbrein	Uors	
Safiental	Safien Platz		
	Tenna		
	Thalkirch		
	Valendas		
	Versam		
Trun			

Jméno Surselva je převzaté dle Surselva Tourismus (2019) od Římanů v překladu znamená „nad lesem“. Organizace dodává, že v celé oblasti se mluví převážně jazykem, rétorománským dialektem, Sursilvian a místní považují tento jazyk za svůj mateřský. Jediná oblast Sattental s obcemi Vals a Obersaxen hovoří oficiálním německým jazykem. Pro návštěvníky ale tento aspekt nepředstavuje žádný handicap, protože místní obyvatelé zvládají perfektně švýcarskou němčinu a úřední hochdeutsch.

Horská krajina oblasti Surselva lemována místními chatami, pastvinami se zvěří, úchvatnými výhledy, rozsáhlou infrastrukturou a širokou nabídkou služeb je jako stvořena pro rozvoj cestovního ruchu v oblasti.

4.2 Kulturní předpoklady oblasti Surselva

Každá část oblasti Surselva zahrnuje zajímavé kulturní památky z hlediska architektury a umění. Celý region Surselva je lemován zemědělskými staveními, náboženskými komplexy, rodinnými domky, které jsou staré tisíce let a místními hotely. Velmi unikátní je způsob jejich architektonického zpracování. Všechny zmíněné objekty jsou postaveny z dvou hlavních stavebních materiálů, ze dřeva a kamene. Proto i místní hotely, které byly postaveny v minulosti, se snaží přizpůsobit těmto podmínkám a nechtějí svým působením narušovat krajinu.

Z hlediska kulturních památek nejznámější a historicky nejzajímavější je Klášter neboli „Kloster“, který leží v hlavním městě Ilanz. Kloster je dominikánský klášter, který byl založen v roce 1865 knězem Johannem Fidelem Depuoz, který dle Kloster Claustra (2019) usiloval o vzdělání obyvatel, zejména dívek a o reformu školství. Surselva Tourismus (2019) jmenuje řád dominikánských sester, který přetrvává dodnes, snaží se pomoci místním obyvatelům v různých životních situacích, starají se o nemocné a starší sestry a usilují o sociální rozvoj svého řádu ve světě, tím, že se podílejí na humanitárních projektech např. v Brazílii nebo na Tchaj-wanu.

Je uvedeno, že klášterní komplex byl dostaven v roce 1969 architektem Walterem Moserem z Curychu. Společenství se stalo nezaměnitelnou složkou církevních,

Obrázek 10 – Klášterní komplex v Ilanz **Zdroj: Graubünden Ferien (2019)**

společenských, kulturních a sociálních podmínek. Klášter nabízí dle Surselva Tourismus (2019) prostor a atmosféru pro kulturní akce a je považován za významného zaměstnavatele regionu. Architektonická konstrukce kláštera je zobrazena na obrázku 10. Z hlediska pozorování byl tento klášter hojně navštěvován i veřejností,

kteřá se zajímá o architektonickou stránku kláštera, protože je velmi jedinečně a

moderně konstruován. Zajímavé je, že např. v ČR se žádný podobný typ klášteru nenachází.

V celé oblasti Surselva je postavena široká škála kostelů a kaplí, což je vzhledem k náboženské historii země pochopitelné, proto je oblast označována za sakrální krajinu. Dle Surselva Tourismus (2019) jsou uvedeny některé části oblasti Surselva, které se po náboženské reformaci rozhodly přejít z katolické víry na protestantskou, proto se kostely a kaple liší svým designem a vybavením.

Příkladem může být oblast Breil/Brigels, kde se občané vesnice Waltensburg Vuorz hlásí k evangelické víře, a naopak vesnice Andiast, která je vzdálené pouhé 2 kilometry vyznává katolickou víru. Tímto způsobem se odlišuje i oslavování náboženských svátků.

Celá oblast Surselva je bohatá na hradní komplexy nebo jejich zříceniny, svým zastoupením se řadí k největším v celém Švýcarsku.

Největší unikát se nachází ve vesnici Waltensburg/Vuor, kde jsou dochovány rovnou čtyři hradní komplexy – hrad Kropfenstein, Jörgenberg, Grünenfels, Vogelberg. Tento kulturní úkaz láká návštěvníky do oblasti.

Ze získaných znalostí vyplývá, že oblast Surselva nenabízí návštěvníkům žádný

Obrázek 11 – Hrad Kropfenstein
Zdroj: Adrian (2015)

zámecký komplex. Tato skutečnost plyne z historických pramenů. Jelikož Švýcarská konfederace nebyla nikdy královstvím nebo knížectvím, sloužila oblast Surselva jako politická křižovatka místním pánům k jejich politickým účelům (Surselva Tourismus 2019). Dané hradní komplexy jsou hojně navštěvované, díky

iniciativě místních obyvatel a veřejné odpovědnosti jsou ve velmi zachovaném stavu a zároveň se stávají krásným doplňkem v hornaté krajině, což dokládá i obrázek 11.

4.2.1 Nehmotné dědictví oblasti Surselva

Obyvatelé oblasti Surselva jsou hrdí na svoje tradice, i nyní ve 21. století si je s oblibou připomínají a oslavují je. Jeden z hlavních kulturních znaků oblasti je právě **rétorománský jazyk**, kterým hovoří všichni místní obyvatelé. Sebelová i Isler (2008) popisují, že rétorománský jazyk je uznáván jako mateřský pouze v kantonu Graubünden, kde s ním hovoří pravidelně přes sto tisíc obyvatel. Vysvětlují, že většina Rétorománů vyrůstá dvojjazyčně, děti chodí do rétorománských školek a škol, kde se kromě rétorománštiny učí i německý jazyk. Tímto principem má dle nich rétorománský jazyk šanci na přežití v dalších letech.

Sebelové a Isler (2008) řadí rétorománštinu mezi románské jazyky, která se skládá z pěti dialektů. Dodávají, že se jazyk udržuje v různých horských údolích, oddělených od sebe německy mluvícími úseky. Nářečí rétorománštiny se od sebe navzájem velmi liší. Rozdíly jsou podle nich tak velké, že spousta Rétorománů napříč oblastmi se mezi sebou baví raději německy. Jako nejrozšířenější dialekt uvádějí Sursilvian, kterým mluví celá oblast Surselva.

Chalandamarz se v rétorománském jazyce označuje jako začátek března. V *Lebendige Tradition* (2019) se uvádí jako ukončení období zimy a zároveň slaví příchod jara. Je vysvětleno, že tradici dodržují hlavně školní děti, kteří chodí se svými učiteli od rána v rolnických blůzkách a kostýmech se zvonky od domu k domu a zpívají písně Chalandamarz. Tradice je charakteristická tím, že v každém domě dostanou děti za odměnu nějakou drobnost a díky tomu sbírají jídlo a drobné peníze na společný školní výlet.

Z této tradice byla dle *Lebendige Tradition* později vyvinuta i iniciativa místních škol a školek vymýšlet pro děti i různé mimoškolní aktivity, jako např. lampionový průvod s vlastnoručně vyrobenými lampiony, výlety do přírody s cílem poznávat místní komunitu, tvorbou jedinečných výrobků – různé dekorace, náramky aj. nebo se učí vařit a péct.

Vysvětlují, že školský systém usiluje o podporu rozvoje kreativních, hudebních, tělesných a komunikativních dovedností. Školní výuka probíhá v jazyce rétorománském a německém, aby se i rodiny s dětmi z jiných kantonů mohly postupně přizpůsobit a naučit se tento krásný jazyk.

Z hlediska pozorování lze tento systém výuky hodnotit velmi kladně, zejména mladší děti vypadaly více motivovány a na výuku se těšily. Starší generace zase díky povinným praxím u různých zaměstnavatelů zjišťovala, jaký obor by chtěli jednotlivci dále studovat nebo jakému typu práce by se později chtěli věnovat.

Chalandamarz a jeho silnější stránky:

- upevnění kolektivu mezi dětmi,
- správný záměr tradice,
- rozvíjení dětských schopností,
- dobře vyvinutý školní systém,

Chalandamarz a jeho slabší stránky:

- projevy inscenizace > vysvětlení Příloha 4.,
- komerční záměr,
- nedobrovolný záměr – povinná účast,

Další významný **státní svátek Švýcarska** (1.8.) přezdívaný Nationalfeiertag der Schweiz, který se jako jediný slaví ve všech kantonech a ve všech obcích. V tento den si lidé připomínají založení Švýcarska (1291), což se dá přirovnat k českému 28. říjnu. Tradičním pokrmem je v tento den tzv. Cervelat, neboli švýcarská klobása, vyráběna směsí hovězího a vepřového masa. Státní svátek je doprovázen půlnočním ohňostrojem. Svátek je pro Švýcary velmi důležitý, proto své domky ozdobují švýcarskými vlajkami a zpívají národní písně.

Alphorn uvádí Lebendige Tradition (2019) za švýcarský národní nástroj, a díky svému pasteveckého původu jako symbol alpského zemědělství. Popisují, že tradiční hudební nástroj byl v minulosti využíván ke komunikaci pastýřů, kteří skrz něj posílali zprávy z vršků Alp dolů do údolí. Tradice je stále aktuální i v oblasti Surselva, kde se každý rok v půlce srpna sejdou hudebníci a rozezní své nástroje.

Alpabzug je tradice, kterou slaví na konci září zemědělci ve všech horských oblastech. Po třech měsících strávených společně s dobytkem v horách, svádí dobytek z vysokohorských pastvin dolů do údolí. Na dobytek se zavěšují slavnostní

Obrázek 12 – Alpabzug – „beste Kuh“
Zdroj: Patočková (2019)

kravské zvonce, které jsou zdobeny květinami. Podle zdobeného zvonce na krávě se dle Carigiet a Survitg (2011) pozná, který farmář má nejsilnější krávu – „stärkste Kuh“, a která kráva produkuje nejlepší mléko – „beste Milchkuh“. Celý festival trvá jeden den a jeho náplní je nejen tradiční průvod, ale i následné posezení s místními přáteli. Obrázek 13 zobrazuje „beste Kuh“ za rok 2019, tato kráva vyprodukovala nejvíce mléka z celého regionu Breil/Brigels a v průvodu, který se konal 17. září 2019 vykračovala pyšně jako první, za ní poté následovaly její konkurentky a

posléze celé stádo. Její majitel byl poté vyhlášen za nejlepšího producenta celého roku a celé zemědělské družstvo tento výsledek náležitě oslavilo.

Alpabzug a jeho kladné stránky:

- Místní lidé (zemědělci) se společně sejdou, oslavují a vyměňují si své odborné zkušenosti.
- Snaží se stále aktivně udržovat dlouhodobou tradici.
- Podporují tradiční zemědělství.
- Získají nové klienty, zájemce.

Alpabzug a jeho negativní stránky:

- Tradice může působit inscenizovaně – získání nových klientů, divadlo pro návštěvníky.
- Dobytek je nadměrně dekorován a musí se pohybovat po dané trase, takže mu není dopřána volnost.

V oblasti Surselva je také rozšířena **tradice včelařství**, tudíž si každý návštěvník může zakoupit vlastnoručně zpracovaný med přezdívaný jako „Bünder Hönig“, který je vyráběn ve vesnici Andiastr.

Jedna z největších tradic a událostí na podzim je **lovení zvěře tzv. „Jagd“** v období září – října. Myslivci a místní nadšenci musí mít ověřený průkaz a povolení k lovení. Ulovená zvěř, zobrazena na obrázku 13, se poté podává v místních restauracích pod názvem Wildgerichte. Je to jedna z nejvíce profitujících akcí pro hoteliéry. Zároveň z hlediska udržitelnosti oblasti je povoleno střílet pouze určitý počet zvěřiny od určitého druhu.

Obrázek 13 - Ulovená zvěř ve vesnici Andiastr

Zdroj: Patočková (2018)

4.2.2 Případová studie – praxe v Hotelu Postigliun

Tradiční pokrmy oblasti budou přiblíženy pomocí případové studie Hotelu Postigliun, kde jsou dennodenně formou ala carte pokrmy servírovány. Součástí praxe v Hotelu Postigliun bylo možné více pozorovat a porozumět tradiční mluvě obyvatel a jejího působení na návštěvníky.

Hotel Postigliun, nacházející se ve vesnici Andiastr a ležící v oblasti Breil / Brigels byl dle Surselva Tourismus (2019) vyhlášen jako hotel s nejlepší kulinářskou restaurací v oblasti Surselva. Hotel se pyšní prestižní švýcarskou certifikací Gilde etablierter Schweizer Gastronomen a Gault Millau. Certifikace jsou blíže vysvětleny v kapitole 3.3. Tato ocenění získal majitel Guido Squir za svoje výborné a prestižní pokrmy, které se v restauraci dennodenně podávají. Hotel Postigliun je tříhvězdičkový rodinný hotel, který vedou manželé C. a G. S. V posledních letech získali ještě ocenění od Gault Millau v přípravě pokrmů Wildgerichte, a proto se v posledních letech stává hotel velmi oblíbeným pro návštěvníky, ale i místní obyvatele a zajišťuje oblasti široký potenciál v CR.

Díky pracovní zkušenosti v Hotelu Postigliun bylo možné sledovat zmíněné tradice oblasti, zároveň objevit delikátní švýcarskou kuchyni včetně místních pokrmů a dospět ke zjištění, že místní obyvatelé jsou velmi dobrosrdeční, vytrvalí a shovívaví lidé.

Mezi **tradiční pokrmy oblasti Surselva** patří Capuns a Maluns, které se řadí mezi nejčastěji servírované v hotelu. Návštěvníky lákají tyto pokrmy z důvodu znamenité chuti, ale i atraktivní historii.

Pokrm **Capuns** vznikl před mnoha lety, dle Graubünden Ferien (2019) legenda sahá až do roku 1799. Popisují, že v těchto letech proti sobě neustále válčila ruská a francouzská vojska, která ve dnech 7. až 9. října překročila alpské území, známé jako Panix (nacházející se v dnešní části Surselva).

Příběh objasňuje důvod vzniku tohoto pokrmu tím, že armáda byla z bojů vyhladovělá, a vyplenila všechna místní stavení, aby nasbírala sílu proti nepříteli. Místní obyvatelé byli odsouzeni k vyhladovění, protože všechny jejich zásoby na zimu byly zlikvidovány. Legenda říká, že osud místních obyvatel zachránila jedna vynalézavá žena, která ve spíži našla pár klobás, mouku, vejce a Bündnerfleisch. Vše

smíchala dohromady a utvořila hustou směs, kterou zabalila do listů mangoldu. Poté pokrm usmažila, polila roztaveným máslem a Capuns, jak je znám dnes, byl na světě. Každý hoteliér v oblasti Surselva si přípravu a své originální podoby Capuns nechává čistě pro sebe.

Druhou nezaměnitelnou kulinářskou tradicí je **Maluns**, bramborový pokrm, který dříve jedli zemědělci v oblasti Surselva. Skládá se z nadrobno nakrájených brambor, které se společně s moukou a máslem orestují. Maluns se podává s Alpským sýrem, jablečným pyré "Apfelmus" a kávou.

Další tradiční pokrmy, které jsou v hotelu Postigliun servírovány, jsou **Bizochels**, **Jäger Salat**, **Cordon bleu**, **Entrecote** aj. I milovníkům kávy a zákusků má region co nabídnout. Nejrozšířenějším zákuskem je **Bünder Nusstorte**, podávaný s místním tradičním nápojem Schale.

Hotel Postigliun je známý hlavně díky výbornému zpracování a servis pokrmů ze zvěřiny nazývané jako **Wildgerichte**. Majitel hotelu se svými známými z vesnice od začátku září do půlky října chodí po lesích a loví místní zvěřinu – zejména srny, jeleny a kamzíky. Poté společně s místními oslavují probíhající sezónu. Maso je zpracováno místním řezníkem a dováženo do hotelu, kde ho tradičně tepelně připravuje syn majitele. Na tomto příkladu je krásně vidět, jak se i majitelé snaží svůj podnik předávat z otce na syna. Pokrmy ze zvěřiny jsou poté servírovány s červeným zelím, kaštany, špätzlemi atd. Nejprodávanějšími pokrmy byly Hirspeffer – jelení guláš, Rehschnitzel – srnčí řízek, Wildhackbraten – sekaná a Rehrüchen – srnčí hřbet. Majitelé se snažili, aby si host z restaurace odnášel pokaždé kvalitní požitek, včetně kvalitního servisu, který má čas se daným hostům věnovat. Majitelé se nesnaží provozovat podnik pouze za účelem výdělku, ale svoji činnost si chtějí zejména užívat a dávat přednost kvalitě před kvantitou. Ve většině horských restaurací v Surselvě funguje daný systém obdobně, ve větších městech se tento efekt již postupně ztrácí.

Místní obyvatelé se většinou v hotelu scházejí každý den a vyprávějí si své zážitky v rétorománském jazyce u točeného piva neboli „Stange“, nebo popíjejí místní horký nápoj Caplon. Nápoj, který se skládá z bylinné alkoholové směsi a její

další ingredience jsou tajné. Popřípadě se zde místní obyvatelé shromáždí na tradiční **karetní hru TROCCAS**.

Troccas je dle Lebendige Traditionen (2019) stará známá varianta karetní hry Tarock, která je hrána v oblasti Surselva. Vysvětlují, že hra Troccas je hrána ve čtyřech a tým tvoří vždy dva hráči. Popisují, že hru hrají pouze Rétorománci, protože zahrnuje různé „hintschar“ (projevy) v tradičním tajném jazyce.

Autorka práce zde měla možnost dennodenně naslouchat rétorománskému jazyku, který je unikátní a zcela odlišný od všech jazykových skupin. Naučila se i pár zajímavých frází a snažila se jazyku více porozumět. Do budoucna má tento jazyk určitě šanci na přežití, protože místní obyvatelé jsou na svůj jedinečný jazyk hrdí a snaží se ho předávat dalším generacím, proto se zde projev akulturace ani etnocidy neprojevoval viz. Příloha 4.

Zahraniční hosté a švýcarské obyvatelstvo z jiných kantonů tento jazyk přijímali s nadšením a zvědavostí. Dokonce i pokrmy v jídelních lístcích v hotelových zařízeních v oblasti Surselva byly psané nejprve v rétorománském jazyce a poté až v jazyce německém. Někteří jedinci se snažili naposlouchat i určité fráze.

4.3 Přírodní předpoklady oblasti Surselva

Oblast Surselva nabízí unikátní a rozmanitou krajinu s půvabnými přírodními památkami. Turistické trasy jsou velmi dobře značené a uzpůsobené pro různé náročné skupiny turistů, proto se tato oblast stává velmi populární mezi turisty.

Mezi nejzajímavější přírodní památky oblasti Surselva patří – Hochtal Val Frisal, Wasserfälle am Lag da Pigniu, Naturpark Beverin, Rheinschlucht, Piz Mundaun a Hängebrücke Val da Tersnaus.

Hochtal Val Frisal je jedním z nejkrásnějších vysokohorských údolí Alp v Breil/Brigels. Tři kilometry dlouhé údolí leží v nadmořské výšce 1990 m. n. m. MySwitzerland (2019) popisuje, že oblast je lemovaná ledovcovými jezery, potoky a jedinečnou faunou a flórou. Oblast Val Frisal je řazena k chráněným územím z důvodu

Obrázek 14 – Hochtal Val Frisal
Zdroj: Patočková (2018)

výskytu nížinných rašelinišť, a také proto, že se zde nachází smrkový les Scatlé. Dle MySwitzerland (2019) je vysvětleno, že v celém Švýcarsku jsou pouze tři lesy tohoto druhu, a právě zde se nalézá smrkový les Scatlé, který je nejvyšší smrkový les v Evropě. Les je uchováván ve své původní kráse s minimálním zásahem člověka.

Obrázek 14 zobrazuje rozsáhlé údolí Val Frisal, kam se návštěvník pomocí žluto-červené turistické značky, která vede skrz louky, lesy a přírodní turistické cesty, dostane k cíli viz. 4.4 sdružení Wanderwege GR.

Z hlediska pozorování jsou úseky ve velmi dobrém a čistém stavu, nejen zásluhou místní správy Breil / Brigels, ale i zodpovědných návštěvníků. Bohužel i v těchto místech hrozí zavlečení alochtonních druhů a eroze, a to zejména do chráněné krajinné rezervace – podrobnější popis viz. Příloha 3.

Wasserfälle am Lag da Pigniu – Vodopády, které jsou v oblasti Ilanz/Glion velmi navštěvovaná, leží mezi oblastmi Muttentoss a Panixerpass. Túra je dlouhá 13 km a začíná dle Surselva Tourismus (2019) z vesnice Andiast a pokračuje směrem na Panix. Trasa je vhodná pro pěší i cyklistickou turistiku. Někteří jedinci mohou k přehradě dojet i vlastním automobilem, za předpokladu zakoupení povolení za 10 CHF viz. 4.6. - Železniční a regionální infrastruktura. Organizace Surselva Tourismus (2019) uvádí, že přírodní památka leží ve výšce 1476 m. n. m. a vznikla před 140 miliony let. Dále je popsáno, že místní přehradní hráz je tvořena z vápencové skály a korálů, odkud je vidět nádherný vodopád, který čerpá vodu z tajícího ledu z horských vršků. K přehradní hrázi se váže legenda, která vznikla v roce 1799 – bližší popsání legendy podkapitola 4.2.2. – Hotel Postigliun – pokrm Capuns.

Obrázek 15. zachycuje památník na zdi přehradní hráze, umělec Martin Valär z Grisons na ni nechal vyobrazit padlé ruské vojáky. Přírodní památka se nachází ve velmi zchovalém stavu a je hojně navštěvována. Přehradní hráz je využívána i k horolezecké činnosti, proto do oblasti láká aktivní, nadšené sportovce, díky tomu zde dochází k antropogenní erozi a bohužel i k emisím viz. Příloha 4. Na základě vlastního pozorování by měla správa vesnice Andiast dávat větší pozor na přírodní památku, protože v budoucnu by mohlo dojít z důvodu vysoké koncentrace návštěvníků k jejímu většímu poškození.

Obrázek 15 – Památník am Lag da Pigniu

Zdroj: Patočková (2019)

Naturpark Beverin je známý svými hlubokými roklinami, nedotčenou krajinou, křišťálově čistými horskými jezery a kozorožci. Délka přírodní oblasti je 373 kilometrů, upřesňuje Surselva Tourismus (2019). a majestátní kozorožci se pohybují na strmých skalních stěnách kolem Piz Beverin. Je uvedeno, že zaměstnanci Beverin Naturpark se společně s obcemi, místním obyvatelstvem a různými partnery snaží najít inovativní a kreativní řešení pro ekonomicky a sociálně udržitelný rozvoj regionu. Vzácné kulturní statky dokazují bohatou historii údolí. Příklad uvádí Swiss Park Network (2019) kostel sv. Martina ze Zillis, který je známý jako „Sixtinská kaple Alp“ a je se svým unikátním dřevěným stropem z 12. století jedním z nejvýznamnějších kulturních statků v přírodním parku Beverin

Přírodní park Beverin má na svém logu kozorožce, protože se řada z nich nachází v srdci parku, kolem Piz Beverin. Zde se rozkládá federální chráněná oblast se zákazem lovu, ve které je přes 350 zvířat tohoto druhu, jak popisuje Swiss Park Network (2019). Návštěvníci se mohou pohybovat pouze po vyznačených úsecích a s místním průvodcem, aby nedocházelo k poškození místního ekosystému a omezovalo se zavlečení alochtonních druhů.

Rheinschlucht neboli Grand Canyon der Schweiz je 400 m hluboká a 13 km dlouhá

Obrázek 16 – Soutěska Rheinschlucht
Zdroj: Patočková (2018)

rokle, kde dle Surselva Tourismus (2019) proudí řeka Vorderrhein, ležící mezi městem Ilanz a Reichenau. Je uvedeno, že Rheinschlucht vznikl před 10 000 lety největším skalním sesuvem v Alpách. Popisují, že při sesuvu se ponořilo do hlubin asi 1000 m skály a zcela zmizelo údolí o velikosti 50 km². V průběhu let si řeka Vorderrhein vybudovala svou cestu přes sesuvy půdy a nyní je tato přírodní památka velmi

obdivovaná. Obrázek 16 zachycuje soutěsku a řeku Rýn v plné kráse, proto také soutěska nabízí velký počet rekreačních příležitostí, např. canoeing na řece Rýn, nebo turistické cesty s informačními tabulemi, které vedou až k soutěsce Rheinschlucht. Na cestě jsou vybudované informační tabule, které edukují o místní fauně a flóře a o historii Rheinschlucht. Přírodní památka je značně navštěvovaná a lehce dostupná přírodními turistickými cestami u zastávek hromadné železniční dopravy Trin, Ilanz – Castrisch a Versam. Přírodní památka je opravdu nádherná, ale z hlediska pozorování zde koncentrace turistů byla ze všech zmíněných přírodních památek největší.

Piz Mundaun – Vrchol Piz Mundaun leží ve výšce 2064 m. n. m. v oblasti Obersaxen Mundaun a cesta k němu je dlouhá 22,3 kilometrů. Obrázek 17 zobrazuje vrchol, který je specifický svými nádhernými výhledy do okolí, proto se mu přezdívá také

„Bündner Rigi“. Z vršků je vidět např.

Obrázek 17 – Pohled svršku Piz Mundau
Zdroj: Patočková (2019)

město Chur, Finsteraarhorn v Bernské vysočině a Prättigau. V letním období vede podél pohoří mnoho turistických tras napříč vrcholky Piz Mundaun, Hitzeggen, Stein a Piz Sezner.

K vrcholu Piz Mundaun lze využít sedačkovou lanovku, která návštěvníka vyveze přímo na vrchol Piz Mundaun nebo může dojít k vrcholu po pěší strmé stezce. Tato stezka není nijak udržována nebo upravována, takže návštěvník chodí pouze po vyšlapané trase, vzniklé po předešlých turistech. Tento dopad vede k erozi zemského povrchu,

proto by se správa obce Obersaxen Mundaun měla na současnou situaci více zaměřit.

Hängebrücke Val da Tersnaus – Přírodní památka se nachází v horské oblasti Val Lumnezia. Most, spojující obce Tersnaus a Camuns, je dle Surselva Tourismus (2019) 66 m dlouhý a 34 m vysoký. Uvádějí, že konstrukce mostu byla složitá na zrekonstruování z důvodu protékajícího potoku pod mostem, proto je sestaven z ocelových lan. V současné době je most zcela funkční a jsou z něj vidět fascinující výhledy do okolí, jak ukazuje obrázek 18.

Konstrukce mostu je velmi dobře propracovaná. Z hlediska pozorování a vlastního pocitu relativně přirozeně zapadá do přírodního prostředí oblast

Obrázek 18 – Pohled na most Hängenbrücke Val da Tersnaus

Zdroj: Patočková (2019)

4.4 Destinační management

Pokud se CR v destinaci dlouhodobě a udržitelně vyvíjí, je za to odpovědná aktivní činnost destinačního managementu.

Pásková (2014) uvádí, že působení návštěvníků může ohrožovat dané území, proto je zapotřebí správně koordinovat jejich aktivity. Zahrnuje úvahu, že z hlediska dlouhodobé udržitelnosti CR v destinaci je důležité zapojení místního obyvatelstva do rozvoje CR, je zapotřebí soustavného monitorování dopadů CR a stanovení velikosti a míry nasycení únosné kapacity území.

4.4.1 Organizace destinačního managementu v kantonu GR

V celém kantonu GR má správu CR na starost **Amt für Wirtschaft und Tourismus – Úřad pro průmysl a cestovní ruch**. Dle Amt für Wirtschaft und Tourismus Graubünden (2019) správa poskytuje poradenství poskytovatelům služeb v CR, organizacím CR, obcím a soukromým osobám s ohledem na propagaci akcí a majitelům ubytovacích zařízení, správcům turistických infrastruktur, majitelům dopravních, sněhových a sportovních zařízení.

Úřad pro průmysl a cestovní ruch ve spolupráci s federální vládou podporuje horskou oblast, širší venkovské oblasti a příhraniční regiony v regionálním ekonomickém rozvoji s příspěvky a půjčkami. Popisují, že je důležité posílit konkurenceschopnost klíčových sektorů orientovaných na vývoz na kantonální úrovni (CR, průmysl, vzdělávání a zdravotnictví).

Cílem úřadu pro průmysl a cestovní ruch v kantonu je propagace kantonálních akcí.

- mezinárodní akce,
- mezinárodní národní sportovní akce,
- kulturní akce,
- sportovní akce s budoucím potenciálem,
- mezinárodní a národní kongresy,
- jednorázové akce, které jsou charakteristické pro kanton GR nebo národní festivaly.

Hlavní náplní programu CR v kantonu GR pro rok 2014–2021 je propagace CR inovačním způsobem, jehož vytyčeným cílem je posílení mezinárodní konkurenceschopnosti CR v kantonu GR. Úřad pro průmysl a cestovní ruch popisuje, že osmiletý program je zaměřen především na vlastní iniciativy turistických destinací a na poskytovatele služeb CR, tímto způsobem podněcují jejich spolupráci. Vysvětlují, že program apeluje na všechny aktéry CR, kteří chtějí zvýšit turistickou aktivitu v kantonu GR. Úřad pro průmysl a cestovní ruch dává za cíl programu, aby se zúčastněné strany od sebe vzájemně učili, a tím zajistily dlouhodobý rozvoj CR v kantonu GR. Tento záměr vyžaduje ochotu sdílet kompetence, znalosti a zkušenosti poskytovatelů služeb CR. Amt für Wirtschaft und Tourismus Graubünden (2019) vysvětluje, že vláda kantonu GR pověřila Radu CR, aby strategicky řídila program cestovního ruchu v GR v letech 2014–2021. Koncem listopadu 2017 byl vydán dokument „White Paper for Grisons Tourism“, který shrnuje způsoby a prostředky, jak CR v kantonu může znovu získat hybnost.

Organizace Graubünden Ferien se řadí k hlavním organizacím destinačního managementu v kantonu GR. Mezi hlavní cíle patří z marketingového pohledu získávat nové klienty a dlouhodobě zajistit návratnost stálých klientů. Pro získání hlavního cíle je dle Amt für Wirtschaft und Tourismus Graubünden (2019) zapotřebí identifikovat relevantní vývoj v oblasti pomocí digitalizace a zjistit preference klientů. Dále spolek aktivně tvoří inovační nápady pro CR v kantonu GR. Snaží se je rychle a systematicky zanalyzovat, následně dále rozvíjet a provádět závěrečná rozhodnutí.

Spolek Graubünden Ferien poskytuje podporu zkušeným projektovým manažerům, kteří vyvíjejí nové produkty v inovačních projektech s velkým nadregionálním potenciálem a společně s ochotnými cílovými organizacemi a poskytovateli služeb CR je prodávají na národní i mezinárodní úrovni.

Příkladem aktivního zapojení návštěvníků, kteří svým působením mohou přispívat k ochraně území a ekosystému, je dobrá informovanost. Společnost Graubünden Ferien věnuje velkou pozornost propracování online portálu – webové stránky a informačním brožurám.

Na internetových stránkách Graubünden Ferien lze dohledat všechny regiony v kantonu s jejich aktuální nabídkou CR. Dále jsou na stránkách dostupné nabídky

ubytovacích zařízení ze všech horských oblastí, takže je možné si dovolenou zarezervovat ihned. Na stránkách je mnoho důležitých informací – počasí, webkamery, interaktivní mapy, akce v regionu, tipy a rady na výlety do horských oblastí, následná pravidla chování návštěvníků v přírodě, informace o místní fauně a flóře, nabídka způsobu hromadné přepravy (vlak, Postauto, lokální přeprava), historie kantonu GR a rozdělení regionů, zajímavé informace o kantonu atd. Webové stránky lze stáhnout i v lepším rozhraní pro mobily, a to ve formě mobilní aplikace, takže návštěvník si vše může dohledávat v průběhu svého výletu. Webová stránka je dostupná v jazyce anglickém a německém. Informační brožury jsou volně dostupné v informačních centrech, ubytovacích zařízeních a na všech vlakových nádražích. Ze získaných poznatků vyplývá, že organizace Graubünden Ferien je dostačujícím pomocníkem pro návštěvníky kantonu GR. Webové stránky obsahují odkazy i na přepravní plán hromadné dopravy, rezervační systémy ubytovacích zařízení, ale také možnosti rezervací vstupenek na kulturní události apod.

Agroturismus Graubünden

Kanton GR je jako stvořený pro rozvoj agroturistiky vzhledem ke svému hojnému hornatému povrchu. Jako jediný kanton z celého Švýcarska poskytuje turistickou nabídku v blízkosti farem, nabízí ekologické prostředí klientům a umožňuje klientovi přímý kontakt s přírodou, místními obyvateli a zvířaty. Agroturismus Graubünden (2020) připomíná zakladatele Martina Rennera, ten stál u zrodu spolku v roce 2016. Je uvedeno, že daný spolek slouží jako vhodný nástroj pro podporu udržitelného CR v kantonu GR, proto se do spolku zapojily zemědělské podniky, které chtějí investovat do agroturistiky a provozovatelé CR, kteří hledají agroturistické partnery k doplnění své nabídky. V kantonu GR se nachází celkem 50 zemědělských podniků, které se do této aktivity zapojily, z nichž pouze 6 se vyskytuje v oblasti Surselva.

Vzhledem k předpokladu, že oblast Surselva je největší horskou oblastí kantonu GR a nachází se zde velké množství rodinných farem a zemědělských podniků, by se aktéři CR měli více zaměřit na rozšíření nabídky CR v této oblasti.

4.4.2 Regionální organizace destinačního managementu

V oblasti Surselva se nachází hlavní regionální organizace destinačního managementu – **Surselva Tourismus AG**, která se dle Surselva Tourismus (2019) byla založena v roce 2010. Organizace uvádí hlavních šest partnerů, kteří přispívají k rozvíjení CR v oblasti Surselva, mezi ně zařazují:

- Breil Vuorz Andiastr Turissem
- Bergbahnen BWA AG
- Stadt Ilanz – město Ilanz
- Bergbahnen Obersaxen AG/Piz Mundaun AG
- Gesellschaft Obersaxen Mundaun – společnost Obersaxen Mundaun
- Lumnezia Turissem

Organizace se snaží aktivně využívat geografického potenciálu oblasti Surselva a usiluje o prodávání její turistické nabídky, proto je označována jako marketingová organizace. Surselva Tourismus AG sdružuje turistické nabídky partnerů a propaguje jejich aktivity – zimní sporty, letní turistiku, kulturní památky, festivaly, akce, přírodní památky, cykloturistiku, golf, vodní aktivity, rodinné zájezdy, gastronomické zážitky aj.

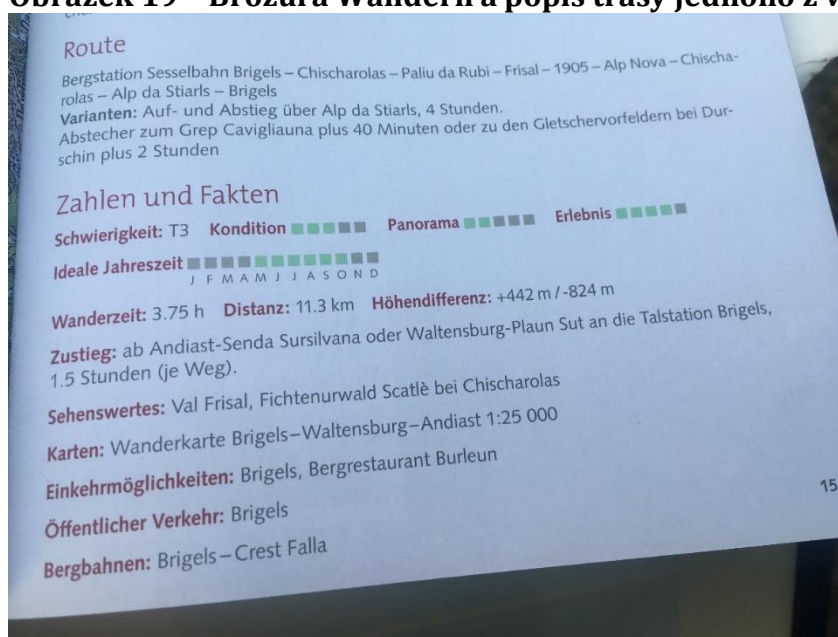
Pobočky organizace jsou označovány jako informační centra a nacházejí se v oblastech Breil/ Brigels, Obersaxen, Val Lumnezia a Ilanz, kde jsou k dispozici také informační brožury o oblasti. Každá brožura je zaměřena na jinou tematiku z hlediska nabídky CR.

Názorným příkladem je informační brožura Wandern, kde jsou uvedeny výlety za přírodními památkami nebo výlety po horských vrších. Obrázek 19 zobrazuje rozdělení turistických výletů dle náročnosti, dostupnosti trasy, panoráma, prožitku a specifikování, v jakém ročním období je vhodné tuto přírodní památku navštívit. Dále poskytuje základní informace o průměrné časové náročnosti, vzdálenosti, výškového převýšení a nabízí také typy veřejné hromadné dopravy, které lze alternativně využít. Tento příklad ukazuje na velmi dobré zpracování informačního materiálu pro návštěvníky oblasti Surselva.

Na webových stránkách Surselva Tourismus AG jsou zveřejněny všechny oblasti Surselvy společně s jejich aktuální nabídkou CR. Dále jsou zde odkazy na zmiňované partnery CR jako např. Bergbahnen, kde jsou dostupné plány jízd, ceny a další důležité informace. Webová stránka nabízí také přehled aktuálního počasí, webkameru, interaktivní mapy, online brožury, rezervační systém různých typů ubytovacích zařízení v oblasti Surselva a další důležité informace jako nabídka aktuálních pracovních míst aj. Návštěvníci si mohou stáhnout také aplikaci Surselva App, která je dostupná pouze v německém jazyce.

Webová stránka Surselva Tourismus AG je vhodným, přehledným a chytrým pomocníkem pro návštěvníka oblasti Surselva. Jediné doporučení, na co by se mohla organizace více zaměřit, je propagace agroturistiky, protože oblast Surselva má pro tuto oblast vhodné podmínky.

Obrázek 19 – Brožura Wandern a popis trasy jednoho z výletů

Zdroj: Patočková (2019)

4.5 Cestovní ruch v oblasti Surselva

CR v oblasti Surselva je koordinován úřední správou kantonu GR, nacházející se v hlavním městě Churu, kde sídlí Amt für Wirtschaft und Tourismus – Úřad pro průmysl a turismus. Mezi jeho hlavní činnosti patří příprava statistik vývoje CR v kantonu, zpracování projektů v oblasti udržitelného rozvoje a kontrola místní turistických organizací. Oblast Surselva má široké zastoupení ve formách CR. Jedná se o kulturně-poznávací CR, rekreační CR, sportovně-turistický CR, lázeňský CR, přírodní CR, venkovský CR, dobrodružný CR, lovecký CR a další.

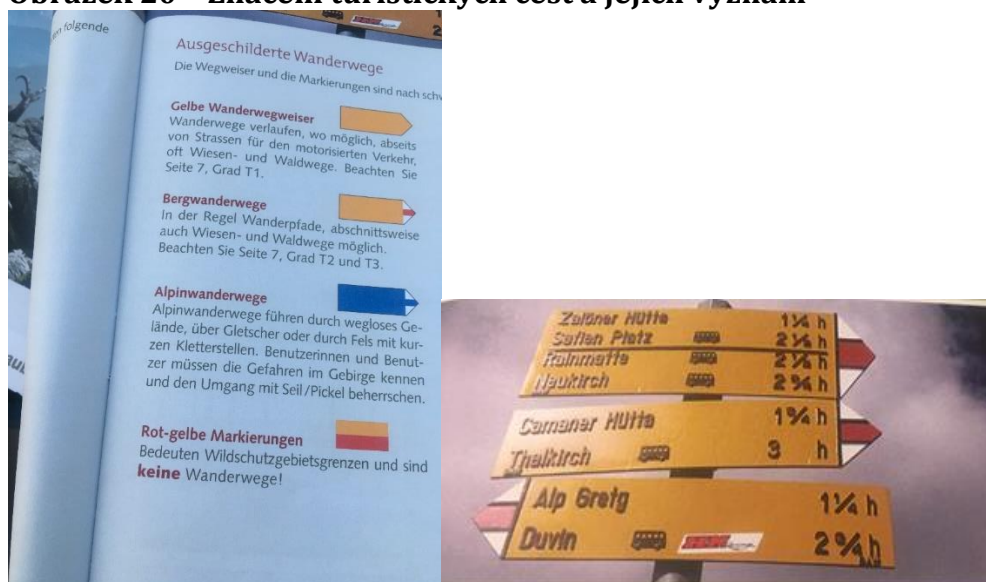
V hornaté oblasti Surselva se nachází velké množství cyklostezek a pěších turistických naučných stezek.

Sdružení Wanderwege Graubünden se zavázalo k organizování pěší turistiky v regionu. Vytváří dle Bündner Wanderwege (2019) (dále jen „BWA“) kvalitní a dobře signalizovanou síť turistických tras. Podporuje turistiku jako smysluplnou zábavu a zdravou činnost v přírodě, snaží se rozvíjet lidské porozumění k ochraně přírodních stanovišť a přispívá k ochraně hodnot CR v kantonu.

Sdružení popisuje, že jménem kantonu a obcí vyvíjejí iniciativu zajišťovat vysokou kvalitu turistických tras a jejich značení. V rámci komunitních a kantonálních hranic koordinují a plánují trasy, zajišťují, aby mapy byly vždy aktuální v tištěné i elektronické podobě. Uvádějí, že nejčastějším způsobem značení mezi hlavní značení turistických cest je žlutá barva, která značí 11 000 kilometrů jednotně značených a dobře udržovaných turistických tras v kantonu GR viz. obrázek 20. Modrá barva dle nich značí turistické trasy přes ledovce a skály, které jsou volně přístupné, ale varuje návštěvníky, že tento typ tras musí uživatel dobře znát. Poté vysvětlují, že ukazatel zbarvený do červeno – žluta upozorňuje na chráněná území, kde se vyskytují chráněná zvířata včetně místních kozorohů, proto je vstup omezený a nejsou zde vybudované žádné turistické trasy. Spolek si klade za cíl, aby hlavní turistické stezky byly pravidelně udržovány, proto návštěvníci nemají žádný problém se do značených úseků dostat veřejnou nebo osobní dopravou, pokud nechtějí zvolit pěší turistiku. Turistické trasy, které jsou dle nich označené modrou a červeno-žlutou barvou značí trasy do horských vršků, proto jsou zachovávány

v původním stavu. Nejsou zde vybudované žádné přístupové cesty, pouze jsou v krajině vyobrazeny ukazatelé, značící směr trasy. Tyto turistické trasy spolek doporučuje navštěvovat pouze s odborným průvodcem nebo člověkem, který oblast dobře zná.

Obrázek 20 – Značení turistických cest a jejich význam

Zdroj: Patočková (2019)

SchweizMobil je nezisková organizace, která se postupně vyvíjela od roku 1993 a v roce 2000 dostala svůj současný název SchweizMobil, jak vysvětluje Stiftung SchweizMobil (2009). Uvádí, že ve spolupráci se švýcarskými turistickými stezkami, úřady – ARE, Bundesamt für Strassen (Úřad pro pozemní komunikace), Bau, Planungs und Umweltdirektorenkonferenz, PostAuto Schweiz AG, Schweizer Wanderwege, Swiss Cycling, VeloSuisse aj. podporují udržitelnou mobilitu a koordinují síť internacionálních, národních, regionálních a místních tras Švýcarska. Celý program se dá stáhnout jako aplikace App SchweizMobil. Návštěvníci si pouze vyberou, jaký typ sportu chtějí provozovat (cyklistika, kanoistiku, pěší turistika...) a náročnost aktivity. Aplikace jim podle toho vygeneruje různé trasy s popisy, mapami a navigací. Každý druh sportu, který se dá ve Švýcarsku provozovat je označen příslušnou barvou a číslem, které symbolizuje druh stezky – mezinárodní, národní, regionální, místní. V kantonu GR je celkem sedm cyklistických tras dlouhých 155 km. Cyklistické trasy se nazývají – Chur – Thusis, Takto – Bergün, Bergün – Zernez,

Zernez – Martina, Takto – Splügen, Splügen – S. Bernardino, S. Bernardino – Bellinzona.

V oblasti Surselva jsou k dispozici dvě cyklistické trasy – národní a lokální, které se specializují na horskou cyklistickou turistiku označené číslem 1 a 90. Dále se zde nachází jedna regionální cyklistická trasa, označená modrou barvou a číslem 2 – mezinárodní stezka.

Pro lepší pochopení zobrazuje obrázek 21 ukazatele cyklistické trasy, která je dle pravidel zbarvena modře a popsána číslem 6 označujícím mezinárodní cyklistickou trasu. Např. kdyby návštěvník chtěl využít cyklistických tras v horských úpatí, bude se řídit ukazatelem žluté barvy s číslem 1 a 2, které symbolizují propojku národních cyklistických stezek.

Obrázek 21 – Ukazatel cyklistické trasy

	Internationale Routen	Routenfelder internationale Routen Veloland Schweiz	
	Nationale Routen	Routenfelder nationale Routen Veloland Schweiz	
	Regionale Routen	Routenfelder regionale Routen Veloland Schweiz	
	Lokale Routen	Routenfelder lokale Routen Veloland Schweiz	

Zdroj: Stiftung SchweizMobil (2019)

Program Kronenwanderung, který spadá pod turistickou organizaci Surselva Tourismus AG, je impozantní a místy náročná okružní túra v okolí Surselva s přezdívkou Von die Hütte zur Hütte „od chaty k chatě“. Dle Surselva Tourismus (2019) trasa spojuje sedm horských chat v okolí Surselva – od Vorderrheintal mezi Flims a pramenem Rýna na Oberalppassu až k údolí Vals, Lumnezia a Medel. Popisují, že trasa vede přes dvanáct romantických horských vesniček, přes vysoká osamocená údolí, kolem ledovců až po unikátní geologické útvary a velkolepé vyhlídky. Délka celé trasy měří 211,4 km a začíná v údolí Disentis a končí v Maighelshütte.

Dále tvrdí, že trasa není příliš technicky náročná, ale vyžaduje, aby účastníci měli již předchozí zkušenosti s horskou turistikou, kterým např. nevadí značné rozdíly v nadmořské výšce.

V zimních obdobích doporučuje Surselva Tourismus (2019) oblíbené túry **Schneesuh – Skitouren** v oblasti Surselva. Výlety zahrnují krátké a delší trasy, které umožňují výhledy na vršky hor nebo na zasněžené lesy. Je uvedeno, že skupina je vždy doprovázena průvodcem a musí se pohybovat pouze po značených cestách a dodržovat pokyny průvodce z důvodu lavinového nebezpečí. V oblasti Surselva je celkem 62 možných turistických tras pro tento typ výletu.

V oblasti Surselva je velmi rozšířena sportovní činnost – **kanoistika**. Z důvodu rozsáhlých vodních toků a pramene řeky Rýn zde byla založena organizace Kanuschule Versam GmbH. Tým Kanuschule Versam se skládá z nadšených a zkušených vodáků. Výlety nabízejí na kánoi, raftu a kajaku.

Po náročných pěších a cyklistických výletech nebo zimních sportech jsou v oblasti Surselva dostupné také **lázeňská střediska** – Bergspa Hotel La Val v Brigels nebo Casa Reviva ve vesničce Andiastr. Turistická organizace Surselva Tourismus AG se snaží oblast Surselvu propagovat pomocí všech výrazných aspektů.

Oblasti Surselva v posledních letech vládne trend letní sezóny, kdy je pro návštěvníky připravena vždy aktuální a atraktivní nabídka CR. Daná oblast je vhodným regionem pro rozvoj CR z dlouhodobého hlediska, proto aktéři CR vymýšlejí stále více atraktivní nabídku služeb pro návštěvníky.

Příklad návštěvnosti oblasti Surselva a její přiměřený vývoj

Pro představu návštěvnosti oblasti Surselva byly dohledány statistiky, které zobrazují navštěvované regiony kantonu GR. Tabulky znázorňují počty ubytovaných v zimní a letní sezóně, zároveň porovnávají návštěvnost v sezonách 2017/2018 a 2018/2019.

Z tabulky 2 vyplývá, že oblast Surselva je v zimní sezóně (listopad–duben) vzhledem k její celkové rozloze (1 374 km²) přiměřeně navštěvována. V oblasti Surselva se nachází přímo 6 lyžařských středisek s 600 kilometrů dlouhými sjezdovkami, proto má oblast široký potenciál k rozvoji CR v oblasti. Sjezdovky jsou lépe upraveny než v konkurenčních střediscích a nejsou tolik vytíženy, proto si

návštěvník odnese pozitivní zážitek. Vedení lyžařských středisek se snaží provádět různé druhy spolupráce s konkurenčními regiony jako např. 3 až 6denní skipasy s libovolnou denní volbou lyžařského střediska v oblasti Surselva a zároveň zahrnují jeden den zdarma v areálu Laax/Flims. Záměrem je nalákat návštěvníky i z konkurenčních lyžařských center do oblasti Surselva.

Konkurenční regiony (Laax/Flims, Arosa, Davos, Engadin St. Moritz) mají mnohem vyšší návštěvnost vzhledem k jejich celkové nižší rozloze (v průměru 150 km²) v zimní sezóně. Zmíněné oblasti se řadí v kantonu GR jako nejlepší lyžařská střediska. Důvodů může být několik – lepší propagace regionů, marketing zaměřený převážně na zimní sezónu, mezinárodně známá lyžařská střediska. Regiony jsou více navštěvovány zejména v zimních měsících. Tabulka 3 zobrazuje pokles ve zmíněných regionech v letní sezóně (květen–říjen) přibližně o 1000 návštěvníků. Nicméně oblast Surselva si i v letní sezóně drží adekvátní návštěvnost okolo 49 000 návštěvníků.

V roce 2019 vzrostla návštěvnost v letní sezóně v oblasti Surselva o 4 % oproti roku 2018. Region Surselva má lepší zastoupení v rozvoji letní turistiky kvůli velkému počtu přírodních stanovišť. Marketingová organizace (Surselva Tourismus AG) by se měl více zaměřit na propagaci zimních středisek, které mají pro aktéry CR také široký finanční potenciál.

Tabulka 2 - Porovnání návštěvnosti regionů GR v zimní sezóně

	Wintersaison 2018/19	Wintersaison 2017/18
Arosa	266'930	270'153
Bergün Filisur	26'413	25'668
Bregaglia Engadin	2'838	1'966
Bündner Herrschaft	18'803	18'417
Chur	84'238	76'380
Davos Klosters	584'726	581'478
Disentis Sedrun	53'101	47'644
Scuol Samnaun Val Müstair	275'615	275'320
Engadin St. Moritz	841'347	828'976
Flims Laax	254'243	239'625
Lenzerheide	182'665	174'495
Prättigau	43'314	40'912
San Bernardino, Mesolcina/Calanca	8'499	8'222
Savognin Bivio Albula	35'925	42'580
Surselva	49'164	49'238
Valposchiavo	10'747	9'094
Vals	33'731	32'774
Viamala	38'390	36'822
Graubünden	2'810'689	2'759'764

Zdroj: Bundesamt für Statistik (2020)

Tabulka 3 – Porovnání návštěvnosti regionů GR v letní sezóně

	Sommersaison 2019	Sommersaison 2018
Arosa	123'828	115'482
Bergün Filisur	35'575	36'063
Bregaglia Engadin	15'807	14'742
Bündner Herrschaft	27'632	29'532
Chur	119'257	110'621
Davos Klosters	474'994	473'469
Disentis Sedrun	47'661	51'902
Scuol Samnaun Val Müstair	252'548	249'779
Engadin St. Moritz	765'091	741'857
Flims Laax	153'452	130'841
Lenzerheide	121'356	125'106
Prättigau	31'974	30'638
San Bernardino, Mesolcina/Calanca	13'221	10'844
Savognin Bivio Albula	41'115	44'010
Surselva	50'256	48'357
Valposchiavo	46'960	44'109
Vals	32'812	28'553
Viamala	55'691	54'877
Graubünden	2'409'230	2'340'782

Zdroj: Bundesamt für Statistik (2020)

4.6 Společenská odpovědnost

S rozvojem cestovního ruchu v horských oblastech musela přijít různá opatření. Ochranu přírody a krajiny má na starost **Spolkový úřad pro životní prostředí** (dále jen FOEN), který je odborným orgánem v oblasti životního prostředí Federální vlády a spadá pod Federální ministerstvo životního prostředí, dopravy a energetiky, jak popisuje Šovarová (2019). Uvádí, že FOEN dohlíží a zajišťuje, aby přírodní zdroje byly využívány udržitelným způsobem, chrání veřejnost proti přírodním rizikům a životní prostředí před nepříznivými a nepřijatelnými dopady. V souladu se strategií udržitelného rozvoje sděluje, že FOEN sleduje následující cíle.

- dlouhodobé zachování a udržitelné využívání přírodních zdrojů (půda, voda, lesy, ovzduší, biologická a krajinná rozmanitost) a odstranění existujících škod,
- ochrana obyvatelstva před nadměrným znečištěním (hluk, škodlivé organismy a látky, neionizujícího záření, odpad, kontaminovaná půda),
- ochrana osob a majetku před významnými hydrologickými a geologickými riziky (povodně, zemětřesení, laviny, sesuvy půdy a eroze).

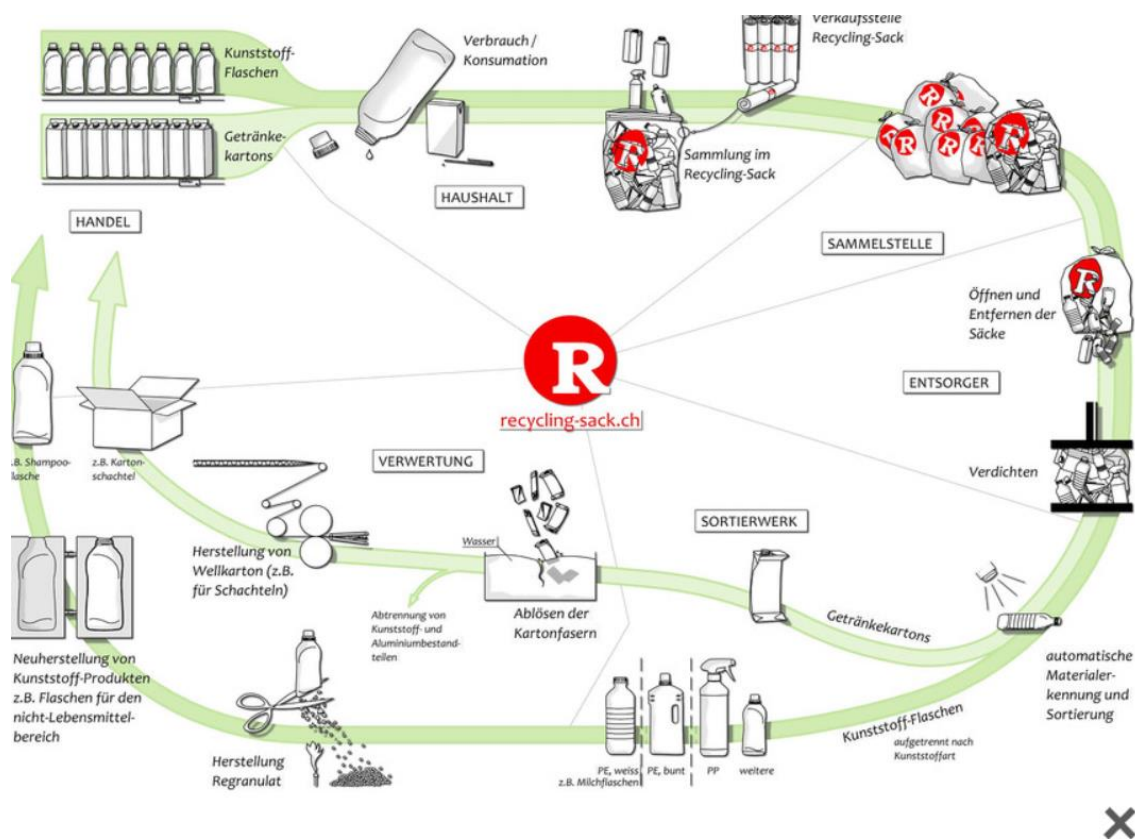
Pro zachování rozmanité přírody byly vytvořeny **turistické stezky**, po kterých se návštěvníci mohou pohybovat (viz kapitola 4.4 – značení turistických cest v oblasti Surselva). Pokud se návštěvník rozhodne cestovat po horách, musí se řídit místními ukazateli a pohybovat se pouze po vyznačených trasách. V případě, že tak konat nebude a jiný návštěvník ho nahlásí nebo sama lesní správa přistihne, bude muset dle Surselva Tourismus (2019) uhradit pokutu v rozmezí od 400 do 800 CHF.

Správu ochrany lesů a přírodní památek má v oblasti Surselva na starost organizace Naturführer a Baumpatenschaften a zároveň je kontroluje hlavní orgán v kantonu GR Amt für Wald und Naturgefahren. Dle Amt für Natur und Umwelt (2019) je cílem organizací zachování biodiverzity krajiny, tvorba hodnot CR a ochrana životního prostředí. Úřad popisuje, že lesní ekosystém je velmi důležitá složka v povrchu Švýcarska tvořící 30 % celkové struktury. Stromy dle nich pomáhají chránit obyvatelstvo před lavinami, a díky nim klesá i hladina CO₂. Úřad dále uvádí, že mezi hlavní priority organizací patří probouzení v návštěvnících pocit

podílet se na ochraně přírodních hodnot a lesa. Dále se snaží podporovat ekologicky šetrný letní CR, zahajují a propagují různá opatření ve prospěch přírody a životního prostředí.

Švýcarská konfederace je také známá svým **šetrným nakládáním s odpady**. Dle ústavy jsou zřízeny speciální sběrný, který odpad opětovně zpracují a využijí. V oblasti Surselva má na starost vývoz a zpracování odpadu organizace Recicladi Surselva Entsorgung, která ekologicky nakládá s odpady v regionu. Dle Regiun Surselva (2019) místní obyvatelé platí roční poplatek ve výši 0,17 % z pojistné hodnoty nemovitosti a musejí si zakoupit speciální pytle na odpad, v kterých je odpad vyvezen. Vysvětlují, že pokud někdo nepoužije speciální pytle na odpad a v místě vývozu bude dvakrát a více za sebou nalezeno jiného odpadního pytle, musí dotyčný uhradit pokutu ve výši 100 CHF, v případě neustálého opakování až do výše 200 CHF. Vzhledem k malé rozloze jednotlivých vesnic a katastru obyvatel v oblasti Surselva je velká pravděpodobnost daného pachatele dopadnout. Hotely a jiná ubytovací zařízení svým klientům rovnou speciální pytle připravují na ubytování, protože jinak by pokutu platil daný podnik. Produkty jako PET lahve, sklo a kartony se vhazují do speciálních kontejnerů, které jsou zřízeny v každé obci. Organizace Recicladi Surselva Entsorgung, která je dle Regiun Surselva (2019) schopna z plastových kosmetických a čistících přípravků, z nádob od olejů, octa, mléčných produktů atd. opětovně vyrobí nové plastové nádoby na tyto produkty. Organizace popisuje koloběh, jak z kartonů od značky Tetra Pak (ovocné šťávy, omáčky, mléčné produkty atd.) je schopna vyrobit nové papírové krabice. Jediné, na co apelují je, aby obyvatelé vytrídili použité plastové nádoby a kartony zvlášť a uložili je opět do speciálních pytlů na odpad. Celý koloběh znázorňuje obrázek č. 22.

Obrázek 22 - Koloběh zpracování plastových a kartonových nádob

Zdroj: Recicladi Surselva Entsorgung (2019)

K dalšímu opatření došlo v roce 1974, kdy byl vyhlášen **zákon na ochranu vody a vodních toků**. Amt für Landwirtschaft und Geoinformation – Úřad na ochranu vod a zemědělství, který sídlí v kantonu GR, má dle Amt für Natur und Umwelt (2019) za klíčový úkol ochraňovat vodní toky a kontrolovat organizace, jestli nakládají s vodou šetrným způsobem. Dále vysvětlují, že nositelé investic a provozovatelé těchto vodohospodářských zařízení jsou obce (organizované do značné míry v kanalizačních sdruženích a účelových sdruženích), podniky (např. automobilový průmysl, lanové dráhy, stravovací zařízení) a další. Uvádějí, že díky stálému aktivnímu snažení ze stran všech zúčastněných se udržují čisté vody, neporušené podzemní vody, a tím i neporušená příroda. Tento základ je důležitý i z hlediska CR v oblasti. V kantonu GR a zároveň v oblasti Surselva úřad sděluje, že se prakticky veškerá pitná voda získává z podzemních vod. Daný předpoklad zahrnuje, jak přirozeně se vyskytující vodu ve formě pramenů, tak vodu,

která cirkuluje v podzemí. Z tohoto důvodu si každý občan může kdykoliv v přírodě natočit pramenitou vodu z místních studní, jako zobrazuje obrázek 23.

Obrázek 23 - Příklad studny s pramenitou vodou v Breil / Brigels

Zdroj: Patočková (2018)

Návštěvníci musejí dodržovat určitá pravidla – nesmějí vyhazovat odpadky do vodních toků, jezer, nádrží a studní. Vždy musejí brát zřetel na značky, které se u každé vodní plochy nacházejí. V některých jezerech se dá legálně koupat, ale naopak v některých vodních tocích platí přísný zákaz rybolovu a koupání jako např. v přehradě v Breil/Brigels v oblasti Surselva, kterou zobrazuje obrázek 23. Díky vysoké ochraně vod a čističkám se postupem času stane každé jezero v kantonu GR vhodné ke koupání, jak uvádí Ammann (2017).

Ochrana rostlinných a živočišných druhů

Mezi další opatření se řadí ochrana rostlinných a živočišných druhů. Ve Švýcarsku je více než třetina všech vyskytujících se živočišných a rostlinných druhů považována za ohroženou. Pro zpomalení ztrát těchto ohrožených druhů, je potřeba vyvinout větší úsilí na ochranu jejich stanovišť. Dle Amt für Natur und Umwelt (2019) představuje největší hrozbu zavlečení nepůvodních druhů do domácí biodiverzity. Úřad uvádí, že kanton GR již řadu let provádí ochranu druhů, zejména prostřednictvím ochrany biotopů. Kromě toho představují způsob ochrany, který trvale chrání vybrané živočišné a rostlinné druhy v kantonu GR. Seznamy dle úřadu obsahují druhy, které aniž by byly velmi vzácné, jsou ohroženy nadměrným

odběrem: endemické druhy, léčivé rostliny atd. Jako další ochranná opatření má vláda možnost, po konzultaci s obcemi, zakázat sběr rostlin všeho druhu a také sběr hub. Kromě předpisů o chráněných druzích byly mnohé oblasti v GR, také část oblasti Surselva, označeny za chráněné rostlinné oblasti. Amt für Natur und Umwelt (2019) sděluje, že ve většině těchto oblastí platí absolutní ochrana rostlin, proto žádosti o sběr chráněných rostlin pro vědecké účely musí být předloženy Úřadu přírody a životního prostředí. Konstatují, že od srpna roku 2000 je v celém Švýcarsku chráněno celkem dvanáct druhů hub, které patří mezi nejohroženější druhy, a proto nesmí být sbírány. V chráněných oblastech platí absolutní zákaz sběru rostlin i hub. V oblasti Surselva platí, že obyvatelé mohou sbírat určité druhy hub, ale pouze do 2 kg na osobu za 1 den. Žádosti o sběr hub, např. na vzdělávací účely, musí být předloženy Úřadu pro přírodu a životní prostředí (Amt für Natur und Umwelt 2019).

Celé Švýcarsko je známé také svou rozvinutou **železniční a regionální infrastrukturou**. Amt für Energie und Verkehr (2019) – Úřad energetiky a dopravy se snaží v celém kantonu GR podporovat a koordinovat veřejnou hromadnou dopravu. Jeho cílem je snížit osobní automobilovou dopravu a usiluje o šetrné ekonomické využívání energie. Níže je podle Amt für Energie und Verkehr (2019) uvedeno několik příkladů, jak svého cíle dosahují.

- Podporují veřejnou a železniční dopravu – vylepšení nabídky, tarifní asociace, investice do infrastruktury a vozidel, navazující jízdní řády na železniční a lokální (autobusovou) hromadnou dopravu, kvalitní marketing = propagace výletů do horských oblastí místní lokální dopravou, výlety železniční dopravou (panoramatické vlaky) atd.
- Účastní se na propojení kantonu GR s koncepcí železnice 2000, NEAT (Nové železniční alpské transverzály), HGV (propojení východního a západního Švýcarska s evropskou železniční sítí s vysokou výkonností) a etapami expanze 2025/2030 železniční infrastruktury strategického rozvoje (STEP).
- Snaží se prosazovat a implementovat federální a kantonální zákony o veřejné dopravě.
- Poskytuje kantonální povolení pro osobní dopravu.

Příklad využití hromadné dopravy v oblasti Surselva

Návštěvníci v oblasti Surselva mají možnost využít železniční spojení do města Ilanz, což je hlavní dopravní bod, ze kterého vyjíždějí Postauta do horských vesnic. Postautem se dá dojet do všech horských oblastí v Surselvě – Breil/Brigels, Ilanz/Gion, Obersaxen Mundaun, Val Lumnezia, Safiental, Trun a zároveň do všech jejich turistických resortů. Jízdní řády jsou velmi dobře přizpůsobené pro veřejnost. Železniční spoje navazují na Postauta, a pokud je náhodou nějaký problém na trati, tak mají povinnost řidiči Postaut čekat na příslušný spoj. Post Auta jezdí do horských regionů a zpět každou hodinu. Mezi regiony (resorty) je také zejména přes letní sezónu zřízena speciální regionální doprava ve formě dodávkového automobilu, který je zcela zdarma. Tímto způsobem se snaží omezovat osobní automobilovou dopravu.

Tato dopravu funguje mezi vesnicemi Andiastr – Waltensburg/Vuorz – Tavanasa – Dardin – Breil /Brigels. Autobusová doprava Rheinschlucht Bus Sagogn – Valendas – Brün/ Imschlacht dopraví návštěvníky ze zmíněných vesnic k přírodní památce Rheinschlucht. Dle jízdních řádů se za cestu platí 3 CHF a přeprava je možná také pouze přes letní sezónu. Bus Alpin přepraví turisty do výchozího bodu pro výlet do Greina Hochebene. Autobus vyjíždí ze stanice Vrin (Val Lumnezia) a funguje přes letní sezónu. V zimní sezóně je propojena sedačková lanovka z Waltensburg / Vuorz do Breil/Brigels a naopak, kdy se během 20minutové jízdy se dá vyjet na nejvyšší místní bod Alp jménem Dado, odkud vedou rozsáhlé sjezdové dráhy do zmíněných vesnic. Obdobně je propojen i lyžařský areál Obersaxen Mundaun / Val Lumnezia. Lyžaři mají možnost využít místního Post auta, který je dopraví k lyžařskému areálu zcela zdarma. Touto formou se opět omezuje osobní automobilová přeprava, protože jízdní řády Post Aut jsou dobře uzpůsobené, aby nejméně 2krát do hodiny návštěvníky z areálů přepravili. Pokud dají návštěvníci přednost osobní automobilové přepravě a chtějí se svým vozidlem dojet k některým přírodním památkám, které se nacházejí již v ochranné zóně nebo vysokém pásmě, musejí zaplatit poplatek 10 CHF/1 den za 1 vozidlo. Povolení jim vystaví každé blízké ubytovací zařízení nebo informační centrum, které je v nejbližším dosahu.

4.7 Dotazníkové šetření

4.7.1 Dotazníkové šetření spokojenosti návštěvníků v oblasti Surselva

Kromě vlastního pozorování a fotodokumentace byla využita další metoda výzkumu – dotazníkové šetření s cílem zjistit spokojenost návštěvníků v oblasti Surselva, které mělo doplňkový charakter.

Respondenti byli vybíráni namátkově během návštěvy hotelového zařízení – Hotel Postigliun nebo v terénu při návštěvě přírodní stanovišť – Wasserfälle am Lag da Pigniu, soutěska Rheinschlucht, Piz Mundaun a kulturních událostí – Alpabzug, Jagd aj. Dotazovaní odpovídali dle připraveného dotazníku v rámci rozhovoru, všichni zúčastnění odpovídali dobrovolně, bez předchozího výběru a nikdo z nich neodmítnul spoluúčast.

Dotazník se skládal z osmnácti otázek zejména otevřené formy s cílem zjistit celkovou spokojenost návštěvníků v oblasti Surselva a jejich motivaci na účasti CR v oblasti.

Celý dotazník je uveden v originální verzi v německém a českém jazyce v příloze č. 6 a 7 a byl zpracován dle vlastních otázek pomocí webu survio.com.

Respondenti byli na začátku tázáni na otázky typu, jestli se jim v oblasti líbilo, odkud pocházejí a s kým společně přicestovali. Následně byly položeny otázky: kolik dní v oblasti strávili času, jakému ubytovacímu zařízení dali přednost a který typ dopravy upřednostnili. Dále bylo důležité zjistit, zda se po dobu návštěvy a svých výletů pohybovali pouze po vyznačených trasách a dodržovali stanovená pravidla v přírodě. Následně odpovídali na dotazy, které přírodní památky navštívili a zda využívali možnosti přírodních odpočívadel s čerpáním místní pramenité vody. Oblast je známá pro své tradiční pokrmy a různé tradice, proto bylo zjišťováno, zda návštěvníky tento aspekt zaujme.

V poslední části dotazníku respondenti odpovídali na otázky, co se jim v oblasti nejvíce líbilo nebo naopak s čím nebyli plně spokojeni a jestli mají v úmyslu oblast doporučit svým známým nebo případně oblast ještě jednou navštívit.

V terénu bylo získáno písemnou formu celkem 85 dotazníků od návštěvníků bez segmentace a zbylých 15 dotazníků bylo vyplněno pomocí sociální sítě Facebook.

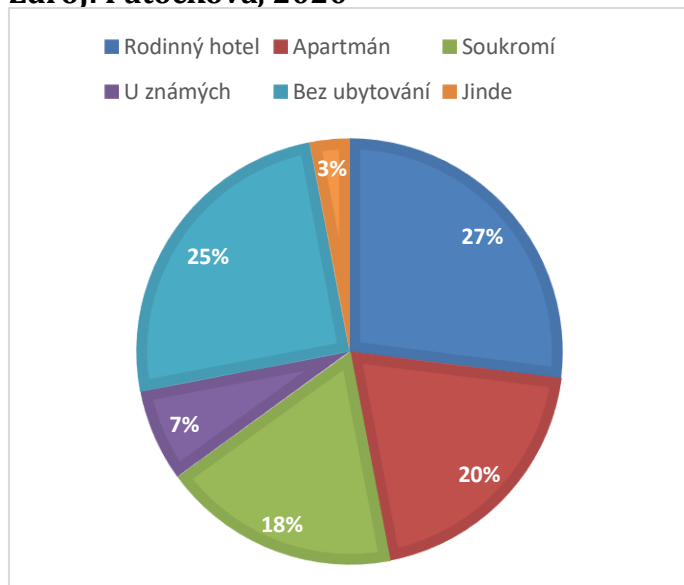
Nejčastěji na dotazník odpovídaly rodiny s dětmi a páry. Celkový počet 100 dotazníků vedl k následujícím zjištěním.

Výsledky dotazníkového šetření zjistily, že oblast Surselva se líbí 99 % návštěvníků. Pouze 44 % návštěvníků zde bylo poprvé, zbytek (66 %) oblast navštívil již jednou nebo i vícekrát. Celkem 92 % má v úmyslu se do oblasti vrátit a 99 % by oblast doporučilo svým známým zejména z důvodu (86 %) nádherné přírody, horských vršků a klidné dovolené, široké možnosti turistiky a přírodních památek (64 %) a příjemné, pohostinné povaze místních obyvatel (36 %).

Drtivá většina dotazovaných pocházela ze Švýcarska. Nejvíce byl zastoupen samotný kanton GR (38 %), dále zde tráví dovolenou velké množství návštěvníků z kantonu Zug (21 %) a Luzern (18 %). Sousední kantony GR (Thurgau, St. Gallen, Tessin, Glarus) tvořily 19 %. Zbývající počet reprezentovali návštěvníci ze zahraničí, převážně z Německa a Holandska (4 %).

Graf 1 - V jakém typu ubytování jste se ubytovali?

Zdroj: Patočková, 2020

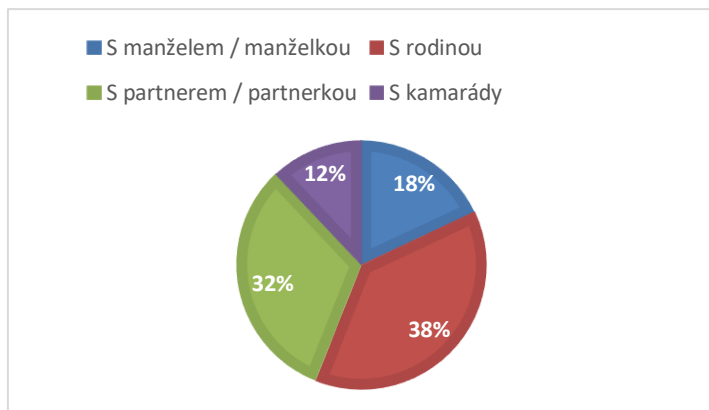

Návštěvníci byli zejména ubytováni v rodinných hotelech (27 %), apartmánech (20 %) nebo v soukromí (18 %).

Jednodenních návštěvníků bylo v oblasti během sběru 25 %.

Podrobněji v Grafu č. 1.

Graf 2 - S kým jsem cestoval/a?
Zdroj: Patočková, 2020

Většina návštěvníků přijíždí do oblasti Surselva s rodinou (38 %) a s partnerem nebo partnerkou (32 %). Dalších 18 % přicestuje se s manželem / manželkou a 12 % tráví čas s kamarády. Přitom 47 % návštěvníků stráví v oblasti méně než

jeden týden svého času. Počet jednodenních návštěvníků se pohybuje kolem 24 %. Na jeden celý týden zůstává v oblasti 23 % návštěvníků a zbylých 6 % dokonce zůstává na delší dobu než jeden týden.

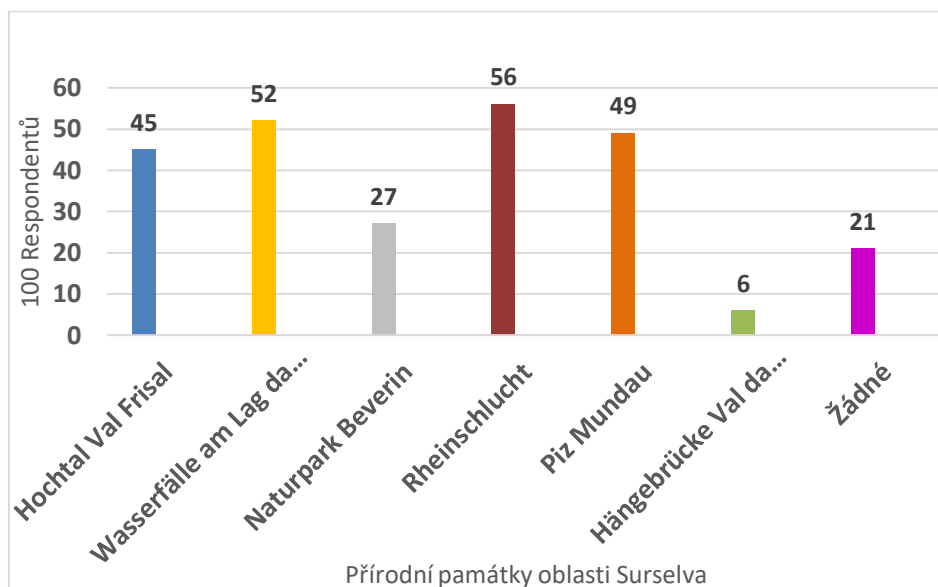
„Jaké dopravní prostředky jste po dobu návštěvy používali?“ – Zde bylo možné zvolit více odpovědí. Nejčastěji se opakovala odpověď – využití místní dopravy (Postauto, vlak) a pěšky (59 %). Z hlediska dobré propojenosti železniční dopravy a následné návaznosti na Postauta do oblastí regionu Surselva, dává většina návštěvníků přednost tomuto typu dopravy.

Jízda na kole dala přednost 45 % návštěvníků z důvodu širokého zastoupení cyklistických stezek v oblasti Surselva. Vlastní automobilovou dopravou přicestovalo 37 % osob a na motorových vozidlech cestovalo 5 % návštěvníků.

Celkem 96 % návštěvníků odpovědělo souhlasně na otázku **„Dodržovali jste místní pravidla a pohybovali jste se v oblasti pouze po vyznačených cestách?“** Zbylé 4 % návštěvníků sešlo z cest například z důvodu červeno-žlutého označení tras bez vybudované stezky, která je doprovázena místním průvodcem.

Graf 3 - Jaké přírodní památky jste v horách navštívili? (100 respondentů, více možných odpovědí)

Zdroj: Patočková, 2020

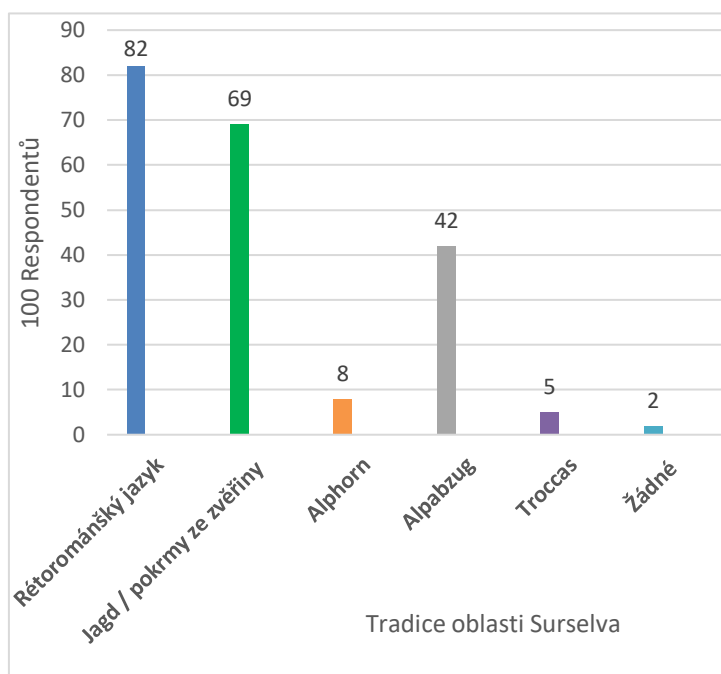

Nejvíce návštěvníků navštívilo přírodní památku Rheinschlucht (56). Památka Wasserfälle am Lag da Pigniu (52) byla druhá nejvíce navštěvovaná atraktivita. Tyto dvě památky byly nejvíce navštěvované také z důvodu široké dopravní dostupnosti – vlakové spojení, osobní automobilová doprava, cyklostezka a pěší turistika. Přírodní památky Piz Mundau (49) a Hochtal Val Frisal (45) jsou dostupné pouze pěší turistikou, protože se nacházejí ve vyšších nadmořských výškách. Po přírodním parku Beverin se pohybovali návštěvníci (27) pouze se zkušeným průvodcem. Část respondentů (21) nenavštívila žádnou atraktivitu, dali přednost spíše wellness centru a tradičním restauracím nebo lyžařským střediskům. Přírodní památka Hängenbrücke Val da Tersnaus byla navštěvovaná v malé míře (6) protože památka není mezi veřejností tolik známá.

Na otázku „**Jestli návštěvníci využívali pitnou vodu z horských studní?**“ odpovědělo 72 % návštěvníků, že mají kladný přínos. Zbýlých 28 % návštěvníků při turistice možnosti místních odpočívadel včetně studní nevyužilo.

Graf 4 - Jaké místní tradice Vás v oblasti Surselva nejvíce zaujaly? (100 respondentů, více možných odpovědí)

Zdroj: Patočková, 2020

Nejvíce návštěvníky zaujal rétorománský jazyk (82), který je v oblasti Surselva velmi rozšířený. Místní obyvatelé považují tento jazyk za svůj rodilý, proto s ním mezi sebou hovoří při každé příležitosti.

Další velmi zajímavá tradice – lovení zvěře a následné zpracování pokrmů

v podobě „Wildgerichte“ zaujala 69 návštěvníků.

Tradice Alpabzug vzbudila

zájem u 42 respondentů, zejména z důvodu zářijového data konání akce. Celé září a říjen se táhne v oblasti Surselva v duchu lovení zvěře a poté následné podávání pokrmů „Wildgerichte“, proto je v tomto období klientela vyšší. Tradice Alphorn (8) a Troccas (5) nebyly pro veřejnost tolik zajímavé. Místní obyvatelé si tento typ tradice zachovávají spíše pro své etnikum.

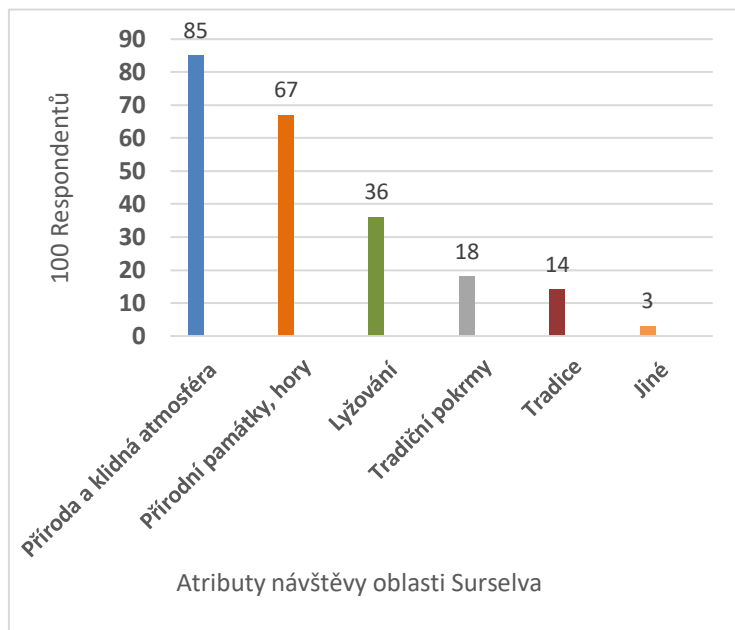
Otázka „Zanechaly ve Vás místní tradice pozitivní dopad?“ Odpovědělo 83 % návštěvníků, že v nich vzbudila kladnou odezvu. Zbýlý počet respondentů 17 % se k otázce nevyjádřil, protože jejich důvod návštěvy nebyl primárně za tradicemi.

Celkem 83 % respondentů odpovědělo kladně na otázku „Ochutnali jste alespoň jeden místní pokrm?“ Mezi nejvíce oblíbenými pokrmy se vyskytoval

Capuns, Wildgerichte, Bizochels, Maluns a Nusstorte. Dalších 17 % neochutnalo žádný z tradičních pokrmů.

Graf 5 - Co se Vám na oblasti nejvíce líbilo? (100 respondentů, více možných odpovědí)

Zdroj: Patočková, 2020

Nejvíce se návštěvníkům (85) líbila příroda a klidná atmosféra oblasti Surselva. Zmíněná oblast je svým klidným prostředím a nádhernými vršky velmi atraktivní, jak pro zahraniční hosty, tak také rezidenty.

Přírodní památky a hory oblasti Surselva obdivovalo 67 návštěvníků. Hodnotí kladně zejména čistotu přírodních stanovišť, široké zastoupení letní turistiky a

dostupnost do všech míst bez větší koncentrace turistů. Další 36 respondentů hodnotí kladně upravená a vybavená lyžařská střediska. Zejména odpovídali, že lyžařské středisko Waltensburg / Brigels, je velmi dobrým lyžařským úsekem mezi oblastmi. Někteří z nich obdivovali i lyžařský areál Tenna, které jako první středisko využívá slunečního záření pro svůj vlek.

Celkem 32 návštěvníků ocenilo místní tradice a tradiční gastronomii.

Na otevřenou otázku „**Co návštěvníkům v oblasti chybělo?**“, kde bylo možné zaznamenat více odpovědí, převážná většina (74 %) odpovídala, že v oblasti nic nepostrádala. Hodnotili kladně rozvinutou infrastrukturu, pohostinnost místních obyvatel a nabídku kvalitního servisu a služeb. Někteří respondenti (19 %) by uvítali lepší značení turistických cest např. v chráněných úsecích byla horší viditelnost značek. Správa turistického značení má tento možný nedostatek řádně zabezpečený, protože po zmíněném úseku se má návštěvník pohybovat s místním průvodcem. Respondentům (14 %) ještě chyběly odpadkové koše při turistice. Ty se převážně nacházejí pouze ve vesnicích nebo na odpočívacích stanicích. Dále

respondenti neměli žádné výtky k ubytovacím možnostem, odpočívadlům na trasách a lokálním produktům, protože těchto aspektů se v oblasti nachází velké množství.

4.7.2 Řízené a polořízené rozhovory s aktéry cestovního ruchu

Další metodou výzkumu byly řízené a polořízené rozhovory, které byly prováděny během pobytu v oblasti Surselva v létě roku 2018 a 2019. Formou připravených otázek, které se vztahovaly zejména k udržitelnosti CR v oblasti, odpovídali vybraní aktéři CR v oblasti. Z počátku reagovali především na výzkumné otázky. Návazné otázky se zaměřily na jejich činnost/podnikání v CR, spokojenost s klientelou, názory na celkovou oblast CR atd.

Z rozhovorů byly získány cenné informace, které sloužily jako podklad k vyhodnocení výzkumných otázek. Rozhovory byly vedeny s T. S., která pracuje v informačním centru Surselva v Breil /Brigels. Díky ní bylo možné více nahlédnout na oblast CR z hlediska marketingové propagace. Další rozhovor byl pořízen s majitelkou významného hotelu Postigliun C. S., která poskytla informace týkající se klientely, jejich preferencí a obecných pravidel, které musí všichni striktně dodržovat.

Q. B., který je členem lesní správy v oblasti Surselva, vysvětlil zejména pravidla pro chování člověka v přírodě a chráněných oblastech. Rozhovor byl veden s M. B. Š., Slovenkou, žijící v oblasti Surselva konkrétně v části Obersaxen Mundaun, jež poskytla zejména názory na dodržování tradic a pomohla k lepšímu porozumění celkové problematiky. Poslední rozhovor byl veden elektronickým způsobem s manažerkou marketingové organizace Surselva Tourismus AG – A. B., která má úzké propojení s organizací Grabünden Ferien.

Všechny rozhovory byly vedeny v německém jazyce, pro zpracování byla využita pouze verze v jazyce českém.

K výzkumným otázkám se zmínění aktéři vyjádřili následovně:

Výzkumná otázka č. 1 - Jaké jsou obecné přístupy udržitelnosti ve Švýcarsku?

Dle T. S. musejí místní občané k udržitelnosti přistupovat v takovém měřítku, jaké uznají za vhodné pro budoucí generace. Uvádí, že z ústavy vyplývá, že všechny kantony jsou vázány k odpovědnému přístupu. Co by uvedla jako hlavní přístup udržitelnosti je spolupráce obcí, měst a kantonů na lokální úrovni. Dále odpovědné nakládání s odpady hodnotí velmi kladně, protože každý občan musí zaplatit určitou částku za odvoz daného odpadu v jakémkoliv množství a odpad třídít do příslušných pytlů, které jsou dle oblastí / kantonů rozděleny (oblast Surselva – Reciclagi Surselva Entsorgung). Jako hlavní organizaci, která spravuje nakládání s odpady uvedla Swiss Recycling.

Dle C. S. je nejdůležitější odpovědnost samotných lidí. Sama o sobě říká, že by si nikdy nedovolila někde odhodit odpad do přírody nebo vodních toků. Uvádí, že zejména místní vesnice a malá města o celkovou udržitelnost velmi dbají. Využívají např. častěji veřejnou hromadnou dopravu, podporují místní průmysl – zemědělství, potravinářství, farmaceutický, hodinářství aj. a snaží se v sektoru CR o vzájemnou spolupráci a propojenost. Jako hlavní východisko jmenuje hrdost obyvatel na svoji zemi a to si myslí, že hraje klíčovou roli v rozhodování o jejím budoucím nakládání.

Člen lesní správy Q. B. jmenuje hned několik příkladů udržitelnosti. Hlavní pramení z ústavy státu – ochrana přírody a krajiny. Zároveň uvádí jako prioritu ochranu a obnovu všech historických, kulturních a přírodních památek. Dále se všechna švýcarská města snaží snižovat energie a emise skleníkových plynů. Celkově se snaží více o rozvoj obnovitelných zdrojů energie, proto je zavedeno značení „Smartcities“, které vyzývá obce, aby přijímaly různá energetická úsporná opatření. B. se domnívá, že tímto způsobem obce a města vhodně navazují spolupráci, jdou příkladem ostatním a inicializují pevnou energetickou politiku. Jako poslední příklad uvádí jako vhodný příklad udržitelnosti potravinářský a stravovací průmysl. Příkladem jsou jednotlivé značky – BIOSUISSE, Fairetraide, Pro specierara, Goût Mieux a Das Steinbock-Label.

M. B. Š. hodnotí jako velkou výhodu v oblasti udržitelnosti celkovou vzdělanost obyvatel v tomto oboru. Dokonce uvádí školu managementu udržitelnosti SUMAS, která edukuje pracovníky v oblasti managementu udržitelnosti životního prostředí.

Z pohledu cizinky vidí také velký přínos v hromadné dopravě, která je přesná, jak švýcarské hodinky. Vysvětluje, že místní komunikace jsou mnohem méně zatěžované osobní automobilovou dopravou než na Slovensku. Nejvíce se jí líbí spolupráce místních obyvatel a vzájemná ochota si pomoci.

A. B. sdělila, že celková udržitelnost vyplývá již z ústavních dokumentů a zapojení se do programů udržitelnosti na státní i celosvětové úrovni. Jako jeden z kvalitních postupů vidí monitoring daného území a vhodné indikátory (CERCLE, MONET), projekty k ochraně přírody a území (ochrana Alp), spolupráce partnerů jak na kantonální, tak i mezinárodní úrovni. Jako příklad popisuje výměnu vlastních zkušeností s partnery v oboru marketingu a propagace destinace.

Shrnutí: Z názorů aktérů vyplývá, že Švýcarsko má dobře ukotvené zásady udržitelnosti ve federální ústavě. Různými projekty a pravidly chování v přírodě přispívají k ochraně přírody a krajiny. Postupně se snaží o využívání obnovitelných zdrojů a mají i silné zastoupení ve špičkovém zdravotnictvím a farmacii. Snaží se pomocí indikátorů sledovat kvalitu ovzduší a kladou důraz na životní prostředí. Z hlediska vzdělávání existuje i odborná škola SUMAS, která se specializuje jen na udržitelnost životního prostředí a nespočet dobrovolných organizací, spolků a projektů, co se problematice věnují. Hromadná doprava, šetrné nakládání s odpadem, různé potravinářské certifikace a několik projektů v ČR přispívají také k celkové udržitelnosti země.

Výzkumná otázka č. 2 - Jaké jsou principy udržitelného CR ve Švýcarských Alpách?

T. S. vysvětluje, že všechny principy udržitelného CR v horských vršcích jsou řešeny v rámci lokální Agendy 21. Základním prvkem je spolupráce Alpských zemí, které se snaží pomocí různých programů a projektů ochraňovat alpské vršky a společně přijímají různá opatření. Neméně důležitá je spolupráce kantonů a obcí, kteří pomocí zvolených indikátorů sledují stav a složky ovzduší a celkového životního prostředí. Přiznává, že v některých úsecích Alp je větší koncentrace návštěvníků, v jiných pak člověk nepotká nikoho.

Jako majitelka hotelu v horské vesnici si **C. S.** uvědomuje, jak je důležité CR postupně rozvíjet udržitelným způsobem. Ví, jak je podstatné mít vracející se spokojenou

klientelu, ale zároveň klade zřetel i na ochranu místní fauny a flóry. Velmi kladně hodnotí zapojení do certifikovaných stravovacích programů Gilde etablierter Schweizer Gastronomen a Gault Millau. Díky této spolupráci si s dalšími hotelovými zařízeními vyměňuje zkušenosti a snaží se pro hosty vymýšlet neustále nějaké nové gastronomické zážitky. Kuchyně Hotelu Postigliun se orientuje na zpracování lokálních surovin, a tím podněcuje spolupráci s místními obyvateli, kteří jsou jejich denní dodavatelé. Co vidí jako velmi dobře zavedenou regulaci jsou poplatky za osobní automobily do horských vršků. Jako smysluplnou spolupráci hodnotí také s místními turistickými organizacemi, kteří připravují neustále aktuální nabídku pro návštěvníky a pro všechny místní hotely.

V neposlední řadě říká, že v poslední době také hoteloví návštěvníci dávají přednost místní dopravě – Postautu před vlastní dopravou.

Q. B. uvádí, že různá opatření, která musí dodržovat jak návštěvníci, tak i místní podnikatelé a obyvatelé přispívají k udržitelnému CR dlouhodobě. V horách se momentálně řeší problémy, které jsou způsobené vlivem globálního oteplování. Místní ledovce postupně tají, proto vznikají nové projekty a programy, které tuto problematiku řeší. Jako příklad uvedl program zvaný „Pilotprogramm Anpassung an den Klimawandel“. Pomocí MA21 se snaží řešit ochranu vodních toků, proto také na přírodních cestách a u přírodních památek vznikají místní studny s pramenitou vodou, která teče z horských vršků. Zamezují tím větší koncentraci vyhozených PET lahví v krajině, protože takhle návštěvník při výletě využije lahev víckrát. Poté společně řeší otázky ochrany vzácných míst, proto je navázána úzká spolupráce s organizací Švýcarské turistické stezky a celkově se snaží ve Švýcarsku zavést klidnou a odpovědnou turistiku.

M. B. Š. pokládá postupné zavedení bio hotelů a agroturistiky za hlavní příklad udržitelného CR. Vzpomíná, že v posledních letech kladou místní správy z důvodu horkých letních měsíců důraz na odpovědné zacházení s ohněm. Minulé léto bylo v celém Švýcarsku zakázané rozdělávání ohně na veřejných prostranstvích, v přírodě (přírodních odpočívadlech), ale také hotelová zařízení musela opustit od grilování svých pokrmů.

A. B. odpověděla, že odpovědný turismus v horách jde vést pouze za předpokladu, když místní správy, kantony a sousední Alpské státy budou společně spolupracovat.

Kladně hodnotí různé certifikované programy pro CR zejména pro ubytovací zařízení – Quality Our Passion, Wellness Destination, Family Destination, Apartment Holiday Comfort, Wir kochen Fair, Safety in adventures.

Co se jí nejvíce líbí v horské krajině jsou místní stavení a hotelová zařízení, která se přizpůsobila svým designem okolí.

Shrnutí: Všichni aktéři se shodují, že Švýcarsko má zavedené vhodné principy pro udržitelný CR i z dlouhodobého hlediska. Správy Švýcarských Alp musejí v posledních letech přijímat různá opatření, aby vhodně reagovaly na stávající problémy. Fungující spolupráce v rámci destinačního managementu pomáhá vyvíjet CR udržitelným způsobem. Zavedení různých certifikací, programů v CR, bio hotelů, agroturistiky, lanovky poháněné sluneční energií má také velký potenciál pro rozvoj udržitelného CR.

Výzkumná otázka č. 3 - Zaměřuje se horská oblast Surselva v kantonu GR na udržitelnost cestovního ruchu dlouhodobě?

T. S. říká, že oblast Surselva se jednoznačně snaží dlouhodobě zaměřit na udržitelný CR. Zmiňuje, že zhruba 60% populace v oblasti je závislá na příjmech z CR, proto má CR velký význam pro tuto oblast. Oblast Surselva má dle ní bohaté lokalizační předpoklady na rozvoj CR. Jako hlavní projekt poznamenává propojení vesnic skrz novou hlavní cestu Andiastr – Waltensburg – Brigels v oblasti Surselva. Daný projekt má usnadnit dopravu všem návštěvníkům a místním obyvatelům. Zároveň bude zavedena pravidelná místní doprava (Postauto) touto cestou, takže návštěvníci, ale i místní děti a obyvatelé se budou moci do daných lokalit dostat snadněji. Tento aspekt dle ní sníží potřeby osobní automobilové dopravy mezi vesnicemi. Dodává, že oblast Surselva se snaží svou nabídku CR prodávat tzv. „srdcem“, proto mají neustále se vracející klientelu. Uvádí, že daný vliv se postupně začal vytrácet ve velkých švýcarských městech, ale horské oblasti se daného principu stále drží.

Podle C. S. již opětovný návrat klientů a vzájemná spolupráce hoteliérů a místních regionálních organizací destinačního managementu, které pracují na různých gastronomických programech, aktuální a originální nabídky aktivit CR během zimní a letní sezóny, propracované brožury a online programy oblasti jsou předpokladem pro rozvoj udržitelného CR z dlouhodobého hlediska. Pro ni jako majitelku hotelu je

také hlavní spolupráce s místními dodavateli, kteří ji zajišťují lokální suroviny – domácí vajíčka, zpracované maso, ryby, ovoce, zeleninu, sýry, mléčné výrobky aj. V neposlední řadě uvádí prodej místních produktů – med, Nusstorte, sýry, masné výrobky aj. jako dobrý aspekt, který návštěvníky zaujme.

Popisuje, že místní hotely a restaurace se snaží svým působením nenarušovat místní obyvatele a krajinu. Dokonce vznikají v oblasti Bio hotely – UCLIVA ve vesnici Waltensburg, Casa Reviva ve vesnici Andiastr, hotel Steinbock ve regionu Vals aj. Nově vznikají v některých oblastech Surselvy nabídky ubytování na místních farmách.

Místní aktéři se zaměřují na dlouhodobý rozvoj CR udržitelným způsobem, jak říká.

Q. B. Příkladem je několik aktuálních programů, které uvádí – Klima Toolbox Surselva – nástroj, který pomáhá k přizpůsobení se na změnu klimatu v oblasti. Analyzuje rizika a příležitosti v souvislosti se změnou klimatu a pak s aktéry společně situace vyhodnocují. Program je spolufinancován spolkovým úřadem FOEN v rámci pilotního programu „Anpassung an den Klimawandel“. Poté jmenuje důležitou spolupráci s kantonem GR zejména úřadem Amt für Wirtschaft und Tourismus. Programy Baumpatenschaften a San Gottardo 2020 informují návštěvníky o chování v přírodě a lesních ekosystémech. Projekt San Gottardo iniciuje spolupráci kantonů Uri, Ticino, Valais a Graubünden a slouží jako politický nástroj pro regionální rozvoj v regionu San Gottardo (Uri, Goms, Bellinzona Valli, Surselva).

M. B. Š. hodnotí jako dlouhodobý ekologický rozvoj místní hromadné dopravy. Dále pochvaluje chytré propojení lyžařských středisek v oblasti a spolupráci těchto aktérů – Andiastr – Brigels a Obersaxen – Val Lumnezia.

Velmi si cení inovativního nápadu prvního vleku jménem Tenna, který je poháněn sluneční energií a nachází se nedaleko jejího bydliště. Co by více v oblasti Surselva rozšířila je agroturistika.

A. B. zkonstatovala, že z hlediska destinační organizace má oblast Surselva vhodné zastoupení jak v rámci marketingové spolupráce, tak také organizací pečující o místní faunu, flóru a životní prostředí, spolupráce aktérů CR – hotelová, restaurační zařízení, hromadná doprava, provozovatelé lanovek, sdružení a koordinace místních stezek, provozovatelé služeb CR aj. Sdělila, že v poslední době dávají

návštěvníci v letní sezóně přednost kratší dovolené a v zimní spíše týdennímu pobytu. Z hlediska dlouhodobého udržitelného CR uvádí i momentální projekt „Wasserschutz“, který se zabývá aktuálním problémem vodních toků, z hlediska globálního oteplování.

Shrnutí: Dle aktérů se oblast Surselva snaží o dlouhodobý udržitelný CR. Hlavní strategický faktor oblasti je řeka Rýn a nespočet krásných přírodních a kulturních atraktivit.

Spolupráce místních aktérů je velmi dobrý základ udržitelného CR v oblasti Surselva. Vznikají i nové projekty na ochranu životního prostředí, místních ekosystémů a vodních toků. Prodej tzv. „srdcem“ služeb a místně zpracovaných produktů a využití místních dodavatelů mezi hotelovými řetězci, je také základ udržitelného CR a návratnosti klientely. Spolupráce a propojení místní infrastruktury mezi oblastmi zase podporuje rozvoj CR z hlediska dlouhodobého. Aktéři doporučují v budoucnosti větší rozvoj agroturistiky v oblasti Surselva, protože má pro tuto činnost vhodné předpoklady.

Výzkumná otázka č. 4 - Jakými tradicemi je oblast známá? Nenarušovaly místní tradice a zvyky styl života?

T. S. jmenuje jako nejvíce rozvinuté tradice oblasti – Alpabzug, tradiční místní pokrmy – (Capuns, Maluns, Bizochels), Alphorn, Jagd a národní svátek Švýcarska „Nationalfeiertag der Schweiz“. Za nejvíce profitující tradici považuje Alpabzug.

Jelikož za touto akcí jezdí i návštěvníci z jiných kantonů. Tradice Jagd – lovení místní zvěře a Alphorn hodnotí jako tradice dodržující se jen v rámci místního etnika. Národní svátek Švýcarska slaví všichni rození Švýcaři od roku 1291 po celé své zemi. Uvádí, že v dnešní době se svátek slaví tak, že Švýcaři vyvěsí za okno švýcarské vlajky a obědvají „Cervelat“, klobásu zpracovanou jedinečným místním způsobem. Pokud to situace dovolí, jsou v noci odpáleny velké ohňostroje a zpívány národní písně. Dodává, že v poslední době z důvodu horkých letních měsíců není dovoleno jakékoliv manipulace s pyrotechnikou, takže se tradice vrací ke svému původnímu formátu, a to ve stylu klidného slavení v rodinných kruzích.

C. S. říká, že v oblasti Surselva se nejvíce dodržují tradice Alpabzug, Alphorn, Jagd, tradiční místní pokrmy a produkty a Troccas. Největší tradice, která se uskutečňuje

pro místní, tak také pro hosty jsou pokrmy ze zvěřiny přezdívané jako „Wildgerichte“. V tento čas zaznamenává největší koncentraci návštěvníků ve své restauraci. V průběhu roku si hosté nejvíce objednávají místně zpracovaný pokrm Capuns, protože k němu se váže i historický příběh a každý hoteliér si tento pokrm připravuje podle svého receptu. Jí osobně nejvíce chutná pokrm Maluns, který dříve jedli chudí rolníci a zemědělci, ale pro ni má zvláštní význam. Tradiční karetní hru Troccas hrají každý den místní starší obyvatelé v její hotelové restauraci. Říká, že tato tradice je unikátní, protože jí rozumí jen občané, co hovoří rétorománským jazykem, takže návštěvníky tolik nezaujme. Za to o tradici Alpabzug jeví návštěvníci široký zájem. V poslední letech se jí zdá, že tato tradice ztrácí svůj původní význam.

Q. B. má nejradši místní tradici lovení zvěře, protože on sám je dobrovolný myslivec a společně se svými přáteli loví místní zvěřinu pro další zpracování. Mohou lovit jen určitý počet zvířat od každého druhu a každý myslivec dostává každý rok nová povolení k lovu. Poté si se svými přáteli vychutnává zpracované pokrmy „Wildgerichte“ v místních restauracích. Usmívá se, když si na tento čas vzpomene. Jako další místní zvyk jmenuje karetní hru Troccas, protože tu on sám si se svými přáteli rád dopřeje. Tradici Alphorn uvádí jako stále aktuální zvyk v oblasti Surselva. Místní umělci se sejdou a ze svých hudebních nástrojů „Alphorn“ hrají folklór. Uvádí, že v horách tato tradice probíhá stále klidným způsobem. Za to například ve velkých městech Švýcarska zmiňuje, že probíhají následné velké oslavy, aby zaujaly větší množství veřejnosti.

M. B. Š. říká, že v oblasti Surselva se dodržuje hned několik tradic. Zejména kladně hodnotí, jak místní obyvatelé pečují o svůj rétorománský jazyk, který berou jako svůj mateřský jazyk. Její děti se už od školky daný jazyk učí, aby do daného etnika postupně zapadly a strašně se jí líbí přístup místních obyvatel, že ji berou jako kdyby v dané oblasti vyrostla odmala. Říká, že tento princip přívětivosti, ochoty pomoci a přátelství je v dnešní době unikátní a i ve Švýcarsku zůstává už jen v horských vrších, kde není tak velká koncentrace mezinárodních návštěvníků jako ve městech. Další tradice, co se jí líbí, je povinně zavedená vojna, která platí pro všechny muže Švýcarska. Zdá se jí, že muži jsou poté více samostatnější a dokáží bránit vlastní vlast. Co ji přijde zajímavé je fakt, že téměř každá vesnice v oblasti Surselva má odlišnou náboženskou víru. V nějakých vesnicích lidé vyznávají katolickou víru a

v některých protestanskou. Tento fakt se odráží na výzdobě místních kaplí a kostelů a obyvatelé mají i odlišné náboženské svátky. Co v posledních letech zaznamenává jako velkou ztrátu je odliv mladých lidí z oblasti, kteří hledají profesní uplatnění většinou ve větších městech nebo v zahraničí, ale to je v aktuální době problém každého státu. Říká, že u nich na Slovensku se řeší daná situace neustále. Místní hoteliéři musí nabírat do svých podniků zahraniční obyvatele zejména Slováky, Čechy, Maďary, Poláky. Nepřijde jí, že by jim tento efekt zvláště vadil, protože za zahraničního člověka zaplatí hoteliér celkově méně než za rodilého Švýcara. Zdá se jí, že zahraniční obyvatelé se snaží oblasti a lidem přizpůsobit, a proto je místní mezi sebou berou tak přívětivě.

A. B. považuje za nejvíce rozvinutá tradice v oblasti je Alpabzug, Alphorn, místní pokrmy a produkty, rétorománský jazyk a Chalandamarz.

Přijde jí, že v posledních letech tradice Alpabzug se stává čím dál více komerční záležitostí. Ostatní tradice jsou dodržovány přirozeným způsobem.

Shrnutí: Všichni aktéři uvedli, že oblast Surselva je nejvíce známá díky tradicím Alpabzug, Alphorn, Jagd a tradičním pokrmům. Někteří z nich jmenují ještě karetní hru Troccas, Chalandamarz, náboženské zvyklosti a rétorománský jazyk. Většina z nich pokládala za negativní vývoj tradice Alpabzug, která se poslední dobou stává komerční záležitostí. Další jmenované tradice se stále slaví v rámci místního etnika. Sami říkají, že v horských vršcích ještě není takový vliv jiných návštěvníků, takže si svoji kulturu brání a jsou na ni hrdí. Z dotazníkového šetření vyplynulo viz. graf 4, že návštěvníky nejvíce zaujal v oblasti rétorománský jazyk (82 %) a unikátnost jeho dodržování, lovení zvěře Jagd (69 %) a Alpabzug (42 %). Z daných výsledků vyplývá, že by se místní skupiny měli zaměřit na situaci tradice Alpabzug, jestli ji opravdu tímto způsobem chtějí dodržovat.

Výzkumná otázka č. 5 - Jaké přírodní atraktivity oblast nabízí? Jak a v jaké míře jsou využívány v souladu s udržitelností cestovního ruchu?

T. S. popisuje jako nejzajímavější přírodní atraktivity oblasti Surselva – Hochtal Val Frisal, Wasserfälle am Lag da Pigniu, Piz Mundau, Rheinschlucht a Greine Hochebene. Vysvětluje, že stav daných přírodních stanovišť má na starost každá obec / vesnice, kde se daná památka nachází. Dodává, že se MA21 snaží všechny

zmíněné památky zachovat v dané kráse a pomocí informačních tabulí informuje návštěvníky o místní vzácné fauně a flóře. Vysvětluje, že jejich organizace Surselva Tourismus AG se velmi podílí na spolupráci ochrany místních stanovišť, proto ve svých brožurách a online platformách informují návštěvníky o daných nebezpečích pro místní ekosystém z důvodu rozsáhlého působení člověka.

C. S. říká, že celá oblast Surselva je rájem pro pěší turistiku nebo cykloturistiku. Pro své hotelové hosty má připravená i elektrokola, protože horské vršky zdolá na klasickém kole jen zdatný sportovec. Svým hostům doporučuje zejména přírodní atraktivitu Wasserfälle am Lag da Pigniu, protože je v blízké vzdálenosti od jejího hotelu a dostat se k ní není fyzicky náročné. K přírodní památce se dá dojet i osobním automobilem za poplatek 10 CHF, avšak spíše doporučuje pěší nebo cykloturistiku. Dále jmenuje přírodní stanoviště Piz Mundau, které se rozkládá přímo na protější straně oblasti a z hotelu je na tuto horu nádherný výhled. Doporučuje využít místní dopravu Postauto, který návštěvníka dopraví do vesnice Surcuolm, odkud se vypraví pěšky k vrcholu. Dodává, že trasa je fyzicky náročnější. Jako poslední doporučuje atraktivitu Hochtal Val Frisal, která se nachází ve vesnici Breil/Brigels. Z jejího hotelu jde využít místní taxi, které v letní sezóně převáží návštěvníky mezi vesnicemi Andiastr – Brigels. A poté z vesnice Brigels do vrchoviny Val Frisal pěšky. Všem svým hostům buď půjčuje místní mapy, brožury nebo společně online pomocí organizace Surselva Tourismus AG najdou vhodný výlet. Je velmi spokojená, jakým způsobem má každá přírodní atraktivita zpracovanou brožuru nebo odkaz na webu, kde je upřesněna časová náročnost výletu, možné dopravní spojení, nutné vybavení jaké turistické ukazatele má návštěvník následovat, a tím neporušoval místní ekosystém.

Monitoring Schweiz Mobil, který je od roku 2008 v oblasti Surselva velmi vhodným pomocníkem ke sledování stavu místních přírodních stanovišť, zmiňuje **Q. B.** Tento systém koriguje všechny turistické cesty k přírodním atraktivitám a spravuje jejich čistotu a řád v oblasti Surselva a v kantonu GR. **B.** říká, že podle zjištěných problémů se přijímají vhodná opatření. Jako velmi navštěvovanou přírodní památku jmenuje Rheinschlucht, protože řeka Rýn a její soutěska je největší lákadlo pro návštěvníky této oblasti. Aby zamezily ničení místní fauny a flóry jsou po cestě vybudovány informační tabule o místním ekosystému interaktivní formou o vzniku dané

soutěsky Rýn, který je přezdívána jako „Velký kaňon Švýcarska“. Aby se zamezilo široké koncentraci návštěvníků na jednom místě, potvrzuje, že se dá k soutěsce dojít několika trasami.

Jako další velmi vzácnou přírodní atraktivitu udává přírodní park Beverin. Správa parku společně s přilehlými vesnicemi se snaží zachovat park v původní kráse, proto i v okolí vznikají udržitelné programy jako Solární vlek Tenna, Solarweg Tenna nebo Wassernetz Turbine. Uvádí hlavní program, který správa parku podporuje, tzv. „nech svůj automobil doma a využij hromadnou dopravu“.

M. B. Š. popisuje, že oblast Surselva poskytuje široké množství přírodních stanovišť. Mezi její nejoblíbenější patří Hochtal Val Frisal, Greine Hochebene a Piz Mundaun. Zmiňuje, že zejména v roklině Hochtal Val Frisal může návštěvník strávit i několik dní, protože roklina je velmi rozsáhlá pro prozkoumání. Zde jsou vybudované záchytné stanice, které nabízejí možnost ubytování v dřevěných chatách, kde je zavedena voda a energie pomocí solárních panelů.

A. B. sděluje, že zejména spolupráce se sdružením Wanderwege Graubünden a SchweizMobil pomáhají k dobré propagaci oblasti Surselva a zároveň k ochraně přírodních stanovišť. Říká, že nejvíce navštěvovanými památkami v oblasti Surselva jsou Rheinschlucht, Piz Mundau, Wasserfälle am Lag da Pigniu, Hochtal Val Frisal. Momentálně se snaží více nalákat návštěvníky do oblasti Greine Hochebene nebo na nový most spojující vesnice – Hängenbrücke Val da Tersnaus.

Shrnutí: Aktéři zmiňují, že nejkrásnějšími přírodními atraktivitami oblasti Surselva jsou Hochtal Val Frisal, Wasserfälle am Lag da Pigniu, Rheinschlucht, Piz Mundau a další. Neustálá péče a informovanost návštěvníků o oblasti zajišťuje jejich odpovědné chování v přírodě. Zejména monitorovací systém Schweiz Mobil napomáhá k ochraně a údržbě těchto klenotů. Existuje i mnoho udržitelných programů, které vesnice z důvodu ochrany místní fauny a flóry přijaly. Z dotazníkového šetření vyplývá, že nejvíce dávali návštěvníci přednost přírodním atraktivitám – Rheinschlucht (56 %), Wasserfälle am Lag da Pigniu (52 %) Piz Mundau (49 %) Hochtal Val Frisal (45 %). Místní aktéři se budou snažit momentálně více propagovat oblasti jako Greine Hochebene nebo Hängenbrücke Val da Tersnaus.

Výzkumná otázka č.6 - Jaká pravidla návštěvníci a místní obyvatelé musí dodržovat, aby zachovávali neporušenost přírody v oblasti Surselva v kantonu GR?

Dle **T. S.** by se měli návštěvníci vždy na svých výletech pohybovat po značených a vybudovaných stezkách/trasách. Tímto způsobem zamezují ničení a vyhubení některých typů rostlin a hub. Říká, že pokud si návštěvník vybere trasu ve vršcích hor, kde není vybudovaná trasa, měl by se nechat doprovázet místním průvodcem nebo člověkem z oblasti, co dané hory zná. Dodává, že každý návštěvník by se měl chovat v přírodě zodpovědně. To znamená nevyhazovat odpadky do volné přírody a vodních toků, uklízet po sobě odpad na přírodních stanovištích a dodržovat pravidla, která se týkají zákazu koupání v některých přírodních vodních tocích.

C. S. dále vysvětluje, že z hlediska provozování hotelového zařízení věnují zvláštní pozornost šetrnému třídění odpadu. V kuchyňském zařízení jsou speciálně zavedené pokyny pro třídění odpadu. Uvádí několik příkladů – všechny PET lahve, sklo, vratné lahve, papír, kartony a pouzdra od konzerv jsou tříděny do speciálních boxů, které posléze po domluvě hromadně odváží regionální organizace Reciclagi Surselva Entsorgung. Poté je biologický odpad vyhazován do jednoho koše, ten je každý den vynášen do místního kompostu, který je dostupný veřejnosti. Zbylý odpad je poté vhazován do speciálního zeleného pytle na odpad a opět odvážen organizací Reciclagi Surselva Entsorgung. Kuchaři mají zakázáno vylévat starý a přebytečný olej do odpadů, slévají vše do PET lahví, i ty odváží organizace. Hoteloví hosté mají na svých pokojích pouze možnost třídít PET lahve a komunální odpad, zároveň jsou vyzváni, aby ručníky a povlečení dávali na praní pouze v případě nutné výměny. Dále se na každém pokoji nachází brožura s pokyny, jak je možné přispívat k ochraně životního prostředí, např. neplýtvat v nepřiměřeném množství s vodou. V případě porušení zákazu vstupu na místní pastviny kvůli možnému vyplašení místního dobytka, který se téměř na každé pastvině nachází, může pachatel dostat pokutu, uvádí **Q. B.** Dále zmiňuje, že by návštěvníci také neměli využívat pastviny ke slunění, piknikům aj. Každá pastvina patří nějakému zemědělci nebo státu a on jediný má právo se o daný majetek starat a vstupovat na něj. Mezi další regulace řadí zákaz sběru některých rostlin a hub ve volné přírodě. Připomíná všem

návštěvníkům, aby se pohybovali pouze značených trasách a nepřispívali, tak k erozi půdy.

M. B. Š. doporučuje návštěvníkům využívat hromadnou dopravu, která vhodně navazuje na lokální dopravní prostředky. Poté radí, aby si po sobě uklízeli a byli k sobě navzájem ohleduplní.

Jako novou regulaci, která se během posledních horkých let v celé oblasti uplatňuje, uvádí **A. B.** – zákaz rozdělávání nebo jiná možná manipulace s ohněm na veřejných prostranstvích. Mezi další opatření řadí zákaz veškeré pyrotechniky na svátek Švýcarska (1.8.) přezdívaný také „Nationalfeiertag der Schweiz“. Dodává, že MA21 podporuje a připravuje různé projekty ochrany přírody a snaží se vést návštěvníky k ekologicky šetrnému CR.

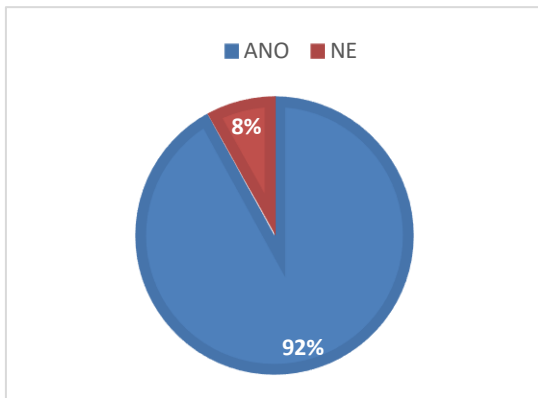
Shrnutí: Aktéři se shodují, že by se návštěvníci měli pohybovat pouze po značených stezkách, aby nedocházelo k poškozování místního ekosystému, který je zvláště v této oblasti náchylný. Dalším hlavním pravidlem je odpovědné třídění vyprodukovaného odpadu dle pravidel viz. kapitola 4.6. - Společenská odpovědnost. Pokud chtějí návštěvníci aktivně přispět k šetrnému turismu, mohou po dobu své návštěvy využívat pouze místní dopravu nebo se k přírodním památkám dopravit pěšky či na kole. Z výše stanoveného vyplývá, že se místní organizace a podnikatelé snaží v návštěvnících vyvolat pocit aktivního zapojení v odpovědném CR.

Výzkumná otázka č. 7 - Jak vnímají oblast návštěvníci a vracejí se sem rádi?

Dle výsledků dotazníkové šetření spokojenosti návštěvníků v oblasti Surselva bylo zjištěno že návštěvníci se do oblasti velmi rádi a často vracejí. Celkem 92 % návštěvníků, jak zobrazuje graf 6, má v plánu oblast Surselva znova navštívit a 99 % by doporučilo oblast svým známým. Návštěvníci se do oblasti velmi rádi vracejí zejména z důvodu krásných pohledů na horské vršky, klidné atmosféry v celé oblasti, širokého množství ubytovacích a restauračních zařízení, upravených lyžařských středisek a přívětivé a přátelské povaze místních obyvatel.

Graf 6 -Plánujete oblast znovu navštívit?

Zdroj: Patočková, 2020

T. S. uvádí, že návštěvníci se zejména do oblasti vracejí, aby navštívili přírodní a kulturní památky, které při poslední návštěvě nestihli. Dodává, že oblast Surselva nabízí široké množství různé formy turistiky a přírodních památek, takže návštěvník opravdu vše za jeden týden pobytu nestihne.

C. S. zmiňuje největší návratnost svých klientů zejména během zimní sezóny. V průběhu roku se hosté vracejí nejvíce na podzim (září, říjen), kdy si chtějí pochutnat na místně zpracované zvěřině přezdívané jako „Wildgerichte“. V letní sezóně vidí příležitosti pro získání nové klientely jak z ostatních kantonů, tak zahraničních hostů – zejména z Německa a Holandska.

A. B. konstatuje, že návratnost klientů je velmi vysoká. Někteří návštěvníci se často vracejí i do stejných ubytovacích zařízení. Říká, že klienti se vracejí hlavně z důvodu rozmanité přírody a alpských vršků, kvůli přátelské a pečující povaze majitelů ubytovacích zařízení a vstřícnosti místních obyvatel.

5 Shrnutí výsledků

Cílem bakalářské práce byla analýza přístupů udržitelnosti ve Švýcarsku a zároveň sledování udržitelnosti CR v kantonu GR. Kanton GR je velmi rozsáhlý, proto dané aspekty udržitelnosti CR byly podrobně znázorněny formou případové studie v horské oblasti Surselva. Výsledky výzkumu byly získány během letní sezóny roku 2018 a 2019 ze zúčastněného pozorování, dotazníků spokojenosti návštěvníků v oblasti a rozhovory s nimi a dále vedenými rozhovory s aktéry CR v oblasti a místními obyvateli.

Z terénního výzkumu byla získána fotodokumentace tradičních zvyků a pokrmů v oblasti Surselva, přírodních atraktivit a regulací, které musí místní obyvatelé a návštěvníci dodržovat, aby nedocházelo k narušení místního ekosystému.

Pozorováním místních tradic bylo zjištěno, že tamní obyvatelé jsou velice hrdí na svůj mateřský **rétorománský jazyk**. Při každé vhodné příležitosti a mezi sebou navzájem hovoří pouze tímto jazykem. Jejich konverzace v rétorománštině je přerušena až když mezi sebe pozvou návštěvníka z jiné části kantonu GR nebo Švýcarska. Jazyková rozmanitost celého Švýcarska je unikátní. Nejsnáze byl jazyk vnímán při tradiční karetní hře **Troccas** v Hotelu Postigliun, kde se každý den místní obyvatelé scházeli. Projev **akulturace** se zde neprojevoval.

Během další velké tradiční slavnosti **Alpabzug** bylo zjištěno, že zaujmula velké množství návštěvníků a projevoval se zde sociokulturní dopad – **inscenizace**. Tradičním **lovením zvěřiny tzv. Jagd** žilo místní obyvatelstvo celý podzim a poté si pochutnávalo s návštěvníky na jejich zpracované podobě tzv. „Wildgerichte“. Tradiční pokrmy (Capuns, Maluns, Bizochels, Nusstorte) lákají do oblasti návštěvníky, kteří mohou přespat v Hotelu Postigliun. Ten se pyšní prestižními **gastronomickými programy Gilde etablierter Schweizer Gastronomen a Gault Millau** a zpracováním svých pokrmů pouze z **lokálních surovin**. Dobrosrdečnost, vstřícnost a náklonnost místních obyvatel a majitelů hotelových zařízení zajišťují opakující se klientelu. Na tomto příkladu je vidět jeden z **principů dlouhodobého udržitelného CR**.

Pozorováním a fotodokumentací bylo zjištěno, že přírodní stanoviště Hochtal Val Frisal, Wasserfälle am Lag da Pigniu, Piz Mundau, Naturpark Beverin a Hängebrücke Val da Tersnaus jsou **čisté, upravené a bez větší koncentrace návštěvníků**. Jediná soutěska Rheinschlucht byla velmi oblíbenou turistickou atraktivitou s **největší koncentrací návštěvníků**. U některých přírodních památek dochází k dopadům na přírodní prostředí – u vrcholu Piz Mundau chybí vybudovaná stezka, návštěvníci chodí po předešlé vyšlapané trase, což má **vliv na erozi zemského povrchu**. Wasserfälle am Lag da Pigniu je přehradní hráz využívána k horolezecké činnosti, proto do oblasti láká aktivní, nadšené sportovce, díky tomu zde dochází k **antropogenní erozi**.

Značení tras a zejména kvalitně zpracované brožury a webové **stránky informačního centra Surselva Tourismus AG** byly vhodným pomocníkem při plánování a zajištění výletu. Odpočívadla se studnami s pramenitou vodou, informační tabule o místní fauně a flóře, historie místa, volně se pohybující dobytek, ovce, kozy a kozorohové volně na loukách a horských vrších evokují v návštěvníkovi **pocit odpovědnosti k dané lokalitě**.

Dalším velkým předpokladem udržitelného CR je **rozvinutá a široce dostupná hromadná doprava** zajišťovaná Postautem, SBB a lokálními automobily.

Znamení techniky ve třídění odpadu, čisté vodní nádrže, jezera, toky a celková čistota oblasti je výsledkem **spolupráce místních obcí**.

Dotazníkové šetření zjistilo, že oblast Surselva je navštěvovaná zejména z důvodu krásné, **rozmanité přírody a klidné atmosféry, velkým zastoupením přírodních stanovišť**, které vedou k zájmu o pěší a cykloturistiku a možnosti **rozsáhlých lyžařských areálů** (podrobněji podkapitola 4.7.1. – dotazníkové šetření spokojenosti návštěvníků v oblasti Surselva). Tento faktor ovlivňuje návštěvnost oblasti, která se každou sezónou mění. V posledních letech má nepatrný vzrůstající směr, zároveň je ale unikátní, že oblast Surselva má poměrně stejné zastoupení návštěvníků v zimní a letní sezóně (viz. kapitola 4.5. – Cestovní ruch v oblasti Surselva). Návštěvníci mají **tendenci se do oblasti vracet** a doporučovat oblast svým známým. Své pobyty uskutečňovali zejména s rodinou nebo manželem / přítelem na dobu kratší než jeden týden. Návštěvníci po dobu svého pobytu **využili většinou lokální dopravu** – Postauta nebo pěší a cykloturistiku.

Nejvíce byly navštěvované přírodní památky **Rheinschlucht, Wasserfälle am Lag da Pigniu, Piz Mundau a Hochtal Val Frisal**. Drtivá většina návštěvníků využila možnost přírodních odpočívadel s pramenitou vodou.

Z nehmotného dědictví oblasti Surselva zaujal nejvíce pozornost **rétorománský jazyk a tradiční lovení zvěře tzv. „Jagd“**. Pozornost si také vyžádala tradice **Alpabzug. Tradiční pokrmy** ochutnal téměř každý, kdo oblast navštívil. Zbylé tradiční zvyky jsou slaveny v rámci místního etnika.

Návštěvníkům v oblasti téměř nic nechybělo. Nicméně jako jeden z nedostatků někteří vnímají horší značení turistických cest, **např. v chráněných úsecích byla horší viditelnost značek a chyběly odpadkové koše**. Ty se převážně nacházejí pouze ve vesnicích nebo na odpočívacích stanicích. Velmi kladně hodnotili rozvinutou infrastrukturu, pohostinnost místních obyvatel a nabídku kvalitního servisu a služeb – dostatečné množství lokálních produktů.

Řízené a polořízené rozhovory s aktéry CR potvrdily, že oblast Surselva má pevné základy v rozvoji udržitelného CR (viz. podkapitola 4.7.2.).

Hlavní strategický faktor oblasti je **řeka Rýn a nespočet přírodních a kulturních atraktivit**. Fungující **spolupráce v rámci destinačního managementu** pomáhá vyvíjet CR udržitelným způsobem.

Vznikají i nové projekty na ochranu životního prostředí – **Klima Toolbox Surselva** a místních ekosystémů a vodních toků – **Wasserschutz**. Vyvolání v návštěvníkovi určitou **odpovědnost k přírodním zdrojům a k místnímu ekosystému** si klade za cíl místní turistická organizace Surselva Tourismus AG.

Monitoring oblasti Surselva vyplývá z **pilotního programu „Anpassung an den Klimawandel“** a celkový stav turistických cest a koncentraci návštěvníků u přírodních památek eviduje **monitorovací systém Schweiz Mobil** viz. (4.7.2. – výzkumná otázka č. 5)

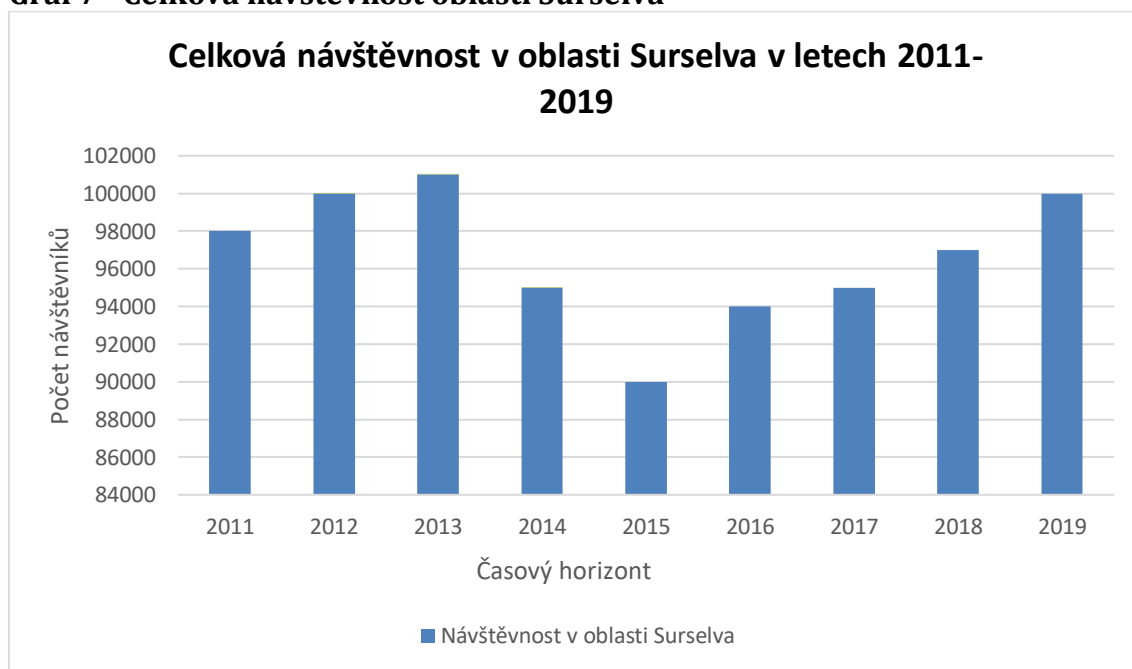
Propojení lyžařských středisek v oblasti Andiaast – Brigels a Obersaxen – Val Lumnezia a vznik prvního **lyžařského střediska jménem Tenna**, který je poháněn sluneční energií, dává široký základ v rozvoji udržitelného CR. **Spolupráce a propojení místní infrastruktury** mezi oblastmi zase podporuje rozvoj CR z hlediska dlouhodobého. Aktéři **doporučují v budoucnosti větší rozvoj agroturistiky** v oblasti Surselva, protože má pro tuto činnost vhodné předpoklady.

Aktéři si velice váží, že většina jejich **tradic** (Alphorn, Jagd, Troccas, Chaladamarz, rétorománský jazyk, náboženské zvyklosti) jsou **dodržovány v rámci místního etnika**. Shodují se, že tento způsob dochování tradic ovlivněn jejich lokalitou, ve větších městech jsou téměř všechny tradice zaniklé nebo nepřírozeně zobrazovány. Bohužel tradice **Alpabzug** se stává v posledních letech v oblasti Surselva komerční záležitostí.

Prodej tzv. „srdcem“ služeb a místně zpracovaných produktů a využití místních dodavatelů mezi hotelovými řetězci je také základ udržitelného CR a návratnosti klientely. Návštěvníci se mohou do oblasti vracet také z důvodu navštívení přírodních a kulturních památek, které při poslední návštěvě nestihli.

Grafické znázornění návštěvnosti v letech 2011–2019 zobrazuje, že klientela v posledních letech stále roste.

Graf 7 - Celková návštěvnost oblasti Surselva

Zdroj: Bundesamt für Statistik (2020)

6 Závěry a doporučení

Závěrem lze souhlasit, že Švýcarsko je jedna ze zemí světa, která se o své klenoty pečlivě stará, což vystihuje známé heslo: „Příroda jako z pohádky, systém fungující jako hodinky, důraz na ochranu vlastního přírodního a kulturního dědictví a zejména osobní přátelský přístup, klidná povaha a preciznost charakterizuje každého rodilého Švýcara.

Kanton GR, který se rozkládá v jihovýchodní části Švýcarska, nabízí svým návštěvníkům široké zastoupení přírodních a kulturních atraktivit. Každý návštěvník zde najde aktivitu, která je pro něj nejatraktivnější.

Oblast Surselva, která byla vybrána ke sledování udržitelnosti CR, má bohaté lokalizační předpoklady na rozvoj CR. Zejména řeka Rýn láká svou soutěskou nejvíce návštěvníky, a proto je oblast označována za nejkrásnější část kantonu GR. Dalšími oblíbenými přírodními památkami jsou Hochtal Val Frisal v Breil/Brigels, Wasserfälle am Lag da Pigniu poblíž vesničky Andiastr, Piz Mundau rozkládající se v regionu Obersaxen Mundaun nebo nově vzniklá památka jako Hängenbrücke Val da Tersnaus v regionu Val Lumnezia. V oblasti se rozkládá přírodní park Beverin, který je zachován v původní kráse.

Tato lokalita se nepyšní pouze přírodními atraktivitami, ale nabízí i kulturní dědictví, místní zvyky a tradiční pokrmy. Každá část oblasti Surselva nabízí zajímavé kulturní památky z hlediska architektury a umění. Celý region Surselva je lemován zemědělskými staveními, náboženskými budovami, rodinnými domky, které jsou staré tisíce let a místními hotely. Velmi unikátní je způsob jejich architektonického zpracování. Všechny zmíněné objekty jsou postaveny ze dvou stavebních materiálů, dřeva a kamene. Proto i místní hotely, které byly postaveny v minulosti, se snaží přizpůsobit těmto podmínkám a nechtějí svým působením narušovat krajinu. Tradiční zvyky (Alphorn, Jagd, Troccas, Chalandamarz, rétorománský jazyk, náboženské zvyklosti) jsou záměrně dodržovány v rámci místního etnika. Pouze některé tradice jako Alpabzug a tradiční pokrmy (Capuns, Maluns, Bizochels, Nusstorte, Wildgerichte) jsou ve velké míře navštěvovány i lidmi, kteří v oblasti nežijí.

Hlavní pohnutkou bylo znázornit horskou oblast Surselva ležící v kantonu GR jako modelový příklad destinace se zřetelem kladoucím na dlouhodobý udržitelný CR.

V teoretické části byly představeny hlavní programy a principy udržitelného rozvoje, který se poté aplikoval na zemi Švýcarsko. Ta má své kořeny udržitelnosti zakotvené přímo ve federální ústavě. Dále byl blíže vymezen Federální úřad pro územní rozvoj s názvem ARE a indikátorové systémy – Monitoring Nachhaltigen Entwicklungen s označením MONET, indikátory udržitelného rozvoje na kantonální a lokální úrovni s názvem CERCLE.

Poté byl blíže představen management udržitelnosti CR a jeho možné dopady na přírodní a sociokulturní sféru. Blíže byly objasněny principy udržitelného CR. Tento přístup se aplikoval na švýcarské horské oblasti, kde byly popsány počátky cestovního ruchu a jeho následný rozvoj, dopady cestovního ruchu na horské oblasti a případná regulace CR formou spolupráce. Závěr teoretické části zobrazil hlavní příklady dobré praxe CR a důležité gastronomické a turistické certifikace.

Daný teoretický rámec byl následně aplikován v praktické části práce, kde bylo zkoumáno, jestli se oblast Surselva v kantonu GR zaměřuje na udržitelný CR z dlouhodobého hlediska. Vzhledem k rozsáhlé náplni práce a získaných poznatků byly dané příklady udržitelného CR zpracovány námětově a nebylo možné obsáhnout veškerou problematiku. Zároveň nebylo možné zkrátit práci na menší počet stran, protože by dle autorky ztratila důležité informace a poznatky.

Cílem práce bylo analyzovat celkovou udržitelnost ve Švýcarsku a zároveň zmapovat a zdokumentovat udržitelnost CR v oblasti Surselva kantonu GR. Autorka pomocí metody zúčastněného pozorování a fotodokumentací dokázala zachytit stav přírodních stanovišť a památek, zjistila, jakým způsobem se dochovávají tradiční zvyky. Zmapovala regulace, které se obecně musejí dodržovat a zhodnotila pozitivní chování místních obyvatel a podnikatelů v CR. Pomocí dotazníkového šetření spokojenosti návštěvníků v oblasti Surselva a následnými rozhovory s návštěvníky bylo možné obdržet cenné informace a pohnutky upřesňující, proč se klienti do oblasti vracejí.

Řízenými a polořízenými rozhovory s aktéry CR v oblasti Surselva bylo možné získat důležitá fakta o dalším rozvoji udržitelného CR. Zároveň bylo zjištěno, že i takto rozvinutá oblast má stále co zlepšovat.

Výzkumem bylo zjištěno, že CR v oblasti Surselva má vhodné základy k rozvoji udržitelného CR dlouhodobým způsobem. Rozvinutá spolupráce mezi obcemi, městy, kantony a aktéry CR tvoří hlavní stavební kámen k odpovědnému CR. Zajištění široce dostupné hromadné a lokální dopravy a správných pravidel, které podněcují odpovědné chování v přírodě, vzniká velký základ udržitelného CR.

V posledních letech bylo vytvořeno velké množství programů a regulací, které zvyšují udržitelnost CR nebo napomáhají k regulování návštěvníků na daných místech. Rozhovory s aktéry CR prokázaly, že oblast se snaží o dlouhodobý udržitelný CR, které lze aplikovat na příkladech různých projektů – solární vlek Tenna, Bio hotely – UCLIVA ve vesnici Waltensburg, Casa Reviva ve vesnici Andiastr, hotel Steinbock v regionu Vals, programy Baumpatenschaften a San Gottardo 2020, které informují návštěvníky o chování v přírodě a lesních ekosystémech....

Hlavním doporučením pro oblast Surselva je zaměřit se na větší rozvoj agroturistiky. Oblast Surselva je přímo stvořená pro tuto formu CR, nachází se zde velké množství rodinných farem a zemědělských podniků. Marketingová organizace Surselva by se mohla více orientovat na propagaci a rozšíření nabídky CR v této oblasti.

Dalším doporučením pro Marketingovou organizaci (Surselva Tourismus AG) je zaměření na propagaci zimních středisek v oblasti Surselva – zejména lyžařského střediska Tenna. Pro aktéry CR má tato forma široký finanční potenciál a rozprostření návštěvníků po všech dostupných lyžařských areálech pomůže komplexně ke snižování koncentrace přetížených lyžařských center v kantonu GR. Organizace Surselva Tourismus by mohla lépe propagovat a začlenit do nabídky CR také neznámé přírodní památky – Hängenbrücke Val da Tersnaus, Greine Hochebene nebo Polenweg Trun – Ilanz. Tento aspekt také pomůže k lepšímu rozprostření návštěvníků v oblasti.

Pro majitele a podnikatele hotelových zařízení by větší integrovaná spolupráce mohlo pomoci rozšířit klientelu a tržby. Příkladem mohou být vytvořené turistické programy pro hosty. Zájemce přespí jednu noc např. v ubytovacím zařízení

v Andiastu, odkud pomocí předem naplánované trasy dorazí do vesnice Breil/Brigels, kde bude předem připraven oběd v kvalitní oceňované restauraci, aby měl návštěvník i gastronomický zážitek. Poté bude pokračovat k přírodní atraktivitě Hochtal Val Frisal, kde by bylo možné strávit další dva dny v připraveném ubytování v místním přírodním stavení, takže by se rozvíjela i forma agroturistiky. Program by se mohl nazývat – Kulinarische und abenteuerliche Expedition.

7 Seznam zdrojů

- [1] Agrotourismus Graubünden. *Agrotourismus Graubünden* [online]. Cazis: Somedia Production, c2019 [cit. 2020-03-31]. Dostupné z: <http://www.agrotourismus-gr.ch/home.html>
- [2] Alpenkonvention. *Alpconv* [online]. Innsbruck: CLOUD, c2019 [cit. 2020-03-31]. Dostupné z: <https://www.alpconv.org/de/startseite/>
- [3] Alpen.Leben. *CIPRA leben in den Alpen* [online]. Liechtenstein: Internationale Alpenschutzkommission CIPRA, 2016 [cit. 2020-03-22]. Dostupné z: <https://www.cipra.org/de/cipra/oesterreich/alpen-leben>
- [4] Alpenschutz. *Kontakt Mountain Wilderness Schweiz* [online]. Bern: Wordpress, [2005] [cit. 2020-03-23]. Dostupné z: <https://mountainwilderness.ch/alpenschutz/>
- [5] AMMANN, Kathrin. Baden verboten – das war einmal! *SWI swissinfo.ch* [online]. Bern: german(at)swissinfo, c2019, 30.06.2017 [cit. 2020-03-31]. Dostupné z: https://www.swissinfo.ch/ger/politik/schweizer-abwasserreinigung_baden-verboten-das-war-einmal/43242984
- [6] Best Practice: Nachhaltige Entwicklung im Schweizer Tourismus. *Schweizer Tourismus-Verband* [online]. Bern: Schnyder & Schnyder, c2019 [cit. 2020-03-31]. Dostupné z: <https://www.stv-fst.ch/de/tourismus-politik-interessensvertretung/nachhaltigkeit/best-practice-beispiele>
- [7] BLAŽKOVÁ, Milena. Graubünden: Malé Švýcarsko v kostce. In: *SWISSmag* [online]. Praha [cit. 2020-03-31]. Dostupné z: <http://www.unesco-mediain.cz/images/reportaz-graubunden.pdf>
- [8] Caumasee – geschichte. *Caumesee Flims* [online]. Laax: Mountain Vision, c2019 [cit. 2020-03-31]. Dostupné z: <https://www.caumasee.ch/geschichte/>
- [9] Cíle udržitelného rozvoje (SDGs). *United Nations* [online]. Praha: UNIC, c2019 [cit. 2020-03-31]. Dostupné z: <https://www.osn.cz/osn/hlavni-temata/sdgs/>
- [10] DESTINAČNÍ MANAGEMENT A VYTVÁŘENÍ PRODUKTŮ V CESTOVNÍM RUCHU: CESTOVNÍ RUCH, UDRŽITELNÝ ROZVOJ A ŽIVOTNÍ PROSTŘEDÍ [online]. Praha, 2006 [cit. 2020-03-31]. Dostupné z: http://www.mmr.cz/getmedia/cc80193b-e4e8-4694-8a65-728df70a5fd8/GetFile14_2.pdf

- [11] Die Natur sagt danke. *Schweizerische Bundesbahnen SBB* [online]. Bern: SBB, c2004-2010 [cit. 2020-03-23]. Dostupné z: <https://www.sbb.ch/de/geschaeftskunden/ihr-vorteil/oekologisch-reisen.html>
- [12] Entsorgung Surselva. *Regiun Surselva* [online]. Ilanz: Somedia Production, c2019 [cit. 2020-03-31]. Dostupné z: <http://www.regiun-surselva.ch/de/entsorgung/info/>
- [13] Fahrplanverfahren. *Standeskanzlei Graubünden* [online]. Chur: seven49.net, c2019 [cit. 2020-03-31]. Dostupné z: <https://www.gr.ch/DE/institutionen/verwaltung/bvfd/aev/oev/verfahren/Seiten/default.aspx>
- [14] Geografie kantonu Grabünden. *Graubünden Ferien* [online]. Chur: Namics, 2012 [cit. 2020-03-26]. Dostupné z: <https://www.graubuenden.ch:8443/de/service/geografie>
- [15] Getz, D. Tourism Planning and Destination Life Cycle. *Annals of Tourism Research*, 19, č. 4, Elsevier Science, Orlando, 1992 s. 768
- [16] Goruma ©. *Goruma ©* [online]. Berlín: Ramm, 2018 [cit. 2020-03-22]. Dostupné z: www.goruma.de.
- [17] Graubünden – Route. *Stiftung SchweizMobil* [online]. Bern: Deeplinks, c2019 [cit. 2020-03-31]. Dostupné z: <https://www.schweizmobil.ch/de/veloland/route/etappe-0887.html>
- [18] Graubünden Ferien. *Standeskanzlei Graubünden* [online]. Chur: seven49, c2019 [cit. 2020-03-31]. Dostupné z: https://www.gr.ch/DE/institutionen/verwaltung/dvs/awt/tourismus/Tourismus/Seiten/Graubunden_Ferien.aspx
- [19] Graubüden. *Switzerland Tourism* [online]. Česká republika: STNet, c2019 [cit. 2020-03-31]. Dostupné z: <https://mojesvycarsko.com/clanek/189-graubunden-vitejte-allegra-willkommen>
- [20] Gütesiegel für Tourismusbetriebe. *Das Qualitätsprogramm Graubünden* [online]. Chur: SECO, 2015 [cit. 2020-03-23]. Dostupné z: <https://www.qualitaet-gr.ch/sites/index.php?PID=17-31>
- [21] HÁK, Tomáš, Svatava JANOUŠKOVÁ a Bedřich MOLDAN. *Analýza přístupů municipalit k plánování a hodnocení udržitelného rozvoje* [online]. Praha, 2016 [cit. 2020-03-31]. Dostupné z: <https://www.vlada.cz/assets/ppov/udrzitelny->

rozvoj/vybory-rvur/Priloha-c--4-k-zapisu-z-12--zasedani-Vyboru-pro-udrzitelne-municipality-.pdf

- [22] Hochtal Val Frisal. *Switzerland Tourism* [online]. Londýn: MySwitzerland, c2019 [cit. 2020-03-31]. Dostupné z: <https://www.myswitzerland.com/en-gb/experiences/route/hochtal-val-frisal/>
- [23] Chalandamarz. *Die lebendigen Traditionen der Schweiz* [online]. Graubünden: Seitenbau, 2017 [cit. 2020-03-27]. Dostupné z: <http://www.lebendige-traditionen.ch/traditionen/00088/index.html?lang=de>
- [24] CHARTERS, Tony a Elizabeth SAXON. *Tourism and Mountains: A Practical Guide to Managing the Environmental and Social Impacts of Mountain Tours* [online]. France: UNEP DTIE, 2007 [cit. 2020-03-22]. ISBN 978-92-807-2831-6. Dostupné z: <http://www.unep.fr/shared/publications/pdf/DTIx0957xPA-MountainsEN.pdf>
- [25] KET. Ledovce postupně mizí z Alp. In: *Česká televize* [online]. Praha: ČT24, BBC, 2018, 25.8. [cit. 2020-03-22]. Dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/veda/2575789-ledovce-postupne-mizi-z-alp-svycari-proces-brzdi-specialni-bilou-plachtou>
- [26] KLOSTER CLAUSTRA. *Ilanzzer Dominikanerinnen* [online]. Ilanz: Mirabit, c2019 [cit. 2020-03-27]. Dostupné z: <https://www.klosterilanz.ch/de/>
- [27] Ledovce postupně mizí z Alp. *Česká televize* [online]. Praha: ČT24, BBC, 2018, 25.8. [cit. 2020-03-22]. Dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/veda/2575789-ledovce-postupne-mizi-z-alp-svycari-proces-brzdi-specialni-bilou-plachtou>
- [28] MATUROVÁ, Michaela, Barbara STEINZOVÁ a Monika KLEMŠOVÁ. *INF O R M A C E: Plán zlepšování místní Agendy 21 na rok 2019* [online]. Liberec, 2019 [cit. 2020-03-31]. Dostupné z: <https://podklady.liberec.cz/download.files.php?url=2019%2F2019-09-05+ZM+7%2FDle+bod%C5%AF%2F203+PI%C3%A1n+zlep%C5%A1ov%C3%A1n%C3%AD+m%C3%ADstn%C3%AD+Agendy+21+na+rok+2019.pdf&ref=zastupitelstvo>
- [29] MICHAEL, Adrian. Denkmalschutz Kropfenstein. *Denkmalpflege-schweiz.ch* [online]. Luzern: Agentur belmedia, c2019, 16.04.2015 [cit. 2020-03-27]. Dostupné z: <https://denkmalpflege-schweiz.ch/2015/04/16/denkmalschutz-auf-dem-munt-sogn-gieri-burgruine-joergenber-und-richtstaette/>
- [30] Nachhaltig unterwegs. *PostAuto* [online]. Bern: UID, c2019 [cit. 2020-03-23]. Dostupné z: <https://www.postauto.ch/de/alternative-antriebe>

- [31]NASS, Gerrit. Getting a Lift from the Sun. *SMA Solar Technology AG* [online]. Germany: SUNNY, 2012, 27.12.2012 [cit. 2020-03-23]. Dostupné z: <https://www.sma-sunny.com/en/getting-a-lift-from-the-sun/>
- [32]Naturpark Beverin. *Swiss Parks Network* [online]. Bern: FOEN, c20 [cit. 2020-03-31]. Dostupné z: https://www.parks.swiss/en/the_swiss_parks/parkportraits/beverin_nature_park.php
- [33]PALATKOVÁ, Monika. Mezinárodní cestovní ruch: analýza pozice turismu ve světové ekonomice, význam turismu v mezinárodních ekonomických vztazích, evropská integrace a mezinárodní turismus. Praha: Grada, 2011. ISBN 978-80-247-3750-8.
- [34]PÁSKOVÁ, Martina. Udržitelnost cestovního ruchu. 3. vyd., přeprac. Hradec Králové: Gaudeamus, 2014. ISBN 978-80-7435-329-1.
- [35]Patočková, K. (2017): archiv vlastních fotografií ze Švýcarska
- [36]Patočková, K. (2018): archiv vlastních fotografií ze Švýcarska
- [37]Patočková, K. (2019): archiv vlastních fotografií ze Švýcarska
- [38]Pflanzenschutz. *Standeskanzlei Graubünden* [online]. Chur: seven49.net, c2019 [cit. 2020-03-31]. Dostupné z: <https://www.gr.ch/DE/institutionen/verwaltung/ekud/anu/projekte/naturundlandschaft/artenschutz/pflanzenschutz/Seiten/default.aspx>
- [39]PEDERSEN, A. Managing Tourism at World Heritage Sites: a practical Manual for World Heritage Site Managers. *UNESCO World Heritage Centre* [online]. 2002 [cit. 2020-04-16]. Dostupné z: <http://whc.unesco.org/en/series/1>
- [40]PRAŽANOVÁ, Markéta. První lyžařský vlek na solární pohon. *Docplayer* [online]. Frankfurt nad Mohanem: ESB magazin, c2019, 25.09 2015 [cit. 2020-03-23]. Dostupné z: <https://docplayer.cz/16146601-Prvni-lyzarsky-vlek-na-solarni-pohon-uspesne-funguje-jiz-pet-let-argumenty-pro-uspory-energii-v-nakupnich-centrech-tema-pocitame-s-vodou.html>
- [41]SOVAŘOVÁ, Daniela. *Komparace systému ochrany přírody a krajiny ve Švýcarsku a České republice, se zaměřením na zvláštní územní ochranu* [online]. Praha: Creative Commons, 2015 [cit. 2020-03-31]. ISBN 978-80-01-05655-4. ISSN 2336-7687.

- [42] Statistik & Register. *Standeskanzlei Graubünden* [online]. Chur: seven49.net, c2019 [cit. 2020-03-31]. Dostupné z: <https://www.gr.ch/DE/institutionen/verwaltung/dvs/awt/statistik/Seiten/default.aspx>
- [43] SURSELVA. *Surselva Tourismus AG* [online]. Ilanz: eZ publish, C2019 [cit. 2020-03-27]. Dostupné z: <https://www.surselva.info/>
- [44] Sustainable development in Switzerland: a guide [online]. 2. dopl. vyd. Chur: Interdepartmental Sustainable Development Committee (ISDC) c/o Federal Office for Spatial Development (ARE) Sustainable Development Section, 2012 [cit. 2020-03-21]. Dostupné z: <https://www.are.admin.ch/are/de/home/medien-und-publikationen/publikationen/nachhaltige-entwicklung/nachhaltige-entwicklung-in-der-schweiz-ein-wegweiser.html>
- [45] ŠEBELOVÁ, Kateřina a Filip ISLER. Retorománština – jazyk a kultura na vyměření? *The epoch times* [online]. Česká republika: EpochMedia, c2019, 21.04.2008 [cit. 2020-03-27]. Dostupné z: <https://www.epochtimes.cz/200804214976/Retoromanstina-jazyk-a-kultura-na-vymreni.html>
- [46] ŠTYRSKÝ, Jiří. Geografie cestovního ruchu. Hradec Králové: Gaudeamus, 2015. ISBN 978-80-7435-539-4.
- [47] Tourism today. *SWI swissinfo.ch* [online]. Chur: SRG SSR, 2017, 6.června [cit. 2020-03-22]. Dostupné z: <https://www.swissinfo.ch/>
- [48] Třebický, V. Ekologická stopa. Nepublikovaný příspěvek přednesený v rámci mezinárodního kurzu TOPAS „Sustainable Tourism and Visitors Management in Protected Areas“. Haute Ecole Valaisanne, Správa CHKO. Špindlerův Mlýn 18. – 22.11.2002
- [49] UEUAPHOTO. Alpine Ibex – Stockfoto. In: *IStockphoto LP* [online]. Canada: iStock, c2019, 21.10.2015 [cit. 2020-03-23]. Dostupné z: <https://www.istockphoto.com/de/foto/alpine-ibex-gm493221588-76134281>
- [50] Wandern. *Wanderwege Graubünden* [online]. Chur: GraubündnerKantonalbank, c2019 [cit. 2020-03-31]. Dostupné z: <https://www.xn--wanderwege-graubunden-4ec.ch/de/wandern>
- [51] What we want. *Alliance in the Alps* [online]. Deutschland: Allianz in den Alpen, 2017 [cit. 2020-03-22]. Dostupné z: <https://alpenallianz.org/en/about-us/what-we-want>

- [52] Welt-atlas.de. *Karte von Graubünden*, [online]. Hamburg: Geoflags, c2019 [cit. 2020-03-27]. Dostupné z: https://www.welt-atlas.de/karte_von_graub%C3%BCnden_kanton_1-820
- [53] WERNER, Carigiet a SURVITG. *Alpabzug. Issuu Inc collects* [online]. USA: Issuu, c2019, 2011 [cit. 2020-03-31]. Dostupné z: https://issuu.com/surselva/docs/broschuere_sendas_historicas_gzd
- [54] ZELENKA, Josef, TĚŠITEL, Jan, PÁSKOVÁ, Martina, KUŠOVÁ, Drahomíra, Udržitelný cestovní ruch: management cestovního ruchu v chráněných územích. Hradec Králové: Gaudeamus, 2013. Recenzované monografie. ISBN 978-80-7435-244-7.
- [55] ZELENKA, Josef a Martina PÁSKOVÁ. Výkladový slovník cestovního ruchu. Kompletně přeprac. a dopl. 2. vyd. Praha: Linde Praha, 2012. ISBN 978-80-7201-880-2.

8 Přílohy

Příloha 1 – Seznam použitých zkratk.....	1
Příloha 2 – Cíle udržitelného rozvoje	2
Příloha 3 – Vlivy cestovního ruchu na životní prostředí.....	3
Příloha 4 – vlivy cestovního ruchu na sociokulturní prostředí.....	5
Příloha 5 – Turistické atraktivity kantonu GR.....	7
Příloha 6 – Dotazník spokojenosti návštěvníků v oblasti Surselva – verze Český jazyk.....	11
Příloha 7 – Dotazník spokojenosti návštěvníků v oblasti Surselva – Německá verze	17

Příloha 1 – Seznam použitých zkratk

ARE	Federální úřad pro územní rozvoj
BWA	Bündner Wanderwege
CERCLE	Indikátory udržitelného rozvoje
CR	Cestovní ruch
ČR	Česká republika
DMC	Destinační management
DMO	Organizace destinačního managementu
EUSALP	Akční skupina 6
FOAG	Federální úřad pro zemědělství
FOEN	Federální úřad pro životní prostředí
FOPH	Federální úřad pro veřejné zdraví
FSO	Federální statistický úřad
GR	Graubünden
CHÚ	Chráněné území
ISDC	Swiss Institute of Comparative Law
ITG	Interessengemeinschaft Tourismus Graubünden
LAC	Limits to Acceptable Change
MA21	Místní Agenda 21
MONET	Monitoring Nachhaltigen Entwicklung
OSN	Organizace spojených národů
SBB	Schweizerische Bundesbahnen
SC	Agentura pro rozvoj a spolupráci
SDC	Švýcarská agentura pro rozvoj a spolupráci
UNWTO	Nations World Tourism Organization

Příloha 2 – Cíle udržitelného rozvoje

Cíle udržitelného rozvoje dle Agendy 2030	
1.	Vymýtit chudobu ve všech jejích formách všude na světě.
2.	Vymýtit hlad, dosáhnout potravinové bezpečnosti a zlepšení výživy, prosazovat udržitelné zemědělství.
3.	Zajistit zdravý život a zvyšovat jeho kvalitu pro všechny obyvatele.
4.	Zajistit rovný přístup k inkluzivnímu a kvalitnímu vzdělání a podporovat celoživotní vzdělání pro všechny.
5.	Dosáhnout genderové rovnosti a posílit postavení všech žen a dívek.
6.	Zajistit všem dostupnost vody, sanitačních zařízení a udržitelné hospodaření s nimi.
7.	Zajistit přístup k cenově dostupným, udržitelným a moderním zdrojům energie pro všechny.
8.	Podporovat trvalý a udržitelný hospodářský růst, plnou a produktivní zaměstnanost a důstojnou práci pro všechny.
9.	Vybudovat odolnou infrastrukturu, podporovat inkluzivní a udržitelnou industrializaci a inovace.
10.	Snížit nerovnost uvnitř zemí i mezi nimi.
11.	Vytvořit inkluzivní, bezpečná, odolná a udržitelná města a obce.
12.	Zajistit udržitelnou výrobu a spotřebu.
13.	Přijmout bezodkladná opatření na boj se změnou klimatu a zvládnání jejích dopadů.
14.	Chránit a udržitelně využívat oceány, moře a mořské zdroje pro zajištění udržitelného rozvoje.
15.	Chránit, obnovovat a podporovat udržitelné využívání suchozemských ekosystémů, udržitelně hospodařit s lesy, potírat rozšiřování pouští, zastavit a následně zvrátit degradaci půdy a zastavit úbytek biodiverzity.
16.	Podporovat mírové a inkluzivní společnosti pro udržitelný rozvoj, zajistit všem přístup ke spravedlnosti a vytvořit efektivní, odpovědné a inkluzivní instituce na všech úrovních.
17.	Oživit globální partnerství pro udržitelný rozvoj a posílit prostředky pro jeho uplatňování.

Zdroj: UNIC Praha (2019)

Příloha 3 – Vlivy cestovního ruchu na životní prostředí

Pásková (2014:54) specifikuje **emise** jako proces uvolňování látek nebo energií (pevných, kapalných, plyných, aerosolových), které svým působením znečišťují složky životního prostředí. Uvádí, že CR je přímým zdrojem emisí ve formě využívání silniční a letecké dopravy, nočního lyžování, provozování zábavných podniků nebo center.

Dále vysvětluje, že emise také nepřímo ovlivňují složky ŽP (spotřeba při výstavbě a provozu zařízení cestovního ruchu a provozu dopravních prostředků – elektrická energie, stavební a konstrukční materiál).

Mezi velmi závažné problémy řadí emise skleníkových plynů, které vytváří odpadní teplo a snižují odrazivost zemského povrchu, která souvisí s nežádoucí změnou celosvětového klimatu. Pásková (2014) blíže charakterizuje, že zejména nedostatečná regulační politika CR přispívá do určité míry ke vzniku nežádoucích smogových situací. Jako další příklady negativně působícího CR uvádí znečišťování povrchových a podzemních vod jak ze strany návštěvníka, tak i provozovatele zařízení CR. Dalším nežádoucím vlivem je zvýšená hladina hluku v přírodě.

Jiný vliv, který vzniká působením CR, se nazývá **eroze**, kterou Pásková (2014) popisuje jako proces narušování povrchu přírodnin v podobě odstraňování vrchní vrstvy půdy, povrchu hornin působením sněhu, větru, vody, ledovce a živých organismů. CR dle ní relativně přispívá k prohlubování, prošlapávání současných a nových cest v okolí kulturních a přírodních památek. Další formou antropogenní eroze, kterou uvádí, je horolezecká činnost, ta negativně působí na skalní útvary. Jako jeden z indikátorů při monitorování CR popisuje v pěší turistice (zejména jezdecký CR) míru sešlapu vegetačního krytu. Mezi další formu CR, která způsobuje erozi řadí vodáctví.

Dalším nežádoucím vlivem jsou aktivity návštěvníků a provozovatelů zařízení CR, které podle Páskové (2014) přispívají úmyslně či neúmyslně k šíření alochtonních druhů, které se v daném místě dříve nevyskytovaly a nyní jsou do lokality zavlečeny. Uvádí jeden z největších problémů, který představuje **zavlečení alochtonních druhů** do chráněných územích, jejichž významnou funkcí je právě ochrana původních ekosystémů. Jako hlavní možný důsledek popisuje, že může

docházet k poklesu druhové rozmanitosti, k vytlačení nebo úhynu druhů živočichů a rostlin.

CR, zejména určité aktivity návštěvníků, přispívají k poškozování přírodních a kulturních památek záměrně ve formě – grafitů, nápisy na skalních a jiných přírodních útvarech, poškozování nebo sběru vzácných živočišných či rostlinných druhů a zkamenělin (Pásková 2014).

Příloha 4 – vlivy cestovního ruchu na sociokulturní prostředí

Vlivy CR na sociokulturní prostředí se zpravidla identifikují podle Páskové (2014) velmi obtížně z důvodu těžce měřitelné problematiky a monitorování spojené s menší medializací. Uvádí, že nežádoucí vlivy CR na přírodní a sociální prostředí a zejména nevíтанý vliv návštěvníků na hostitelskou komunitu se nazývá efekt turistické pasti, který vysvětluje jako zahrnutí kongesci veřejných prostor a komunikací, stres místních obyvatel z nadměrného počtu návštěvníků, fyzické znečištění životního prostředí a akulturaci.

Mezi sociální efekty řadí prioritně **demonstrační efekt**, který přiřazuje k formě akulturace úzce spojenou s tzv. efektem módnosti, ten se projevuje všeobecně sdíleným zájmem o danou destinaci jak ze strany návštěvníků, tak i investorů.

Další efekt jmenuje **dualizaci společnosti**, což představuje proces, kdy se společnost rozděluje na dvě odlišné socioekonomické třídy – na chudé a bohaté.

Z tohoto důvodu často dochází dle Páskové (2014:66) k **marginalizaci obyvatel**, „*kteřá je označována za proces vytlačování místních obyvatel z prestižních částí sídel nebo z ekonomických či sociálních pozic na poslední místa v rámci místní územní a ekonomické politiky*“.

Turistickou iritaci označují Pásková a Zelenka (2002:296) za proces vývoje vztahu místních obyvatel k CR. Tvrdí, že se jedná o negativní vývoj vztahu místních obyvatel k návštěvníkům destinace. Jmenují hlavní ukazatel, který měří míru tzv. „nevraživosti“ místních obyvatel, který označují jako „Doxeyho iritační index“. Vysvětlují, že daný index se skládá ze čtyř měřítek postojů těchto obyvatel – euforie, apatie, znechucení a antagonismus. Pásková (2014:67) problematiku shrnula následovně „*iritační index vystihuje vývoj vnímání vlivu CR na kvalitu života místních obyvatel, a proto je významným indikátorem pro naplňování míry sociokulturně únosné kapacity*“.

Dále specifikuje etnické pojmy, které úzce souvisí s vlivy na sociokulturní prostředí, řadí sem **etnocidu**, kterou označuje za proces vyhlazování prvků typických pro místních etnikum a jako výsledek globalizace je často spojována s uspokojením potřeb zahraničních návštěvníků na úkor místních obyvatel. **Xenofobii** vysvětluje jako strach a obavu z cizinců, jiných ras či neznámých míst. Pásková (2014:68) uvádí, že CR přispívá k překonávání xenofobie, na druhou stranu

zde vzniká nový problém spojený s vysokým rozdílem v životních úrovních návštěvníků a hostitelských komunit.

Kulturní efekty vyjadřuje jako souvislost s projevy v důsledku působení CR na obyvatelstvo. **Akultura** se dle ní vyznačuje změnou kultury a společnosti vlivem dlouhodobějšího či opakovatelného styku kulturně odlišných skupin. V aplikaci na CR vysvětluje, že se jedná o proces, kdy místní obyvatelé přijímají prvky „vyspělejší“ kultury návštěvníků, zatímco znaky jejich vlastního etnika jsou postupně vytlačeny. Zároveň podotýká, že akultura vyvolává i pozitivní dopady, a to ve formě zvyšování životní úrovně místního obyvatelstva. Mezi negativní dopady řadí snižování kulturní identity místního obyvatelstva nebo snižování atraktivity destinace pro návštěvníky.

Pojmem **inscenizace** se popisuje komerčně motivované předvádění tradic a obyčejů ve smyslu zaběhlých představ návštěvníků o kultuře daného etnika. Na základě tohoto důsledku uvádí, že v destinaci vzniknou dva odlišné světy, jeden je zinscenovaný pro návštěvníky a druhý je reálný svět rezidentů.

Jedna z typických forem inscenizace je dle Páskové (2014) folklorizace, kdy v rámci nabídky a zapůsobení na návštěvníka dochází v určité destinaci k umělému ožívání a nepřiměřenému zdůrazňování prvků lidové kultury. Jako příklady sděluje tanec v lidových krojích, lidové slavnosti, lidové obyčeje a zvyky, které jsou vytrženy z reálného života místní komunity.

Daná problematika úzce souvisí s **komerčializací zdrojů CR a komodifikací místních řemesel**, kdy jsou masově vyráběny někdy kýčovitě suvenýry a zejména příroda nejvíce trpí touto výrobou (Pásková, 2014).

V neposlední řadě uvádí, že míry dopadu CR na kulturní identitu mohou být žádoucí i nežádoucí, mohou dané etnikum posilnit nebo dokonce obnovit, ale zároveň také oslabit či zničit. Závěrem popisuje, že místní obyvatelé mohou též pocítit hrdost a úctu ke společnému dědictví, nebo naopak tyto předpoklady vyvolají netoleranci místního etnika k návštěvníkům.

Příloha 5 – Turistické atraktivity kantonu GR

Kanton GR nabízí široké množství turistických a kulturních atraktivit, proto svou rozmanitou lokalitou nabízí návštěvníkům široké využití. Z důvodu rozsáhlé nabídky služeb CR je znám jako jeden z velmi navštěvovaných kantonů Švýcarska. Kantonu GR má široké zastoupení alpských vršků, proto nadšenci zimních sportů naleznou zalíbení v horských oblastech – Arosa, Breil/Brigels, Davos Klosters, Disentis, Engadin – St. Moritz, Flims Laax, Obersaxen a další. Autorkou práce byla navštívena sjezdovka zmíněná na obrázku 24. Z hlediska vysoké nadmořské výšky byla celá sjezdovka pokryta přírodním sněhem a po rozhovoru s místními vlekaři bylo zjištěno, že sněhová děla se snaží využívat minimálně a pouze v krajních případech. Lyžařské středisko spojuje vesnice Andiastr – Waltensburg a Breil / Brigels, takže jejich logistika je velmi dobře propojená. Návštěvník má proto možnost lyžovat na nejvyšších vršcích regionu, zároveň ale může využít i nižší sedla, protože středisko je udržované ve všech částech.

Obrázek 24 – Lyžařské středisko Breil / Brigels

Zdroj: Patočková (2017)

Hlavní město Chur láká návštěvníky svou zajímavou historií, proto řadí se k nejstarším městem Švýcarska. Návštěvníci mohou prozkoumat centrum města přezdívané „Altstadt“, které je známé jako náměstí s kašnami a dlážděnými uličkami. Na návštěvníka zde padne klidná a pozitivní atmosféra, protože v tomhle městečku není stres na denním pořádku. Lidé jsou si navzájem nápomocní, přestože město

nabízí všechny důležité služby, obchody, úřady, hromadnou dopravu aj., vládne zde celkový klid. Ten, kdo se do města vydá, bude možná překvapen nepřítomností davů návštěvníků a s tím spojenou klidnou procházkou města. Kostel svatého Martina, který je uveden na obrázku 25, proslavil sám Martina Luthera, jak uvádí MySwitzerland.com (2019). Jmenují další zajímavou kulturní památkou klášter „Kloster“ St. Johann nacházející se v údolí Val Müstair. Klášter je dodnes obydlován benediktinkami. Řadí se mezi nejvýznamnější církevní stavby ve Švýcarsku, a proto byl roku 1983 zapsán seznam UNESCO.

Obrázek 25 – Kostel sv. Martina

Zdroj: Patočková (2017)

Pokud se návštěvník rozhodne spíše pro trávení svého volného času v přírodě, je město Chur ideální železniční spojnici. Mezi zajímavé vyhlídkové vlaky se řadí známá Bernina Express nebo panoramatický Glacier Express do Svatého Mořice. Blažková (2019) nejdříve přibližuje Berninu Express, která byla zapsána roku 2008 na seznam světového dědictví UNESCO. Uvádí, že trasa spojuje město Chur s italským městem Tiranem s délkou 144 km, během jízdy se projíždí 55 tunely a přeje se 196 mostů.

Dále popisuje panoramatický vlak Glacier Express, který dosahuje délky 291 kilometrů města Svatý Mořic a Zermatt. Návštěvníci si mohou užít jízdu mezi alpskými hřebeny.

Další místo, které stojí v okolí Flims v kantonu GR za návštěvu je jezero Caumasee Flims, které je označováno za nejkrásnější horské jezero ve Švýcarsku. Je obklopeno lesem a cyklistickými stezkami, proto je široce dostupné a oblíbené mezi turisty, jak dokazuje obrázek 26. Dle Caumasee (2019) horské jezero vzniklo před 10 000 lety, kdy došlo k největšímu alpskému sesuvu. Je uvedeno, že jezero se nachází 997 m. n. m. a průzračná voda pochází z krasových skal Flims. Město Flims je právem označováno za lázeňské město. V minulosti se jezero Caumasee proslavilo díky svým léčivým účinkům. Hosté přijížděli z různých koutů Švýcarska, aby zde léčili revmatismus a různá onemocnění na kůži a farmáři sváděli do jezera nemocný dobytek, protože věřili, že léčivá voda zvířatům pomůže a vyléčí je, jak uvádí deník Caumasee (2019).

Přírodní koupaliště je jako stvořené pro relaxaci a odpočinek, zároveň svou lokalitou vybízí i ke sportovním aktivitám.

Obrázek 26 - Jezero Caumasee Flims

Zdroj: Patočková (2018)

Poslední z vybraných památek je první a zároveň jediný Švýcarský národní park, který je řazen se svou celkovou rozlohou k největším přírodním oblastem ve Švýcarsku. MojeSvycarsko (2019) uvádí, že se park nachází v oblasti Unterengadin a je populární zejména kvůli svému bohatství fauny a flóry v téměř nedotčené přírodě. Popisují, že národní park byl založen v roce 1914 z důvodu snahy zachování jedinečné divočiny a přírody bez zásahu člověka. V parku je označeno 80 turistických stezek, z nichž nejdelší a nejhezčí trasa člověku zabere dva dny cesty. Národní park v roce 2014 oslavil své stoleté výročí. Zmíněná přírodní památka zatím nebyla autorkou práce navštívena, ale do budoucna se řadí na seznam jejích přání.

Příloha 6 – Dotazník spokojenosti návštěvníků v oblasti Surselva – verze Český jazyk

Dotazník spokojenosti návštěvníků v oblasti Surselva v kantonu Graubünden

Dotazník spokojenosti návštěvníků v oblasti Surselva v kantonu Graubünden

Dobrý den,

věnujte prosím několik minut svého času vyplnění následujícího dotazníku. Tento dotazník slouží k výzkumu spokojenosti návštěvníků v oblasti Surselva v kantonu Graubünden. Dotazník bude součástí mé bakalářské práce na téma Management udržitelnosti cestovního ruchu v horských oblastech v kantonu Graubünden. Proto Vás prosím o zodpovězení následujících otázek.

Předem děkuji za ochotu a Váš čas.

Karolína Patočková

1. Líbilo se Vám v oblasti Surselva v kantonu Graubünden?

Nápověda k otázce: *Vyberte jednu odpověď*

- ANO
 NE

2. Odkud pocházíte?

Nápověda k otázce: *(země, kanton Švýcarska)*

3. Byli jste v oblasti poprvé?

Nápověda k otázce: *Vyberte jednu odpověď*

- ANO
 NE

4. Jakému typu ubytování jste dali přednost ?

Nápověda k otázce: *Vyberte jednu odpověď*

- Rodinný hotel
- Apartmán
- Soukromí
- U známých
- Bez ubytování
- Jinde

5. S kým jsem cestoval / a ?

Nápověda k otázce: *Vyberte jednu odpověď*

- S manželem / manželkou
- S rodinou
- S partnerem / partnerkou
- S kamarády

6. Jak dlouhý byl Váš pobyt v oblasti?

Nápověda k otázce: *Vyberte jednu odpověď*

- Jednodenní návštěvník
- Týden
- Méně než týden
- Déle než týden

7. Jaké dopravní prostředky jste v oblasti využili ?

Nápověda k otázce: *Vyberte jednu odpověď*

- Osobní automobil
- Kombinace místní dopravy (vlak, Post auto) a chůze
- Kolo
- Motorku
- Jiné

8. Dodržovali jste místní pravidla a pohybovali jste se v oblasti pouze po vyznačených cestách ?

Nápověda k otázce: *Vyberte jednu odpověď*

- ANO
- NE

9. Jaké přírodní památky jste v horách navštívili ?

Nápověda k otázce: *Vyberte více možných odpovědí*

- Hochtal Val Frisal
- Wasserfälle am Lag da Pigniu
- Naturpark Beverin
- Rheinschlucht
- Piz Mundaun
- Hängebrücke Val da Tersnaus
- Žádné

10. Využili jste možnosti pitné vody z horských studní ?

Nápověda k otázce: *Vyberte jednu odpověď*

- ANO
- NE

11. Jaké místní tradice Vás v oblasti Surselva nejvíce zaujaly?

Nápověda k otázce: *Vyberte více možných odpovědí*

- Rétorománský jazyk
- Jagd / pokrmy ze zvěřiny
- Alphorn
- Alpabzug
- Troccas
- Žádné

12. Zanechaly ve Vás místní tradice pozitivní dopad?

Nápověda k otázce: *Vyberte jednu odpověď*

- ANO
- NE

13. Ochutnali jste alespoň jeden místní pokrm?

Nápověda k otázce: *Capuns, Maluns, Wildgerichte, Bizochels, Bündler Nusstorte*

- ANO A JAKÉ?
- NE

14. Co se Vám v oblasti nejvíce líbilo?

Nápověda k otázce: *Vyberte více možných odpovědí*

- Příroda a klidná atmosféra
- Hory, přírodní památky
- Lyžování
- Tradiční pokrmy
- Místní tradice
- Jiné

15. Co Vám v oblasti chybělo ?

Nápověda k otázce: *Vyberte více možných odpovědí*

- Nic
- Značení cest
- Ubytovací zařízení
- Odpadkové koše
- Odpočívadla na trasách
- Lokální produkty
- Jiné připomínky, napište.

12. Zanechaly ve Vás místní tradice pozitivní dopad?

Nápověda k otázce: *Vyberte jednu odpověď*

- ANO
- NE

13. Ochutnali jste alespoň jeden místní pokrm?

Nápověda k otázce: *Capuns, Maluns, Wildgerichte, Bizochels, Bündler Nusstorte*

- ANO A JAKÉ?
- NE

14. Co se Vám v oblasti nejvíce líbilo?

Nápověda k otázce: *Vyberte více možných odpovědí*

- Příroda a klidná atmosféra
- Hory, přírodní památky
- Lyžování
- Tradiční pokrmy
- Místní tradice
- Jiné

15. Co Vám v oblasti chybělo ?

Nápověda k otázce: *Vyberte více možných odpovědí*

- Nic
- Značení cest
- Úbytovací zařízení
- Odpadkové koše
- Odpočívadla na trasách
- Lokální produkty
- Jiné připomínky, napište.

16. Plánujete oblast znova navštívit ?

Nápověda k otázce: *Pokud ano, viz otázka č.17*

- ANO
- SPÍŠE NE

17. Doporučili by jste oblast svým známým ?

Nápověda k otázce: *Vyberte jednu odpověď*

- ANO
- NE

18. osobní údaje

Nápověda k otázce: *Jste:*

- Žena
- Muž

Příloha 7 – Dotazník spokojenosti návštěvníků v oblasti Surselva – Německá verze

Fragebogen von der Zufriedenheit der Besucher im Gebiet Surselva

Fragebogen von der Zufriedenheit der Besucher im Gebiet Surselva

Seien Sie so gut und widmen Sie, bitte ein paar Minuten zur Erfüllung folgender Fragen. Diese Anfrage dient zur Forschung Nachhaltigen Entwicklungen des Reiseverkehrs in den Berg Gebieten, besonders in Kanton Graubünden. Ich bitte Sie, zur Beantwortung folgender Fragen.

Vielen dank für Ihre Bereitwilligkeit und Ihre Zeit.

Karolína Patočková

1. Hat es Ihnen in Kanton Graubünden - Gebiet Surselva gefallen?

- Ja
 Nein

2. Woher kommen Sie?

Nápověda k otázce: von welchem Kanton oder Land?

3. Haben Sie dieses Gebiet zum ersten Mal besucht?

- Ja
 Nein

4. Welche Typ der Unterkunft haben Sie benutzt?

- Familienhotel
 Appartement
 Sommerwohnung
 bei Bekannten
 ohne Unterkunft (ein Tag Besuch)
 der andere Unterkunftstyp

5. Mit wem sind Sie angekommen ?

- mit Ehemann
- mit Familie
- mit Freund / Freundinnen
- mit Freunden

6. Wie lange hat Ihre Unterkunft in diesen Gebiet gedauert?

- 1 Tag
- Woche
- wenige als Woche
- längere als Woche

7. Welche Transportmöglichkeiten haben Sie benutzt?

- mit dem Auto
- Kombination Nahverkehr (Post, Auto, Zug) + zu Fuss
- mit dem Fahrrad
- Mit dem Motorrad
- sonstigen Verkehrsarten

8. Haben Sie die Regeln einhalten, haben Sie sich in den Bergen nur auf dem markierten Routen bewegt?

- Ja
- Nein
- Falls nein, warum?

9. Welche Natursehenswürdigkeiten haben Sie in den Bergen besucht?

Nápověda k otázce: *Wählen Sie mehrere Antworten aus.*

- Hochtal Val Frisal
- Wasserfälle am Lag da Pigniu
- Naturpark Beverin
- Rheinschlucht
- Piz Mundau
- Hängebrücke Val da Tersnaus
- keine

10. Haben Sie das Trinkwasser der öffentlichen Brunnen bei Ihrem Besuch ausgenutzt?

- Ja
- Nein

11. Welche Bräuche haben Sie im Surselva am meisten gelockt?

Nápověda k otázce: *Wählen Sie mehrere Antworten aus.*

- rätoromanische Sprache
- Jagd / Wildgerichte
- Alphorn
- Alpabzug
- Troccas
- keine

12. Haben die Bräuche eine positive Erlebnisse auf Sie belassen?

- Ja
- Nein

13. Haben Sie wenigsten ein traditionelles Gericht ausprobiert?

Nápověda k otázce: *Capuns, Maluns, Wildgerichte, Bizochels, Bündler Nusstorte ...*

- Ja und welche?
- Nein

14. Was hat Ihnen in Gebiet am meisten gefallen?

Nápověda k otázce: *Wählen Sie mehrere Antworten aus.*

- Natur und ruhige Atmosphäre
- Bergen, Natursehenswürdigkeiten
- Skifahren
- Traditionelle Gerichte
- Bräuche
- etwas anderes, schreiben Sie auf.

15. Was haben Sie im Gebiet vermisst?

Nápověda k otázce: *Wählen Sie mehrere Antworten aus.*

- nichts
- Markiertrouten
- Unterkunftmöglichkeiten
- Abfallimers
- Rastplatzs auf den Routen
- lokale Rohstoffe - traditionelles Gerichte, lokale Erzeugnisse
- etwas anderes, schreiben Sie auf.

16. Haben Sie vor dieses Gebiet wiederzubesuchen?

- Ja
- eher nein

17. Würden Sie dieses Gebiet Ihren Bekannten empfehlen?

Nápověda k otázce: *Vyberte jednu odpověď*

- Ja und warum?
- Nein

18. Geschlecht

Nápověda k otázce: *Vyberte jednu odpověď*

- Frau
- Mann

Zadání bakalářské práce

Autor: Karolína Patočková

Studium: I1600339

Studijní program: B6208 Ekonomika a management

Studijní obor: Management cestovního ruchu

Název bakalářské práce: Management udržitelnosti cestovního ruchu v horských oblastech. Kanton Graubünden

Název bakalářské práce A): Sustainable tourism management in the mountain resorts. Graubünden canton

Cíl, metody, literatura, předpoklady:

Bakalářská práce je zaměřena na management udržitelnosti cestovního ruchu v horských oblastech v kantonu Graubünden. Hlavním cílem práce je charakterizování přístupu udržitelnosti ve Švýcarsku v kontextu s udržitelností cestovního ruchu v horských oblastech v kantonu Graubünden. V teoretické části je na základě literární rešerše zpracována obecná udržitelnost strategií, která vysvětluje podstatu udržitelného rozvoje a dále uvádí strategie a programy udržitelného rozvoje ve Švýcarsku. Další část práce se věnuje managementu udržitelnosti cestovního ruchu ve Švýcarských Alpách, kde je vysvětlen koncept udržitelného cestovního ruchu, jeho dopady na přírodní a sociální sféru. Zároveň jsou představeny klíčové přístupy, které zvyšující udržitelnost cestovního ruchu v daného území.

Praktická část se zabývá kantonem Graubünden, který je zároveň největším kantonem v celé zemi. Z tohoto důvodu byla pro zpracování tématu vybrána nejzajímavější horská oblast jménem Surselva. Zde budou zkoumány přírodní, kulturní předpoklady rozvoje cestovního ruchu a společenská odpovědnost v rámci udržitelnosti cestovního ruchu ze strany návštěvníků a rezidentů.

1 Úvod 2 Cíl práce a metodika zpracování 3 Teoretická část 3.1. Udržitelný rozvoj 3.1.1. Implementace udržitelného rozvoje na zemi Švýcarsko 3.1.2. Strategie udržitelného rozvoje 3.1.3. Místní Agenda 21 3.1.4. Místní Agenda 21 a její implementace na Švýcarsko 3.2. Management udržitelnosti cestovního ruchu 3.2.1. Dopady cestovního ruchu 3.2.2. Zvolené principy udržitelnosti cestovního ruchu 3.2.3. Rozvoj cestovního ruchu v Alpách 3.2.4. Management cestovního ruchu ve Švýcarských Alpách 3.3. Přístup Švýcarska k udržitelnosti cestovního ruchu 4 Praktická část 4.1. Vymezení kantonu Graubünden 4.1.1. Vymezení oblasti Surselva 4.2. Kulturní předpoklady oblasti Surselva 4.3. Přírodní předpoklady oblasti Surselva 4.4. Cestovní ruch v oblasti Surselva 4.5. Destinační management 4.6. Společenská odpovědnost 4.7. Realizace empirického výzkumu 5 Shrnutí výsledků 6 Závěry a doporučení 7 Seznam doporučené literatury a zdrojů 8 Přílohy

Pásková, M., Zelenka, J.: Výkladový slovník cestovního ruchu, Linde Praha 2012 databáze Scencedirect

ZELENKA, Josef. Udržitelný cestovní ruch: management cestovního ruchu v chráněných územích. Hradec Králové: Gaudeamus, 2013

PÁSKOVÁ, Martina. Udržitelnost cestovního ruchu. 3. vyd., přeprac. Hradec Králové: Gaudeamus, 2014. ISBN 978-80-7435-329-1.

Garantující pracoviště: Katedra rekreologie a cestovního ruchu, Fakulta informatiky a managementu

Vedoucí práce: prof. RNDr. Josef Zelenka, CSc.

Oponent: Mgr. David Chaloupský, Ph.D.

Datum zadání závěrečné práce: 16.3.2015